

Welzijnsbarometer

BRUSSELS ARMOEDERAPPORT 2014

Brusselse armoederapporten

De inhoud van het Brussels armoederapport werd vastgelegd in de ordonnantie "betreffende het opstellen van het armoederapport van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest" van 20 juli 2006.

Het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn werd belast met de uitwerking ervan.

Elke twee jaar wordt er een Brussels armoederapport gepubliceerd. Dit omvat naast de 'Welzijnsbarometer' vier andere katernen: het 'Thematisch rapport', de 'Gekruiste blikken', het 'Brussels actieplan armoedebestrijding' en de 'Synthese van de rondetafel'. Al deze publicaties kunnen geraadpleegd worden op de website www.observatbru.be. Voor sommige publicaties is er ook een afgedrukte versie verkrijgbaar door te mailen naar: observatbru@ggc.irisnet.be.

De Welzijnsbarometer wordt sinds 2005 jaarlijks gepubliceerd. De Welzijnsbarometer 2014 is zowel digitaal als gedrukt beschikbaar.

Elk rapport mag worden gekopieerd, mits vermelding van de bron.

Gelieve op volgende wijze naar deze publicatie te verwijzen:

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2014). *Welzijnsbarometer 2014*. Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.

Welzijnsbarometer

BRUSSELS ARMOEDERAPPORT

2014

COLOFON

De Welzijnsbarometer maakt deel uit van het Brussels Armoederapport 2014.

Dit armoederapport bestaat uit vijf delen:

de **Welijnsbarometer** (jaarlijks),
het Thematisch rapport (tweejaarlijks),
de Gekruiste blikken (tweejaarlijks),
het Brussels actieplan armoedebestrijding (tweejaarlijks),
de Synthese van de rondetafel (tweejaarlijks).

Auteurs

Marion Englert, Sarah Luyten, David Hercot, Déogratias Mazina

Dankwoord

We bedanken graag iedereen die vanuit diverse instellingen en organisaties er mee voor zorgden dat heel wat indicatoren op maat van deze Welzijnsbarometer berekend werden.

Daarnaast willen we ook het Centrum voor Maatschappelijke Documentatie en Coördinatie bedanken voor het nalezen van de Welzijnsbarometer.

Lay-out

Centre de Diffusion de la Culture Sanitaire asbl: Nathalie da Costa Maya

Depotnummer

D/2014/9334/14

Voor meer informatie

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad

Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie

Louizalaan 183 – 1050 Brussel

Tel.: 02/552 01 89

observat@ggc.irisnet.be

www.observatbru.be

Sarah Luyten

Tel.: 02/552 01 50

sluyten@ggc.irisnet.be

INHOUDSTAFEL

1	INLEIDING	5
2	DEMOGRAFISCHE CONTEXT	7
2.1	Een stijgend totaal bevolkingsaantal	7
2.2	Een internationale bevolking	9
2.3	Een bevolking die verjongt	10
2.4	Samenstelling van de huishoudens	12
3	INKOMENSARMOEDE	13
3.1	Armoederisico	13
3.2	Inkomens en inkomensbronnen	14
3.2.1	Belastbaar inkomen	14
3.2.2	Inkomensklassen en inkomensongelijkheid	16
3.2.3	Inkomensbronnen	17
3.3	Inkomens en uitkeringen uit de sociale zekerheid en sociale bijstand	17
3.3.1	Het bedrag van de vervangingsinkomens en minimumuitkeringen van de sociale zekerheid en de sociale bijstand ...	17
3.3.2	Het aantal mensen met een vervangingsinkomen of bijstandsuitkering	19
3.3.3	OCMW-steun	20
3.4	Mensen met recht op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging	23
3.5	Leven in een huishouden zonder inkomen uit arbeid	23
3.6	Overmatige schuldenlast	24
3.7	Gemeentelijke opbrengsten uit de aanvullende belasting op de personenbelasting en de opcentiemen op de onroerende voorheffing	24
4	DE ARBEIDSMARKT	25
4.1	Evolutie van het aantal niet werkende werkzoekenden	25
4.2	De activiteits-, tewerkstellings- en werkloosheidsgraad	27
4.2.1	Algemene situatie	28
4.2.2	Ongelijkheden naargelang verschillende sociodemografische kenmerken	29
4.2.3	De werkloosheidsgraad in de grote steden en naar gemeente	32
4.2.4	Langdurige werkloosheid	34
4.3	Artikel 60	36
4.4	Armoede bij werkenden	37
5	ONDERWIJS EN VORMING	38
5.1	Schoolachterstand	38
5.2	Jongeren (18-24 jaar) zonder diploma van het hoger secundair onderwijs	39
5.3	Volwassenen (25 jaar en ouder) zonder diploma van het hoger secundair onderwijs	40

6	GEZONDHEID	41
6.1	Sociale gezondheidsongelijkheden van bij de geboorte	41
6.2	Sociale gezondheidsongelijkheden inzake sterfte	41
6.2.1	Sterfte bij zuigelingen	41
6.2.2	Sterfte bij jongvolwassenen	42
6.2.3	Vroegtijdige sterfte	43
6.3	Maatregelen voor een verbeterde toegang tot de gezondheidszorg	43
6.3.1	Het Globaal Medisch Dossier	44
6.3.2	Wijkgezondheidscentra met een forfaitaire betaling	45
7	HUISVESTING	46
7.1	Sociale huisvesting en aanverwante	46
7.2	Private huurmarkt	47
7.2.1	Kenmerken van de private huurmarkt	47
7.2.2	Financiële toegankelijkheid	48
7.3	Thuislozen	49
7.3.1	Onthaalhuizen en centra voor dringend onthaal	49
7.3.2	Winteropvang	49
7.4	Water- en energievoorziening	50
8	MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE EN PARTICIPATIE	52
8.1	Sociale contacten en ontspanningsmogelijkheden	52
8.2	Geen internetverbinding hebben	52
9	BESLUIT	53
10	WOORDENLIJST	55
11	LIJST VAN DE ACRONIEMEN	59
12	REFERENTIES	60

I. INLEIDING

Dit document is de tiende editie van de Welzijnsbarometer. In de Welzijnsbarometer wordt jaarlijks een reeks indicatoren verzameld die betrekking hebben op verschillende aspecten van armoede in het Brussels Gewest. De Welzijnsbarometer moet het mogelijk maken de socio-economische situatie van de Brusselaars te volgen in de tijd. Het is in de eerste plaats een beleidsondersteunend instrument. De Welzijnsbarometer verschijnt jaarlijks en is een onderdeel van het Brussels armoederapport^[1].

In deze barometer wordt armoede bestudeerd als multi-dimensioneel fenomeen, gekenmerkt door een netwerk van sociale uitsluitingen op verschillende levensdomeinen: inkomen, werk, opleiding, gezondheid, huisvesting en maatschappelijke participatie. Deze ongelijkheden zijn onderling sterk verweven en kunnen zowel oorzaak als gevolg zijn van uitsluitingen op andere domeinen. Zo zullen bijvoorbeeld kinderen die opgroeien in armoede een groter risico lopen op een moeilijke schooltijd maar de lager opgeleide jongeren lopen ook meer risico om geen werk te vinden dat toelaat menswaardig te leven. In deze barometer worden de mechanismen die maken dat men in armoede terecht komt, blijft of er juist uitraakt niet geanalyseerd. Hier wordt wel aan de hand van enkele kerncijfers getoond hoe armoede tot uiting komt in alle levensdomeinen.

Andere publicaties van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn zijn complementair en verruimen het beeld van de Brusselse situatie (de Gemeentefiches 2010, de Gezondheidsindicatoren van het Brussels Gewest 2010, de Welzijns- en Gezondheidsatlas, de Dossiers van het Observatorium, de indicatoren op de website van het Observatorium). Al deze publicaties zijn te raadplegen en te downloaden op de website www.observatbru.be.

De Welzijnsbarometer is bovendien complementair aan andere publicaties en instrumenten van Brusselse overheden, zoals de conjunctuurbarometer en de statistische indicatoren van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA) en de wijkmonitoring, de rapporten van het Brussels Observatorium voor Werkgelegenheid, het Observatiecentrum van de huurprijzen, la Strada enz.

Ook andere federale of gewestelijke instanties publiceren jaarlijks hun eigen barometer: de 'interfederale armoedebarmeter' uitgegeven door POD Maatschappelijke Integratie over de Belgische situatie en de 'Vlaamse armoedemonitor' van de Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR) voor Vlaanderen. Wallonië heeft geen jaarlijkse barometer die specifiek over armoede gaat, maar enkele gegevens over de levenssituatie van de bevolking (inkomen van de huishoudens, huisvesting, enz.) zijn beschikbaar in de jaarlijkse publicatie 'Chiffres-clés de la Wallonie' van het Institut Wallon de l'Évaluation de la Prospective et de la Statistique (IWEPS) of via specifieke artikels (bijv. Guio

A. & Mahy C., 2013, 'Regards sur la pauvreté et les inégalités en Wallonie').

In deze Welzijnsbarometer worden de Brusselse cijfers waar mogelijk vergeleken met de cijfers voor Vlaanderen, Wallonië, de Belgische grote steden en/of heel België. Dit laat toe om het Brussels Gewest te situeren in de nationale context. Bij de selectie van de indicatoren wordt er in de mate van het mogelijke rekening gehouden met de wensen van de Verenigde Vergadering van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC): zo worden, wanneer de beschikbare gegevensbronnen het toelaten, de indicatoren van het Nationaal Actieplan Sociale Insluiting (NAPincl)^[2], die momenteel geïntegreerd zijn in de Nationale Sociale Rapporten (NSR), berekend.

De gegevens

Deze Welzijnsbarometer geeft de meest recente gegevens weer die beschikbaar zijn op het ogenblik van de analyse. De keuze weerspiegelt de actuele beschikbaarheid van de gegevens (heel

wat gegevens waren nog niet beschikbaar) en de kwaliteit van de gegevens (bepaalde bestaande gegevens zijn onvoldoende gevalideerd om in het kader van de barometer gebruikt te worden).

De gebruikte gegevens zijn vaak afkomstig uit administratieve bronnen, zoals het Rijksregister, het Wachtregister, de Kruispuntbank Sociale zekerheid (KSZ), Actiris, de POD Maatschappelijke integratie, enz. Ze kunnen ook gebaseerd zijn op een

enquête: de enquête European Union – Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC), de Arbeidskrachtenenquête (EAK), enz. Deze Europese enquêtes worden op Belgisch niveau georganiseerd door de Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium.

De **administratieve gegevens** worden meestal verzameld door de administraties in het kader van hun dagelijkse werking, ze worden echter ook voor statistische doeleinden gebruikt^[3]. Ze zijn in principe volledig omdat ze alle personen bevatten die aan een bepaald administratief criterium voldoen (bijvoorbeeld alle personen die zijn ingeschreven in het Rijksregister, alle personen die zijn ingeschreven als werkzoekende, alle personen die een uitkering ontvangen, ...) en ze zijn vaak beschikbaar op het gemeentelijk niveau. Het nadeel is echter dat de werkelijkheid soms onderschat wordt omdat sommige mensen buiten de administratieve statistieken vallen of om één of andere reden geen beroep doen op bepaalde rechten. Daarenboven kan de definitie van de betrokken bevolking veranderen doorheen de tijd (bijvoorbeeld een verandering van de criteria om toegang te hebben tot een bepaalde steun). Verschillende

[1] Zie ordonnantie van 20/07/2006 betreffende het opstellen van het armoederapport van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, te raadplegen op www.observatbru.be

[2] Woorden die in het grijs worden weergegeven, worden verder uitgelegd in de woordenlijst achteraan in dit document.

[3] Bron: FOD Sociale zekerheid: www.socialsecurity.fgov.be

administratieve gegevens – zoals deze van de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW-statistieken) en het Wachtregister die beschikbaar zijn op de website van de POD Maatschappelijke Integratie – worden bovendien retroactief gecorrigeerd. Dit betekent dat sommige cijfers uit de vorige editie(s) van de Welzijnsbarometer intussen werden aangepast.

De **gegevens op basis van een enquête** worden voornamelijk gebruikt om indicatoren te berekenen die niet beschikbaar zijn via andere bronnen, of om deze te berekenen in functie van bepaalde individuele kenmerken, wat niet altijd mogelijk is op basis van administratieve bronnen (bijvoorbeeld het opleidingsniveau, de gezondheidssituatie, enz.). De vragenlijsten van de Europese enquêtes zoals EU-SILC en de arbeidskrachtenenquête (EAK) laten toe om bepaalde **NAPincl** indicatoren en vergelijkbare indicatoren onder de lidstaten van de EU te berekenen. Er zijn echter ook nadelen verbonden aan het gebruik van gegevens op basis van enquêtes, in het bijzonder omdat ze bepaalde bevolkingsgroepen niet mee in rekening brengen (zie verder).

De EU-SILC enquête is de voornaamste bron om vanuit een multidimensionale benadering verschillende indicatoren van sociale uitsluiting van huishoudens en individuen te berekenen. De Belgische steekproef laat toe om de indicatoren gebruikt in het Nationale Actieplan Sociale Insluiting te berekenen op Belgisch niveau, maar is te beperkt om deze indicatoren voldoende nauwkeurig te berekenen op het niveau van het Brussels Gewest. In de Welzijnsbarometer wordt enkel gekeken naar het aandeel van de bevolking dat moet rondkomen met een inkomen onder de **armoederisicogrens** en het aandeel van de bevolking met een risico op inkomensarmoede of sociale uitsluiting. Gezien de brede **betrouwbaarheidsintervallen** van deze indicatoren is het niet mogelijk om een evolutie in kaart te brengen.

Een eventuele uitbreiding van de Brusselse steekproef van de EU-SILC enquête zou de kennis over armoede in het Brussels Gewest verbeteren. Daarnaast kan een koppeling van administratieve gegevens via de Kruispuntbank Sociale Zekerheid (KSZ) eveneens de kennis over het inkomen en het sociaaleconomisch statuut van de bevolking en het risico op inkomensarmoede verbeteren^[4].

De onzichtbaarheid van sommige groepen in de statistieken

Onder de meest kwetsbaren zijn er groepen die niet of slechts zelden in de gangbare statistieken voorkomen. De inkomens- en levenssituatie van deze mensen zijn hierdoor moeilijk te analyseren en blijven grotendeels onbekend.

De administratieve gegevens bevatten geen personen die zowel geen wettelijke verblijfplaats hebben, als geen officieel werk, als geen toegang tot de sociale zekerheid of bijstand. Hierdoor blijven bepaalde personen die maatschappelijk erg kwetsbaar zijn, zoals de dak- en thuislozen (zonder referentieadres) en de mensen zonder wettig verblijf (die geen officiële asielaanvraag of aanvraag tot regularisatie hebben gedaan), meestal uit de administratieve databanken.

De enquêtes (EU-SILC enquête, arbeidskrachtenenquête, gezondheidsenquête, enz.) die gebruikt worden in de Welzijnsbarometer worden allen geconfronteerd met dezelfde beperking: ze bereiken bepaalde groepen van de samenleving niet (of nauwelijks). De steekproeftrekking, meestal gebaseerd op het Rijksregister, sluit bij voorbaat die personen uit die niet of slechts uitzonderlijk in het Rijksregister voorkomen. Daarenboven bevraagt de EU-SILC enquête en de arbeidskrachtenenquête per definitie enkel personen in private huishoudens, waardoor er geen informatie verzameld wordt over bijvoorbeeld mensen in een rusthuis of in de gevangenis.

Afgezien van dit probleem met de steekproef, blijkt het ook zeer moeilijk om de meest arme bevolking te bereiken en te enquêteren. De non-respons bij maatschappelijk kwetsbare personen ligt immers vaak hoger (Schokaert et al, 2012).

Dak- en thuislozen en mensen zonder wettig verblijfsvergunning zijn waarschijnlijk in het Brussels Gewest oververtegenwoordigd, gezien het grootstedelijk karakter en de internationale rol van Brussel. Enkel statistische informatie die verzameld wordt door bepaalde instellingen die met deze doelgroep werken geeft een idee van de omvang en het profiel van deze doelgroep (zie hoofdstuk 7). Vaststellingen uit deze informatie mogen echter niet veralgemeend worden naar alle dak- en thuislozen omdat ze slechts een selectie van de doelgroep bevat.

Het is duidelijk dat er nood is aan de ontwikkeling en verbetering van de statistieken over kansarmoede in het Brussels Gewest. Daarenboven is de informatie die van het terrein en van het doelpubliek zelf komt onontbeerlijk. Enkel zo krijgen we inzicht in de levenssituatie van die personen die afwezig zijn in de meeste statistieken.

[4] Het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming, beheerd door de KSZ, aggregiert de sociaaleconomische data komende van de verschillende instellingen van de Sociale Zekerheid.

2. DEMOGRAFISCHE CONTEXT

Op 1 januari 2014 telde het Brussels Gewest officieel 1 163 486 inwoners (tegenover 1 154 635 in 2013), waaronder 566 630 mannen (48,7 %) en 596 856 vrouwen (51,3 %). Dit is een bevolkingsstijging van 0,8 % ten opzichte van 1 januari 2013 (+ 8 851 inwoners). De Brusselse bevolking blijft jaarlijks aangroeien, maar de bevolkingsgroei ligt lager dan in de voorgaande jaren (+ 1,4 % tussen 2012 en 2013 en + 1,8 % tussen 2011 en 2012).

Naast de officiële bevolking, telt het Brussels Gewest ook een aantal mensen die legaal in Brussel wonen maar niet in het Rijksregister ingeschreven zijn. Het Wachtregister bevat een aantal gegevens over kandidaat-vluchtelingen, die niet in het Rijksregister staan. Op 1 januari 2014 telde het Brussels Gewest 8 872 personen ingeschreven in het Wachtregister (tegenover 8 829 op 1 januari 2013). Daarnaast wonen er op 01/01/2014 in Brussel 5 353 personen met een diplomatiek statuut en samen met hun gezinsleden komt dit neer op 12 523 personen (Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken).

Voor bevolkingsgroepen die niet legaal in het Brussels Gewest verblijven, beschikken we slechts over schattingen: er zouden ongeveer 100 000 illegalen in België zijn, waarvan een groot deel in het Brussels Gewest (Van Meeteren et al, 2007).

“Op 1 januari 2014 woonden er officieel 1 163 486 personen in het Brussels Gewest.”

2.1 Een stijgend totaal bevolkingsaantal

Sinds 1995 neemt de Brusselse bevolking sterk toe (figuur 2-1).

De evolutie van het bevolkingsaantal van het Brussels Gewest kan verklaard worden door de combinatie van drie factoren: het intern migratiesaldo, het extern migratiesaldo en het natuurlijk saldo (figuur 2-2).

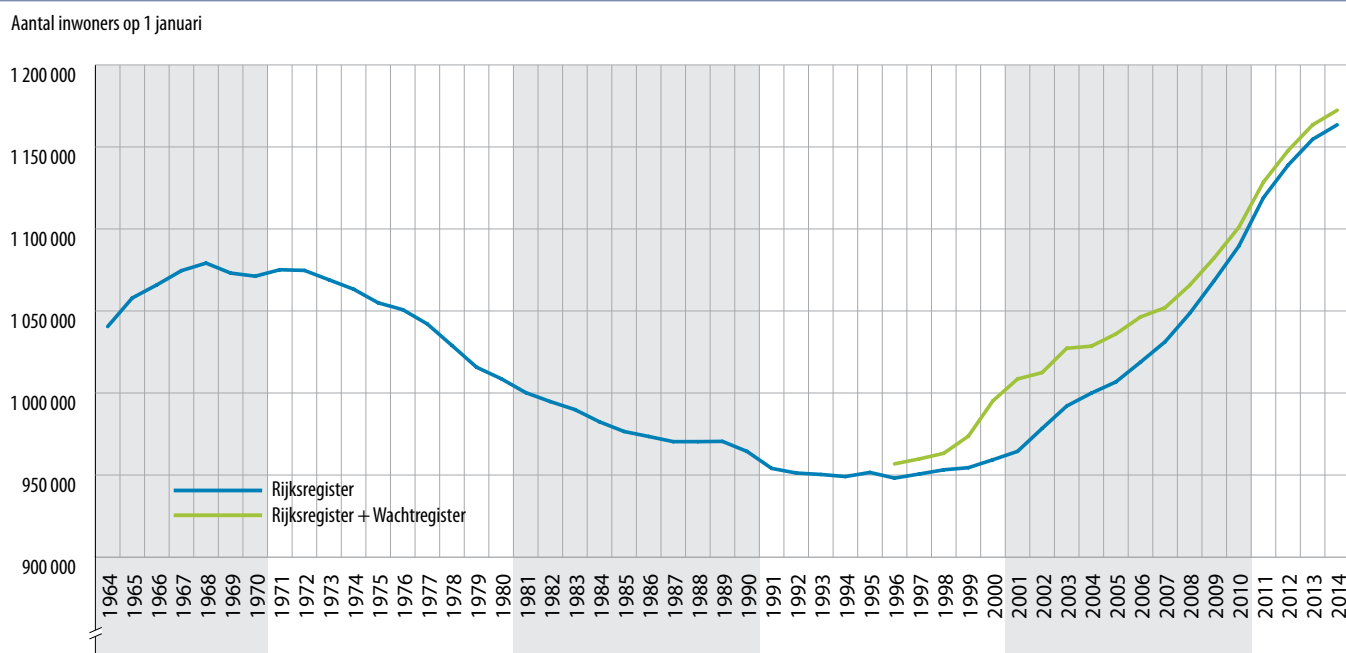
Het **natuurlijk saldo** was in 2013 net als de voorgaande jaren positief (+ 8 909), als gevolg van een groter aantal geboortes (18 307) dan het aantal sterfgevallen (9 398)^[5]. Dit positief saldo kan verklaard worden door de jonge bevolkingsstructuur van het Brussels Gewest, wat gepaard gaat met een hoog geboortecijfer (BISA, 2014).

Ook het **extern migratiesaldo** blijft positief in 2013 (+ 11 756), maar is wel opmerkelijk lager in vergelijking met de voorgaande jaren. Dit saldo is het verschil tussen het aantal personen die zich vanuit het buitenland in het Brussels Gewest komen vestigen (46 694) en het aantal Brusselaars die vertrokken zijn naar het buitenland (34 938)^[6]. Het Brussels Gewest vangt hiermee ongeveer een derde (32,0 %) van de immigranten die uit het buitenland naar België komen op. De daling van het extern migratiesaldo wordt deels verklaard door de daling van het aantal internationale immigranten (2 400 minder dan in

[5] Voor meer informatie over de evolutie van het aantal sterftes en geboorten, zie bijvoorbeeld de Gezondheidsindicatoren van het Brussels Gewest 2010 (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, 2010).

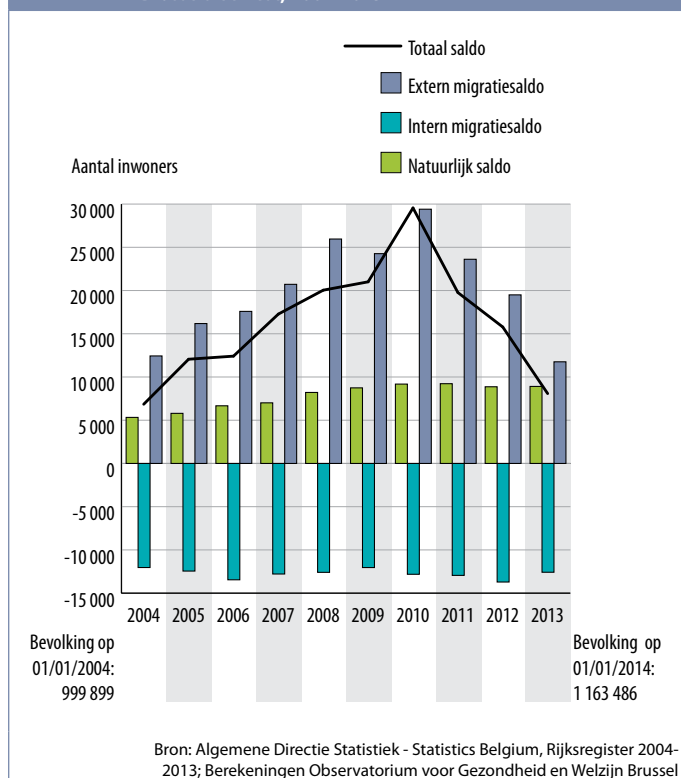
[6] Voor de internationale migratiebeweging wordt rekening gehouden met de verandering van register, herinschrijving na schrapping en ambtshalve schrappingen.

Figuur 2-1: Evolutie van de bevolking in het Brussels Gewest, 1964-2014

Bron: Wachtregister 1996-2014; Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Rijksregister 1964-2014

Figuur 2-2: Evolutie van het natuurlijk saldo en de migratiesaldi, Brussels Gewest, 2004-2013

2013), maar voornamelijk door een sterke stijging (bijna 50 %) van het aantal schrappingen ten opzichte van 2012 (19 632 schrappingen in 2013 tegenover 13 543 in 2012). De geschrapte personen worden dan ook meegeteld bij het aantal personen die vertrekken naar het buitenland. Een schrapping door de gemeente wordt meestal gedaan wanneer men vaststelt dat de persoon niet meer op het opgegeven adres woont en nergens anders gedomicilieerd is in België. De persoon heeft met andere

woorden in de meeste gevallen het grondgebied van België verlaten zonder dit aan te geven (BISA, 2014).

Het hoger aantal Brusselaars dat in 2013 verhuisde naar Vlaanderen of Wallonië (36 238) dan het aantal Vlamingen of Walen dat zich in het Brussels Gewest vestigde (23 655) geeft tenslotte een negatief **intern migratiesaldo** (- 12 583). In tegenstelling tot de voorbije jaren, overstijgt het negatieve interne migratiesaldo het positieve externe migratiesaldo: het Brussels Gewest kent bijgevolg in 2013 een negatief totaal migratiesaldo (- 827).

Het **totaal saldo**, dit is de som van het migratiesaldo en het natuurlijk saldo, blijft positief (+ 8 082)^[7] en dit verklaart de verdere bevolkingstoename. Sinds 2011 stellen we een daling vast van het extern migratiesaldo; in combinatie met een stagnerend natuurlijk en intern migratiesaldo resulteert dit in een daling van het totaal saldo sinds 2011.

Deze vermindering van de bevolkingstoename is vanaf 2012 vast te stellen in heel België. Tussen 2012 en 2013 was de bevolkingstoename nog een stuk hoger in het Brussels Gewest dan deze van de twee andere gewesten en grote steden. Tussen 2013 en 2014 was de bevolkingstoename dan weer het grootst in Gent.

De demografische projecties (Planbureau en Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, 2014) voorzien een stijging van 6,4 % van de Brusselse bevolking voor de periode 2013-2020. Dit betekent een evolutie van 1 154 635 personen in 2013 naar 1 228 775 in 2020^[8].

Tabel 2-1: Jaarlijkse procentuele bevolkingstoename in België, de gewesten en de grote steden, 2006-2014

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
België	0,6 %	0,7 %	0,8 %	0,8 %	0,8 %	1,0 %	0,8 %	0,6 %	0,5 %
Brussels Gewest	1,2 %	1,2 %	1,7 %	1,9 %	2,0 %	2,7 %	1,8 %	1,4 %	0,8 %
Vlaams Gewest	0,6 %	0,6 %	0,7 %	0,8 %	0,7 %	0,9 %	0,7 %	0,5 %	0,5 %
Waals Gewest	0,5 %	0,6 %	0,6 %	0,5 %	0,7 %	0,8 %	0,6 %	0,5 %	0,4 %
Antwerpen	0,8 %	1,0 %	1,3 %	1,2 %	1,2 %	2,1 %	1,8 %	1,1 %	0,5 %
Gent	0,9 %	0,9 %	0,9 %	1,2 %	1,4 %	1,7 %	0,3 %	0,2 %	0,9 %
Charleroi	0,0 %	0,1 %	0,0 %	0,3 %	0,2 %	0,4 %	0,2 %	-0,1 %	-0,5 %
Liège	0,8 %	1,0 %	0,6 %	0,3 %	0,9 %	1,1 %	0,4 %	0,2 %	0,2 %

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Rijksregister 2006-2013; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

“Tussen 2013 en 2014, blijft de Brusselse bevolking sterker stijgen dan het Belgisch gemiddelde, het verschil in bevolkingstoename is echter wel minder dan in de afgelopen jaren.”

[7] Dit cijfer komt overeen met de bevolkingsevolutie in de loop van 2013. Wanneer men dit cijfer bij de bevolking van 01/01/2013 telt, krijgt men het totale bevolkingsaantal op 01/01/2014 (afgezien van enkele statistische aanpassingen).

[8] In vergelijking met de projecties 2012-2060 werd de grootte van de bevolkingsgroei (lichtjes) neerwaarts herzien in de bevolkingsvooruitzichten 2013-2060 van het Federaal planbureau en de Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium.

2.2 Een internationale bevolking

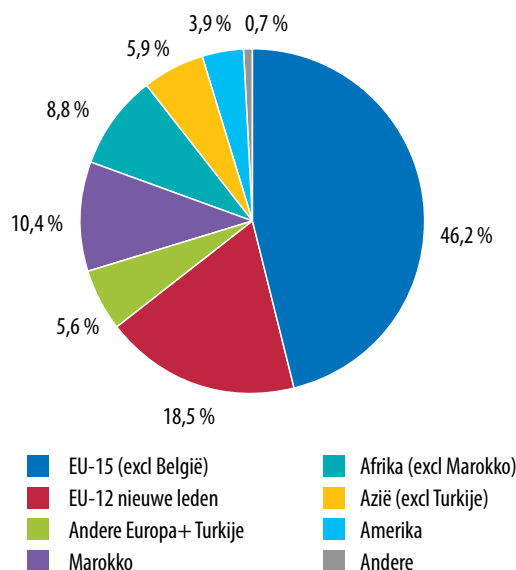
Het Brussels Gewest is een internationale stad, met een grote diversiteit aan nationaliteiten. Op 1 januari 2014 had 33,1 % van de Brusselse bevolking niet de Belgische nationaliteit (hetzelfde percentage als op 1 januari 2013), dit zijn 385 381 personen (tegenover 381 771 personen in 2013). In 2003 vertegenwoordigde de buitenlandse bevolking 26,2 % van de Brusselse inwoners.

Onder de niet-Belgische bevolking is in 2013 64,7 % afkomstig van één van de 27 lidstaten van de Europese Unie^[9] (EU27). De afgelopen vijf jaar is het aandeel personen met een nationaliteit van de EU15 licht gedaald (46,2 % in 2013 tegenover 50,2 % in 2009), net zoals het aandeel personen met een Marokkaanse nationaliteit (10,4 % in 2013 tegenover 12,2 % in 2009). Het aandeel migranten afkomstig van de nieuwe lidstaten van de EU27 nam daarentegen toe (18,5 % in 2013 tegenover 12,9 % in 2009).

Tabel 2-2 toont de meest voorkomende nationaliteiten van de niet-Belgische bevolking in het Brussels Gewest in 2003, 2012 en 2013 (1 januari).

De top 3 van de meest voorkomende nationaliteiten in 2013 was identiek aan die van 2003 (Fransen, Marokkanen en Italianen); zeker het aantal Fransen blijft jaarlijks toenemen. Hoewel hun aantal jaarlijks stijgt, neemt het aandeel Brusselaars met een nationaliteit van één van de lidstaten van de EU15 af sinds 2007, voornamelijk als gevolg van de sterke toename van

Figuur 2-3: Verdeling van de niet-Belgische bevolking naar nationaliteit, Brussels Gewest, 1/1/2013

Bron: BISA; Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Rijksregister 2013; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

"Het Brussels Gewest is heel internationaal, een groot deel van haar bevolking heeft een buitenlandse nationaliteit of heeft ouders die naar Brussel gemigreerd zijn."

Tabel 2-2: De voornaamste niet-Belgische nationaliteiten in het Brussels Gewest, 1/1/2003, 1/1/2012 & 1/1/2013

	2003		2012		2013		Bevolkingsaanwinst	
	Aantal	% van de niet-Belgische bevolking	Aantal	% van de niet-Belgische bevolking	Aantal	% van de niet-Belgische bevolking	2003-2013	2012-2013
Frankrijk	38 176	14,7 %	55 722	15,0 %	57 700	15,1 %	51,1 %	3,5 %
Italië	28 297	10,9 %	28 988	7,8 %	29 720	7,8 %	5,0 %	2,5 %
Spanje	20 672	7,9 %	23 030	6,2 %	24 826	6,5 %	20,1 %	7,8 %
Portugal	15 688	6,0 %	17 683	4,8 %	18 648	4,9 %	18,9 %	5,5 %
Griekenland	8 958	3,4 %	7 744	2,1 %	8 028	2,1 %	-10,4 %	3,7 %
Verenigd Koninkrijk	9 192	3,5 %	8 869	2,4 %	8 884	2,3 %	-3,4 %	0,2 %
Duitsland	7 505	2,9 %	10 136	2,7 %	10 224	2,7 %	36,2 %	0,9 %
EU15	144 164	55,4 %	170 228	45,9 %	176 288	46,2 %	22,3 %	3,6 %
Polen	4 609	1,8 %	25 135	6,8 %	26 245	6,9 %	469,4 %	4,4 %
Roemenië	1 655	0,6 %	23 549	6,3 %	27 381	7,2 %	1 554,4 %	16,3 %
Bulgarije	664	0,3 %	7 702	2,1 %	9 049	2,4 %	1 262,8 %	17,5 %
EU27	152 495	58,6 %	234 027	63,1 %	246 990	64,7 %	62,0 %	5,5 %
Marokko	43 260	16,6 %	41 308	11,1 %	39 758	10,4 %	-8,1 %	-3,8 %
Turkije	12 401	4,8 %	9 859	2,7 %	9 398	2,5 %	-24,2 %	-4,7 %
Congo	7 760	3,0 %	9 686	2,6 %	9 188	2,4 %	18,4 %	-5,1 %
Totaal niet-Belgisch	260 269	100,0 %	371 041	100,0 %	381 771	100,0 %	46,7 %	2,9 %
Totale bevolking	992 041		113 8854		1 154 635		16,4 %	1,4 %

Bron: BISA; Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Rijksregister 2003, 2012 & 2013; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

[9] De cijfers van 2013 zijn nog zonder Kroatië.

immigranten afkomstig uit de nieuwe EU-lidstaten^[10]. Personen met een Roemeense, Poolse of Bulgaarse nationaliteit vertegenwoordigen in 2013 respectievelijk 7,2 %, 6,9 % en 2,4 % van de buitenlandse bevolking in het Brussels Gewest. Roemenië komt hierbij net achter Italië als vierde belangrijkste nationaliteit in het Brussels Gewest in 2013.

Bij de personen met een niet-Europese nationaliteit, daalt het aandeel Congolezen licht sinds 2003 (ze vertegenwoordigen 2,4 % van de niet-Belgische bevolking in 2013). Zowel het aandeel als het absoluut aantal Marokkanen en Turken daalt sinds 2003; het verkrijgen van de Belgische nationaliteit speelt een rol in deze evoluties. Personen met een Marokkaanse en Turkse nationaliteit vertegenwoordigen in 2013 respectievelijk 10,4 % en 2,5 % van de Brusselse bevolking met een niet-Belgische nationaliteit.

Door het grote aantal naturalisaties geeft nationaliteit maar gedeeltelijk de grote diversiteit in herkomst en culturen van de Brusselse bevolking weer. Niet minder dan 71,2 % van de kinderen geboren in Brussel in 2011 hadden een moeder van buitenlandse herkomst (niet geboren in België)^[11].

2.3 Een bevolking die verjongt

De Brusselse bevolking onderscheidt zich van de twee andere gewesten op vlak van leeftijdsstructuur: ze kent een continue verjonging, terwijl de bevolking van de andere gewesten veroudert. Op 1 januari 2013 bedroeg de gemiddelde leeftijd 37,4 jaar in het Brussels Gewest tegenover 42,0 jaar in Vlaanderen en 40,6 jaar in Wallonië. Tussen 2003 en 2013 daalde de verouderingsindex in Brussel (- 19,6 %) terwijl deze in België in dezelfde periode steeg (+ 6,4 %). We zien wel dat de index van de intensiteit van de veroudering (% van de 80-jarigen en ouder onder de 65-jarigen en ouder) hoger is dan in de rest van het land: er zijn met andere woorden relatief weinig oudere personen (65 jaar en ouder) in Brussel, maar deze hebben wel gemiddeld een hogere leeftijd dan in de andere twee gewesten (tabel 2-3). De index van de intensiteit van de veroudering steeg minder snel in Brussel dan in heel België gedurende de laatste tien jaar.

Tabel 2-3: Evolutie van de demografische kenmerken in het Brussels Gewest en België, tussen 2003 en 2013

	Brussels Gewest		België	
	2003	2013	2003	2013
Verouderingsindex (≥ 65 jaar/ 0-19 jaar)	67,2 %	54,0 %	73,2 %	77,9 %
Afhankelijkheidsindex (0-19 + ≥ 65 jaar) / (20-64 jaar)	65,1 %	61,5 %	67,4 %	67,6 %
Index van de intensiteit van de veroudering (≥ 80 jaar/ ≥ 65 jaar)	28,8 %	32,9 %	23,4 %	30,0 %
Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Rijksregister 2003 & 2013; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel				

Er bestaan grote demografische verschillen tussen de Brusselse gemeenten (figuur 2-4). Op 1 januari 2013 bedroeg de gemiddelde leeftijd slechts 33,2 jaar in Sint-Joost-ten-Node tegenover 42,4 jaar in Watermaal-Bosvoorde. In vergelijking met 2003 daalde de gemiddelde leeftijd in alle gemeenten met uitzondering van Sint-Joost-ten-Node en Watermaal-Bosvoorde.

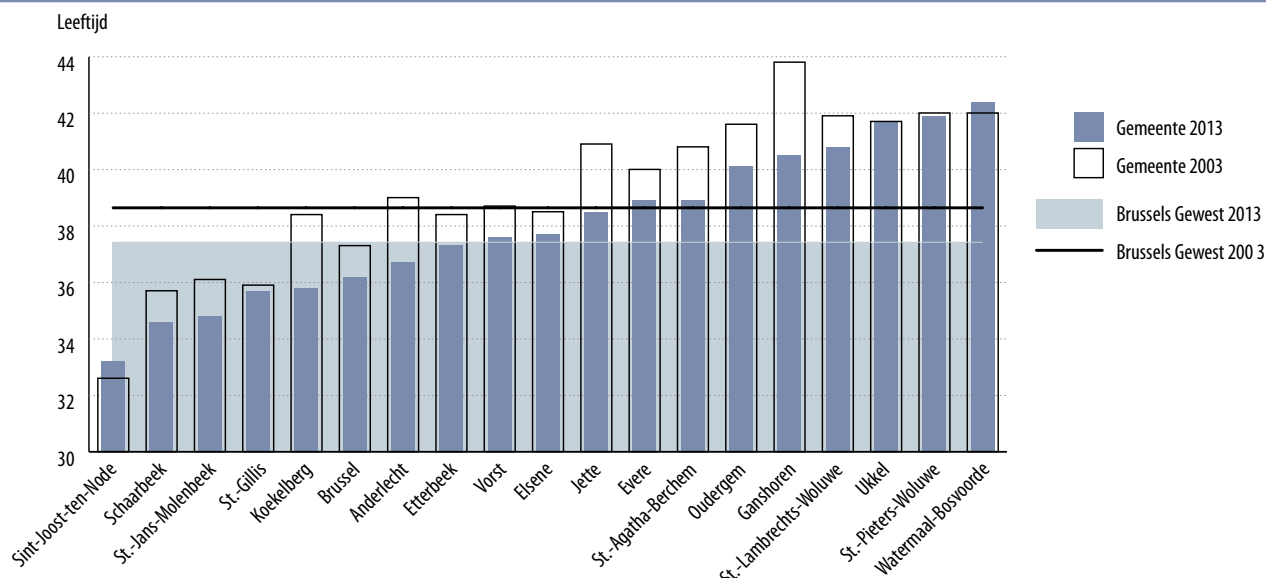
“De Brusselse leeftijdsstructuur verschilt van deze van andere gewesten: gemiddeld is de Brusselse bevolking jonger en blijft deze verjongen. Er zijn wel grote verschillen in leeftijdsstructuur tussen de Brusselse gemeenten.”

Figuur 2-5 vergelijkt het bevolkingshistogram van het Brussels Gewest in 2003 en 2013 en toont duidelijk de verjonging van de bevolking: de basis met de jongste leeftijdscategorieën wordt breder (in het bijzonder 0-5 jarigen), bovenaan wordt de piramide smaller (in het bijzonder bij de 65-79 jarigen).

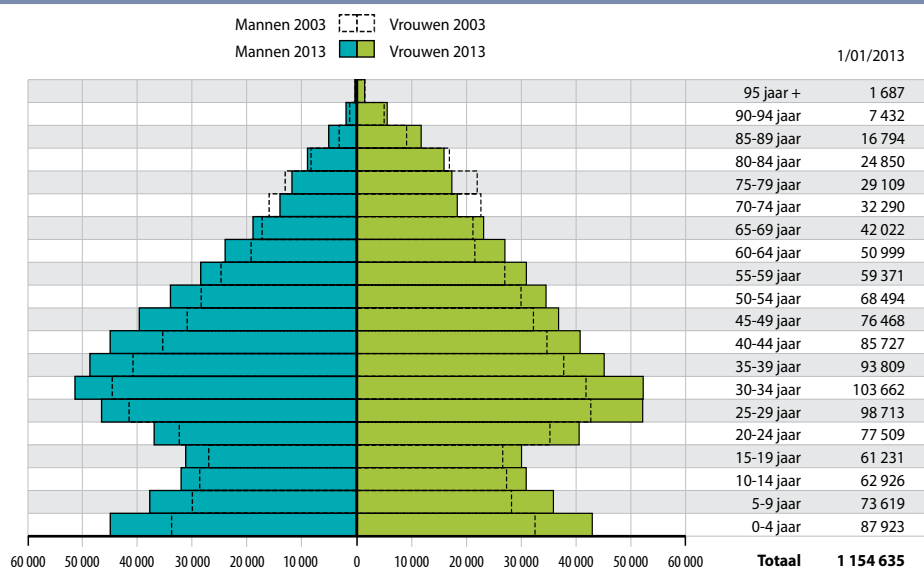
De bevolking met een buitenlandse nationaliteit draagt sterk bij tot de specifieke vorm van de leeftijds piramide van de Brusselse bevolking. Figuur 2-6 geeft het bevolkingshistogram weer voor de bevolking met een respectievelijk Belgische en niet-Belgische nationaliteit. De piramide voor de bevolking met een buitenlandse nationaliteit heeft een meer uitgesproken spar-structuur: de bevolking tussen 25 en 49 jaar is sterk vertegenwoordigd in de totale buitenlandse bevolking, terwijl de oudere generaties (50-plussers) en hun opgroeiende kinderen (5-19 jaar) minder sterk vertegenwoordigd zijn.

[10] Om het effect te zien van de uitbreiding van de Europese Unie in 2004 en 2007 op de migratie, zie Welzijnsbarometer 2012, p. 14

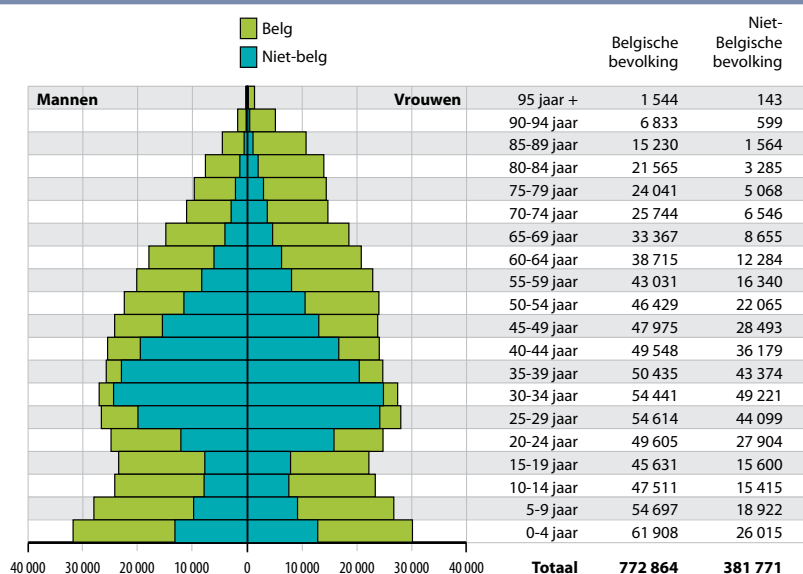
[11] Geboorteformulieren 2011, berekening Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Figuur 2-4: Gemiddelde leeftijd van de bevolking naar gemeente, Brussels Gewest, 1/1/2003 en 1/1/2013

Bron: BISA; Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Rijksregister 2003 & 2013

Figuur 2-5: Leeftijdspiramide van de bevolking, Brussels Gewest, 1/1/2003 en 1/1/2013

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Rijksregister 2003 & 2013

Figuur 2-6: Leeftijdspiramide van de Belgische en buitenlandse bevolking, Brussels Gewest, 1/1/2013

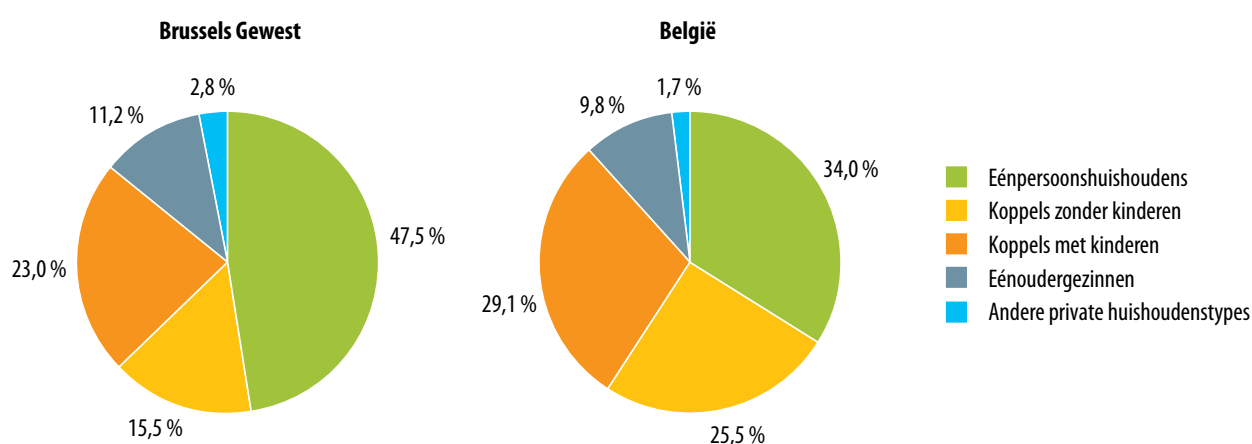
Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Rijksregister 2013

Nota: Om op basis van deze figuur het bevolkingshistogram te verkrijgen van de totale Brusselse bevolking moet de buitenlandse bevolking bij de Belgische bevolking opgeteld worden.

2.4 Samenstelling van de huishoudens

Op 1/1/2013 telde het Brussels Gewest 539 702 private huishoudens^[12]. De gemiddelde grootte van een Brussels huishouden bedroeg 2,1 personen (tegenover 2,3 personen in België). In vergelijking met het hele land kent het Brussels Gewest een sterkere vertegenwoordiging van alleenstaanden (47,5 % tegenover 34,0 % in België). Het Brussels Gewest kent eveneens een hoger aandeel éénoudergezinnen (figuur 2-7).

Figuur 2-7: Verdeling van de huishoudens naar huishoudentype, Brussels Gewest en België, 1/1/2013

Bron: Federaal planbureau; Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Nota:

- Koppels omvatten in deze grafiek zowel getrouwden als niet-getrouwde samenwonenden.
- Deze cijfers werden berekend door het Federaal Planbureau op basis van gegevens van het Rijksregister (Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium); Er wordt momenteel gewerkt aan een harmonisering van de huishoudensstatistieken en de geharmoniseerde cijfers zullen binnenkort beschikbaar zijn via het BISA. Momenteel kunnen de huishoudenstypologie en statistieken immers verschillen tussen de verschillende statistische instanties.

[12] Onder huishouden verstaat men alle personen die gewoonlijk eenzelfde woning betrekken en er samen leven. Een huishouden bestaat ofwel uit een persoon die gewoonlijk alleen leeft, ofwel uit twee of meer personen die al dan niet door verwantschap aan elkaar verbonden zijn. Private huishoudens zijn alle huishoudens, uitgezonderd de collectieve huishoudens (religieuze gemeenschappen, rusthuizen, weeshuizen, studenten- en werkliehuizen, ziekenhuizen en gevangenissen) (Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium).

3. INKOMENSARMOEDE

Als men zich baseert op het Bruto Binnenlands Product, is het Brussels Gewest een economisch rijke stad in vergelijking met andere Europese regio's. Dit Bruto Binnenlands Product bedroeg in 2012 € 62 039 per inwoner en ligt hiermee, ondanks de neerwaartse impact van de financiële crisis van 2008 (BISA 2013), nog steeds een stuk hoger dan het Waalse (€ 24 811) en het Vlaamse (€ 33 973) BBP per inwoner^[13].

Veel inwoners van het Brussels Gewest profiteren echter niet van deze geproduceerde rijkdom en de aanwezige jobs. Meer dan de helft van de jobs in het Brussels Gewest die bijdragen aan het Brusselse BBP, wordt immers ingenomen door inwoners van de twee andere gewesten (zie Hoofdstuk 4). De economische groei in het Brussels Gewest creëert slechts weinig jobmogelijkheden en de jobs die gecreëerd worden zijn vaak voor hooggeschoolden (Van Hamme et al, 2011) of vereisen een grondige talenkennis.

De dichotomie tussen enerzijds de economische en anderzijds de sociale realiteit zien we vaak in grote steden en is des te belangrijker voor het Brussels Gewest.

3.1 Armoederisico

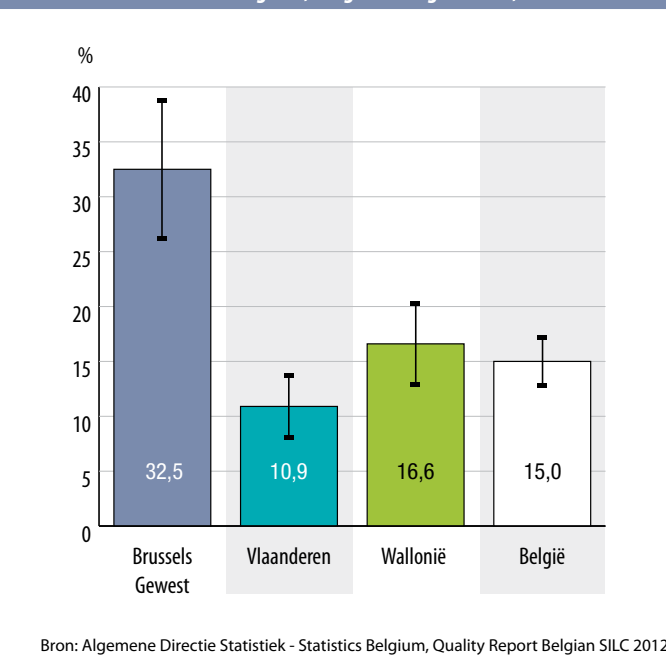
De op internationaal niveau meest gehanteerde armoede-indicator betreft het aandeel van de bevolking dat moet rondkomen met een beschikbaar equivalent inkomen onder de **armoederisicogrens**. Deze **armoederisicogrens** bedraagt 60 % van het mediaan beschikbaar inkomen van het land. Aan de hand van een enquête (EU-SILC) in de verschillende lidstaten van de EU berekent men jaarlijks voor elke lidstaat een nationale **armoederisicogrens**.

In België lag deze grens op basis van de EU-SILC enquête 2012 (inkomens 2011) op € 12 035 per jaar of € 1 003 per maand voor een alleenstaande. Voor een alleenstaande ouder met twee kinderen lag de grens op € 1 605 per maand, voor een koppel met twee kinderen op € 2 106 per maand^[14] (ADSEI, EU-SILC).

"Ongeveer een derde van de Brusselse bevolking leeft met een inkomen onder de armoederisicogrens. Dit aandeel is veel hoger dan in de rest van het land."

Figuur 3-1 toont aan dat het Brussels Gewest het hoogste aandeel van de bevolking onder deze grens kent, met een percentage tussen 26,2 % en 38,8 %, wat significant^[15] hoger is dan voor België, Vlaanderen en Wallonië^[16].

Figuur 3-1: Aandeel van de bevolking met een inkomen onder de armoederisicogrens, België en de gewesten, inkomens 2011

Bij de interpretatie van dit cijfer is het belangrijk te beseffen dat bepaalde bevolkingsgroepen die in grote armoede leven niet in de EU-SILC enquête voorkomen (zie inleiding). In 2010 voerde een onderzoeksgroep van het HIVA (Schockaert et al, 2012) een enquête uit naar de levensomstandigheden van de zogenaamd "verborgen armen" (meer bepaald daklozen en mensen zonder papieren). Dit onderzoek toonde aan dat de grote meerderheid van de dak- en thuislozen (72 %) en van de mensen zonder wettige verblijfsvergunning (96 %) onder de armoedegrens leeft en in de meeste gevallen er zelfs ver onder^[17].

De **armoederisicogrens** heeft enkel betrekking op het inkomen van de huishoudens en houdt geen rekening met andere elementen die een invloed hebben op de feitelijke levensstandaard (Defeyt & Guio, 2011). Eenzelfde inkomen impliceert immers niet eenzelfde levensstandaard aangezien deze afhankelijk is van enerzijds persoonskenmerken (gezinsamenstelling, huurder of eigenaar, leeftijd kinderen, socio-economisch statuut, woonplaats, ...) en anderzijds de uitgaven die gedaan worden. Werken met een "**budgetstandaard**"^[18] laat wel toe om rekening te houden met de noodzakelijke uitgaven van de huishoudens: hij bepaalt een budget dat specifieke huishoudens minimaal nodig hebben om op een menswaardige manier te kunnen participeren aan de maatschappij. Terwijl de armoederisicogrens betrekking heeft op het beschikbare inkomen, refereert de budgetstandaard dus naar het noodzakelijke inkomen waarover een huishouden moet beschikken, rekening houdend met de persoonskenmerken en de noodzakelijke uitgaven in een

[13] Bron: Nationale Bank van België, Belgostat

[14] Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, EU-SILC 2012

[15] De term 'significant' wordt in de statistische betekenis gebruikt.

[16] Het armoederisicopercentage ligt in Vlaanderen tussen 8,1 % en 13,7 %, in Wallonië tussen 12,9 % en 20,3 % en in België tussen 12,8 % en 17,2 %.

[17] Deze huishoudens kennen daarenboven een grote armoedeintensiteit (poverty gap). Deze indicator meet in welke mate het inkomen van de bevolkingsgroep met een armoederisico lager ligt dan de armoederisicogrens. Voor meer informatie: zie www.insee.fr

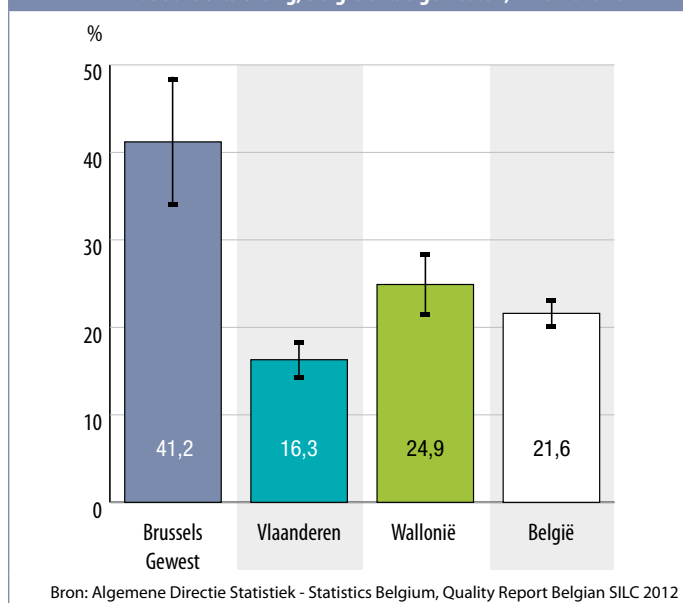
[18] Zie onder andere Storms & Van den Bosch (2009 & 2010).

bepaalde context. De budgetstandaard ligt hoger in het Brussels Gewest dan in de twee andere gewesten, voornamelijk omdat de huisvestingskost zwaarder doorweegt (Storms, 2012). Er werden nog geen armoedeindicators berekend op basis van deze budgetstandaard.

Om naast het inkomen ook andere dimensies van armoede in rekening te brengen, werd in het kader van de Europa 2020 strategie een samengestelde indicator ontwikkeld. Het zogenaamde **'risico op armoede of sociale uitsluiting'** (At Risk of Poverty or Social Exclusion, AROPE) meet het aandeel van de personen dat voldoet aan minstens één van volgende voorwaarden: (1) leeft in een gezin met een beschikbaar inkomen onder de nationale armoederisicogrens; (2) is tussen 0-59 jaar en leeft in een gezin met een zeer lage werkintensiteit (Low Work Intensity, LWI)^[19] en (3) kent ernstig materiële deprivatie (Severe Material Deprivation, SMD)^[20].

In het Brussels Gewest ligt het aandeel van de bevolking met een risico op armoede of sociale uitsluiting tussen 34,0 % en 48,4 %^[21], wat eveneens significant hoger is dan in de twee andere gewesten (figuur 3-2).

Figuur 3-2: Aandeel van de bevolking met een risico op armoede of sociale uitsluiting, België en de gewesten, inkomens 2011

3.2 Inkomens en inkomensbronnen

3.2.1 BELASTBAAR INKOMEN

Op basis van de statistieken van de fiscale inkomens krijgen we een beeld van het belastbaar inkomen van de Brusselaars. Na een lichte daling tussen 2009 en 2010 kennen alle grote steden tussen 2010 en 2011 opnieuw een stijging van het mediaan inkomen per aangifte. Het **mediaan inkomen per aangifte** ligt hoger in het Brussels Gewest dan in Liège en Charleroi, maar lager dan in Antwerpen en Gent (figuur 3-3). Binnen het Brussels Gewest zelf varieert het mediaan inkomen per aangifte van € 14 033 in Sint-Joost-ten-Node (dat hiermee het laagst mediaan inkomen van heel het land kent) tot € 23 454 in Sint-Pieters-Woluwe.

De kaart 3-1 geeft het mediaan inkomen per aangifte per statistische buurt weer op het niveau van het stadsgewest^[22] Brussel. We merken grote verschillen op tussen het mediaan inkomen per aangifte tussen de verschillende Brusselse buurten enerzijds en tussen het Brussels Gewest en haar omliggende gemeenten anderzijds.

Voor heel België ligt het mediaan inkomen per aangifte lager dan het gemiddeld inkomen per aangifte, dit komt door de zeer hoge inkomens die zich aan het uiteinde van de verdeling bevinden^[23]. Het verschil tussen deze twee is groter in het Brussels Gewest dan in de andere grote steden van het land (tabel 3-1) wat kan wijzen op een grotere ongelijkheid in het Brussels Gewest (zie paragraaf 3.2.2).

Het gemiddeld inkomen per inwoner is lager dan het gemiddeld inkomen per aangifte, niet alle personen dienen immers een fiscale aangifte in (bijvoorbeeld kinderen of personen wiens wettelijke partner een gemeenschappelijke aangifte indient).

Belangrijk voor de interpretatie van deze fiscale gegevens is het feit dat sommige zeer lage inkomens niet fiscaal aangegeven moeten worden (of de aangifte wordt als een nulaangifte beschouwd). Verschillende sociale uitkeringen (zoals het leefloon en de kinderbijslag) zijn vrijgesteld van belastingen en worden dus niet opgenomen in het belastbaar inkomen. Anderzijds zijn ook de hoge inkomens van bijvoorbeeld diplomaten of Europese ambtenaren niet opgenomen in de fiscale gegevens. Daarnaast ontbreken grotendeels de inkomens uit roerende goederen en de inkomens uit onroerend goed worden onderschat in de fiscale inkomens.

[19] Een huishouden kent een lage werkintensiteit wanneer de personen van het huishouden op actieve leeftijd (tussen 18 en 59 jaar, zonder de studenten) tijdens het afgelopen jaar minder dan 20 % van de potentiële werktijd effectief werken.

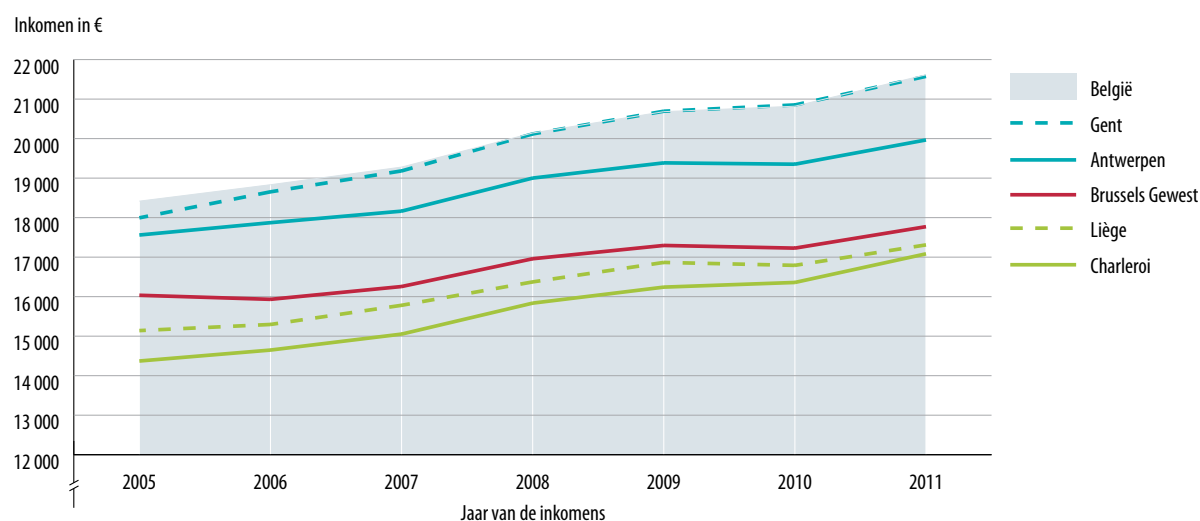
[20] Een persoon is ernstig materieel gedepriveerd wanneer hij/zij minstens drie van een lijst van negen items moet missen/niet heeft/niet kan doen omwille van financiële redenen: onverwachte uitgaven, om de twee dagen vlees, vis of een proteïnerijk alternatief eten, de woning degelijk verwarmen, éénmaal per jaar één week vakantie buitenshuis nemen, een eigen wagen hebben, een televisie hebben, een telefoon bezitten, een wasmachine hebben, hypothecaire lening, huur of andere courante rekeningen op tijd betalen (Bron: Eurostat en Task force duurzame ontwikkeling van het Federaal Planbureau).

[21] Het aandeel van de bevolking met een "risico op armoede of sociale uitsluiting" ligt in Vlaanderen tussen 14,3 % en 18,3 %, in Wallonië tussen 21,5 % en 28,3 % en in België tussen 20,1 % en 23,1 %.

[22] Een "stadsgewest" is een geografische term om het geheel van de dichtbebouwde stedelijke agglomeratie en haar omliggende gemeenten (de banlieue) aan te duiden. De banlieue bestaat uit die gemeenten die sterk verbonden zijn met de stad. Ze wordt afgebakend door indicatoren die onder andere de school- en werkpendel en de migraties weergeven (voor meer informatie zie: Van Hecke et al (2007) *Woonkernen en stadsgewesten in een verstedelijkt België*, FOD Economie, Brussel).

[23] Het gemiddeld inkomen per aangifte wordt omhoog getrokken door de extreem hoge inkomens, daardoor is dit gemiddeld inkomen per aangifte hoger dan het mediaan inkomen per aangifte.

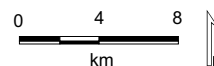
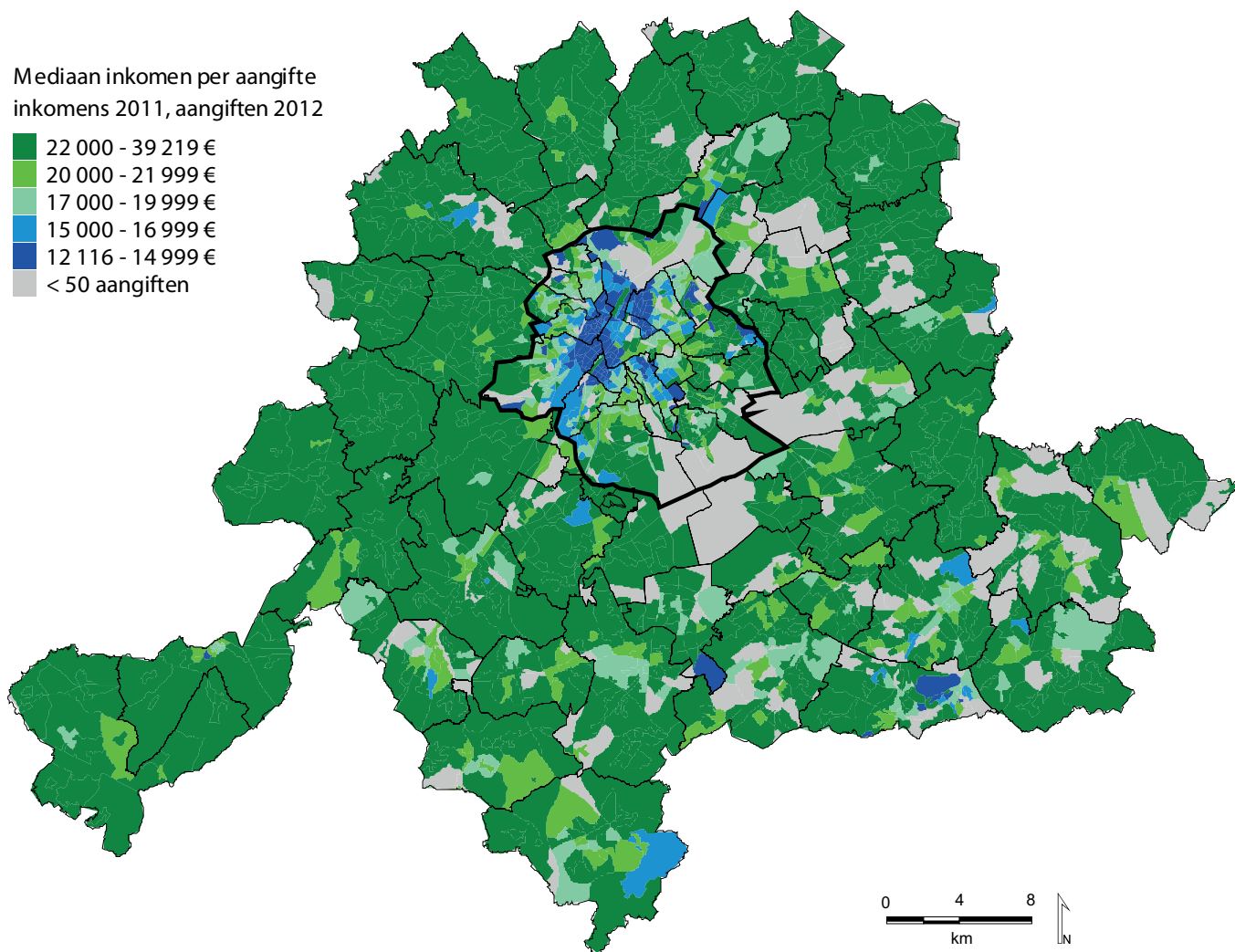
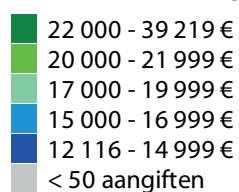
Figuur 3-3: Mediaan inkomen per aangifte in € per jaar, België, Brussels Gewest en de grote steden, inkomens 2005-2011

Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Fiscale statistieken

Kaart 3-1: Mediaan inkomen per aangifte, naar statistische sector, stadsgewest Brussel (inkomens 2011, aangiften 2012)

Mediaan inkomen per aangifte
inkomens 2011, aangiften 2012

Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Fiscale statistieken 2012; afbakening stadsgewest: Van Hecke et al (2007)
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Tabel 3-1: Het gemiddeld netto belastbaar inkomen (per aangifte en per inwoner) en het mediaan netto belastbaar inkomen (per aangifte) in € per jaar, België, Brussels gewest en de grote steden, inkomens 2011

	Gemiddeld inkomen per aangifte (a)	Mediaan inkomen per aangifte (b)	Vershil tussen (a) en (b) in %	Gemiddeld inkomen per inwoner
Brussels Gewest	25 094 €	17 771 €	41,2 %	12 885 €
Antwerpen	25 479 €	19 966 €	27,6 %	14 455 €
Gent	27 854 €	21 575 €	29,1 %	16 462 €
Liège	22 938 €	17 310 €	32,5 %	13 633 €
Charleroi	21 632 €	17 084 €	26,6 %	12 278 €
België	28 566 €	21 615 €	32,2 %	16 106 €

Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Fiscale statistieken, 2012; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

3.2.2 INKOMENSKLASSEN EN INKOMENSONGELIJKHEID

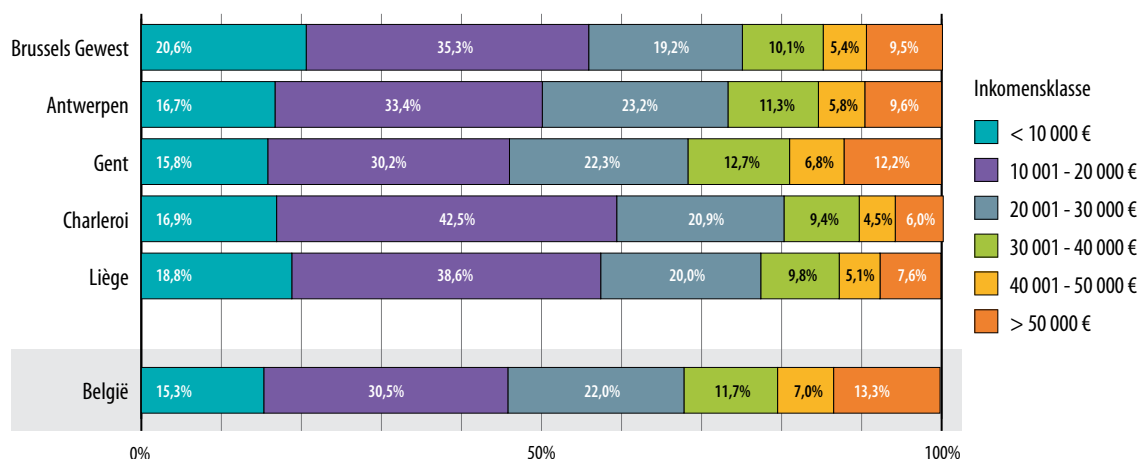
“Het gemiddeld en mediaan inkomen per aangifte ligt lager in Brussel dan in het hele land en de grote Vlaamse steden, maar hoger dan in de grote steden van Wallonië.”

Het Brussels Gewest telt een groter aandeel aangiften onder de laagste inkomensklassen in vergelijking met het land (figuur 3-4) en de andere grote steden.

De inkomensongelijkheid is groter in het Brussels Gewest dan in het land: in 2011 zijn de 10 % hoogste inkomensaangiften goed voor 35,0 % van het totaal belastbaar inkomen in het Brussels Gewest en voor 31,6 % in België (niet geïllustreerd).

De Gini-coëfficiënt meet de ongelijke verdeling van de inkomens op basis van de fiscale inkomens, gaande van totale gelijkheid (waarde 0) tot totale ongelijkheid (waarde 1). Het Brussels Gewest kende in 2008 (meest recent beschikbaar cijfer op

Figuur 3-4: Aandeel aangiften naar inkomensklasse, België, Brussels Gewest en de grote steden (inkomens 2011, aangiften 2012)

Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Fiscale Statistieken 2012; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

“De inkomensongelijkheden zijn in het Brussels Gewest groter dan in het hele land.”

gewestelijk niveau) een Gini-coëfficiënt van 0,37 (0,31 in Wallonië en 0,30 in Vlaanderen).

Bij het gebruik van fiscale inkomens worden de reële inkomensongelijkheden onderschat. De zeer lage inkomens enerzijds en sommige heel hoge inkomens anderzijds worden immers niet mee in rekening gebracht (zie hoger). Beide categorieën zijn echter oververtegenwoordigd in het Brussels Gewest in vergelijking met de twee andere gewesten. Daarenboven worden de inkomsten uit roerende goederen quasi niet in rekening gebracht en uit vastgoed onderschat, wat een onderschatting van het aandeel van de rijkere bevolking in het totale inkomen impliceert. De inkomensongelijkheden zijn in het Brussels Gewest dus groter dan wat hier weergegeven wordt.

3.2.3 INKOMENSBRONNEN

In het Brussels Gewest is 67,7 % van het totaal belastbaar inkomen afkomstig uit arbeid (zowel zelfstandige als werknemer) wat minder is dan in het land (69,0 %). Het aandeel inkomens uit de *werkloosheidsuitkering* ligt hoger in Brussel dan in het hele land. Het hogere aandeel in de categorie "andere" (2,1 % t.o.v. 1,3 %) heeft te maken met een hoger aandeel inkomsten uit onroerende goederen (figuur 3-5).

Ook hier worden enkel de belastbare inkomensbronnen weergegeven; de gegevens omvatten dus niet alle inkomens, noch de totale bevolking (zie hoger).

3.3 Inkomens en uitkeringen uit de sociale zekerheid en sociale bijstand

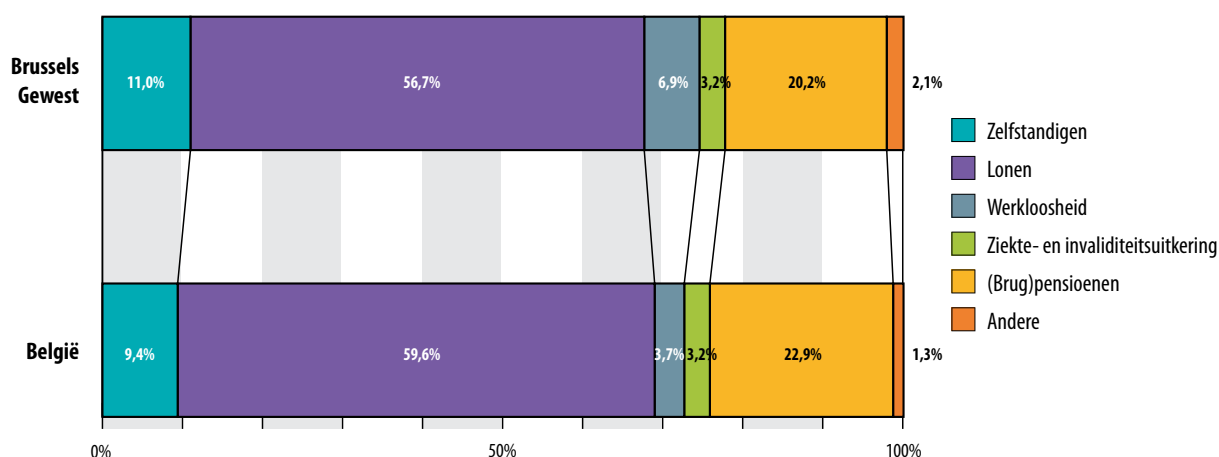
De sociale zekerheid voorziet verschillende **vervangingsinkomens** voor mensen die geen inkomen verkrijgen uit arbeid (o.a. pensioenen, *werkloosheidsuitkering*, *arbeidsongeschiktheids- en invaliditeitsuitkering*). Om een beroep te kunnen doen op een dergelijk vervangingsinkomen moet men echter voldoende sociale bijdragen hebben betaald en de hoogte van de uitkering is bovendien meestal voor een deel afhankelijk van het laatst verdiende loon.

Mensen die niet of slechts een korte periode gewerkt hebben en aldus onvoldoende rechten hebben opgebouwd en door de mazen van het beschermingsnet van de sociale zekerheid vallen, kunnen een **bijstandsuitkering** aanvragen in de vorm van een (equivalent) leefloon van het OCMW of een *inkomensgarantie* voor ouderen (IGO).

3.3.1 HET BEDRAG VAN DE VERVANGINGSINKOMENS EN MINIMUMUITKERINGEN VAN DE SOCIALE ZEKERHEID EN DE SOCIALE BIJSTAND

Het aantal mensen dat afhankelijk is van een vervangingsinkomen of bijstandsuitkering is een indicator voor het aantal mensen dat met een beperkt inkomen moet leven (zie paragraaf 3.3.2). De minimumbedragen van deze

Figuur 3-5: Aandeel aangiften naar inkomensbron, Brussels Gewest en België (inkomens 2011, aangiften 2012)

Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Fiscale statistieken 2012; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Tabel 3-2: Armoederisicogrens en het bedrag van de minimumuitkeringen (in € per maand) op 6/6/2014

	Alleenstaande	Samenwonend	Koppel met twee kinderen	Eénoudergezin met 2 kinderen
Armoederisicogrens (EU-SILC 2012, inkomens 2011)	1 003 €		2 106 €	1 605 €
Leefloon (OCMW) (1)	817,36 €	544,91 €	1 089,82 €	1 089,82 €
Gewaarborgde kinderbijslag (voor 2 kinderen < 6 jaar) (1)			336,4 €	336,4 €
Inschakelingsuitkering RVA (ouder dan 21 jaar) (1)	817,96 €	425,36 € 453,44 € (2)	1 105,78 €	1 105,78 €
Minimum werkloosheidsuitkering (zonder anciënniteitstoeslag) (1)	953,16 €	714,74 € - 503,62 € (3)	1 134,9 €	1 134,9 €
Maximum inkomensvervangende tegemoetkoming gehandicapten (4)	817,8 €	545,2 €	1 090,4 €	1 090,4 €
Minimum pensioen werknemers voor een volledige loopbaan (1)	1 123,34 €		1 403,73 €	
Minimum pensioen zelfstandigen voor een volledige loopbaan (1)	1 060,94 €		1 403,73 €	
Overlevingspensioen (werknemers) (1)	1 105,67 €			
Overlevingspensioen (zelfstandigen) (1)	1 060,94 €			
Inkomensgarantie voor ouderen (IGO) (1)	1 011,70 €	674,46 €		

(1) Bedragen vanaf 01/09/2013.
(2) Bevoorrecht samenwonend: de werkloze + partner ontvangen uitsluitend uitkeringen.
(3) Bedragen degressief met de werkloosheidsduur. De twee eerste jaren bedraagt de uitkering 717,74 €, daarna is er een progressieve verlaging om na 49 maanden te komen tot 503,62 €.
(4) Bedragen vanaf 01/04/2014. Men ontvangt niet noodzakelijk het maximumbedrag dat met de gezinssituatie overeenkomt.
Om het bedrag te bepalen worden eerst de inkomsten van het huishouden onderzocht.

Bron: EU-SILC 2012, POD Maatschappelijke Integratie, Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers, Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening, Rijksdienst voor Pensioenen, FOD Sociale Zekerheid

vervangingsinkomens en uitkeringen, weergegeven in tabel 3-2, liggen immers onder de armoederisicogrens (met uitzondering van de pensioenen en de IGO). In de tabel worden de bedragen die boven de armoederisicogrens liggen in het vet weergegeven.

In het algemeen is de minimuminkomensbescherming minder doeltreffend voor een koppel dan voor een alleenstaande. De verhoging van de uitkering wanneer de gerechtigde personen ten laste heeft, is immers te klein (of ontbreekt) om de kosten van een bijkomende volwassene te dekken.

Sinds 2005 beschikt België over een wettelijk kader voor de automatische koppeling van de sociale uitkeringen en vervangingsinkomens aan de welvaartsstijging (aanvullend aan de zogenaamde koopkrachtvastheid via een automatische indexering via de gezondheidsindex)^[24]. Deze regelmatige aanpassingen van de bedragen van de sociale uitkeringen zijn echter onvoldoende om de armoederisicogrens te overstijgen en dit geldt in het bijzonder voor de (equivalente) leeflonen die uitgekeerd worden door het OCMW.

De kinderbijslagen zijn bovendien nooit welvaartsvast gemaakt. Zij kennen enkel de automatische stijging via de gezondheidsindex. Dit maakt dat noch de basisbedragen noch de sociale toelagen worden aangepast aan de stijgende levenskosten (Steunpunt armoedebestrijding, 2013; Cantillon et al, 2013). Voor gezinnen met kinderen biedt de sociale zekerheid daarenboven minder bescherming naarmate de kinderen ouder worden: zo houden de leeftijdstoelagen geen gelijke tred met de toenemende kosten van kinderen naarmate ze ouder worden (Storms & Van den Bosch, 2009).

“De minimumuitkeringen (vervangingsinkomens en sociale bijstandsuitkering) met uitzondering van de pensioenen en de IGO voor alleenstaanden liggen onder de armoederisicogrens. Ze bieden bijgevolg onvoldoende bescherming tegen armoede.”

[24] Het mechanisme voor een aanpassing van de uitkeringen aan de welvaartsstijging werd voorzien in het Generatiepact met de wet van 23 december 2005. Het is de bedoeling om, in zekere mate, rekening te houden met het feit dat een indexering op basis van de gezondheidsindex niet voldoende is om de algemene welvaartsstijging te volgen die eerder de loonevolutie reflecteert en zo het algemene levensniveau van de bevolking. De parameters die gebruikt worden om de welvaartsstijging te meten en die in deze wet zijn vastgelegd, baseren zich echter niet op de loonevolutie (Federaal Planbureau, 2011).

3.3.2 HET AANTAL MENSEN MET EEN VERVANGINGSINKOMEN OF BIJSTANDSUITKERING

Tabel 3-3 geeft een overzicht van het aantal personen dat een beroep moet doen op een vervangingsinkomen of een bijstandsuitkering (werkloosheidsuitkering, tegemoetkoming voor personen met een handicap, leefloon, (equivalent) leefloon of IGO). De pensioenen zijn niet opgenomen, aangezien het niet mogelijk is om de minimumpensioenen te onderscheiden.

Op 1 januari 2013 ontving 17,6 % (18,1 % in 2012) van de Brusselse jongeren (18-24 jaar), 19,6 % (20,5 % in 2012) van de bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar) en 17,1 % (16,4 % in 2012) van de ouderen (65 jaar en +) een vervangingsinkomen (exclusief pensioenen) of bijstandsuitkering.

De daling van het aantal (equivalent) leefloongerechtigden bij de bevolking tussen 18 en 64 jaar is enkel te wijten aan een sterke daling van het aantal equivalent leefloongerechtigden. Het aantal leefloongerechtigden blijft immers stijgen (cfr. paragraaf 3.3.3).

“Een vijfde van de Brusselse bevolking tussen 18 en 64 jaar heeft een werkloosheidsuitkering of een bijstandsuitkering.”

Er zijn verschillende factoren die de evolutie van het aantal gerechtigden op een vervangingsinkomen of bijstandsuitkering kunnen verklaren, zoals de conjuncturele schommelingen, veranderingen in de praktijk en de wetgeving. Een daling in het aantal uitkeringsgerechtigde werklozen kan bijvoorbeeld verband houden met een strengere toegang tot de werkloosheidsuitkering. De daling van het aantal personen met een werkloosheidsuitkering kan dan weer het aantal leefloongerechtigden of personen met een tegemoetkoming voor personen met een handicap doen stijgen^[26]. Volgens een studie van de POD Maatschappelijke Integratie (2014b) zoekt ongeveer één op vijf van de door de RVA gesanctioneerden hulp bij het OCMW in het jaar dat volgt op de sanctie.

Tussen 2012 en 2013 steeg het aantal jonge leefloongerechtigden (18-24 jaar) met 688 personen, ongeveer de helft hiervan zijn studenten (cfr. paragraaf 3.3.3).

De daling van het aantal jongeren (18-24 jaar) met een werkloosheidsuitkering en de parallele verhoging van het aantal leefloongerechtigden voor deze leeftijdsgroep, houdt verband met de verlenging van de socioprofessionele inschakelingstijd van 9 tot 12 maanden (zo is er een kleinere instroom bij de personen met een inschakelingsuitkering). Deze nieuwe regeling is van kracht sinds 1 januari 2012 (POD Maatschappelijke Integratie, 2014c)^[27].

Tabel 3-3: Aantal personen die leven van een minimum- of vervangingsinkomen, naar leeftijdscategorie, Brussels Gewest, januari 2012 en 2013

	Aantal 2013	% van de bevolking in 2013	Aantal 2012	Evolutie 2012-2013
Jongeren (18-24 jaar): totale bevolking	102 901	100 %	102 318	+0,6 %
OCMW: leefloon + equivalent leefloon	10 168	9,9 %	9 682	+5,0 %
Werkloosheidsuitkering	7 409	7,2 %	8 207	-9,7 %
Tegemoetkoming voor personen met een handicap	522	0,5 %	661	-21,0 %
Totaal aantal 18-24 jaar met een uitkering	18 099	17,6 %	18 550	-2,4 %
Bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar): totale bevolking	740 144	100 %	730 020	+1,4 %
OCMW: leefloon + equivalent leefloon	35 905	4,9 %	36 639	-2,2 %
Werkloosheidsuitkering	95 479	12,9 %	99 432	-4,0 %
Tegemoetkoming voor personen met een handicap	13 626	1,8 %	13 224	+3,0 %
Totaal aantal 18-64 jaar met een uitkering	145 010	19,6 %	149 295	-2,9 %
Ouderen (65 jaar en +): totale bevolking	154 184	100 %	153 716	+0,3 %
IGO ^[25]	15 205	9,9 %	14 403	+5,6 %
OCMW: leefloon + equivalent leefloon	1 462	0,9 %	1 538	-4,9 %
Tegemoetkoming voor personen met een handicap	9 780	6,3 %	9 327	+4,9 %
Totaal aantal 65 jaar en + met een uitkering	26 447	17,1 %	25 268	+4,7 %

Bron: FOD Sociale Zekerheid; POD Maatschappelijke integratie; Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening; Rijksdienst voor Pensioenen; Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Rijksregister; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

[26] Ter informatie, vanaf 01/11/2012 wordt men ook opgeroepen indien men een blijvende of tijdelijke arbeidsongeschiktheid vertoont van minstens 33 % (voor altijd of voor een periode van minstens twee jaar) die door de erkende geneesheer van de RVA is vastgesteld. Daarenboven wordt sinds 1 januari 2013 de procedure uitgebreid tot werklozen tussen 50 en 54 jaar (RVA, 2014).

[27] Sinds 1 augustus 2012 is de controle op de werkbereidheid van de gerechtigden op een inschakelingsuitkering verstrengd en moeten zij op een intensievere manier naar werk zoeken; enkel wanneer men bijkomende inspanningen doet om aan werk te geraken kan men zijn of haar uitkering behouden (RVA, 2014).

[25] Vroeger het 'Gewaarborgd inkomen voor bejaarden'.

3.3.3 OCMW-STEUN

Het leefloon is één van de maatregelen die passen binnen het Recht op Maatschappelijke Integratie (RMI), het equivalent leefloon valt onder het Recht op Maatschappelijke Hulp (RMH). Om beroep te kunnen doen op deze vorm van OCMW-steun moet aan twee essentiële voorwaarden voldaan zijn: niet beschikken over voldoende bestaansmiddelen (er geen aanspraak op kunnen doen en niet in staat zijn ze te verwerven) en geen recht hebben op andere sociale uitkeringen^[28].

In januari 2013 ontvingen 37 466 Brusselaars (alle leeftijden, dus ook - 18 en + 64 jaar) een (equivalent) leefloon^[29] (3,2 % van de bevolking). Dit zijn er 1 001 minder dan in januari 2012 (- 2,6 %). Het grootste deel van de (equivalent) leefloongerechtigden is tussen 18 en 64 jaar (95,8 %). Jonger dan 18 jaar krijgt men slechts uitzonderlijk een (equivalent) leefloon en vanaf 65 wordt het leefloon in principe vervangen door het IGO (uitgekeerd door de Rijksdienst voor Pensioenen). Om een realistisch beeld te geven van het aandeel (equivalent) leefloombegunstigden werken we daarom bij voorkeur met de bevolking tussen 18-64 jaar (tabel 3-3 en 3-4).

In januari 2013 ontving 4,9 % van de Brusselse bevolking tussen 18 en 64 jaar oud een inkomen van het OCMW (leefloon of equivalent leefloon). Dit is meer dan in de andere gewesten en de grote Vlaamse steden; het aandeel is daarentegen gelijk aan

"4,9 % van de Brusselse bevolking tussen 18 en 64 jaar is afhankelijk van een inkomen van het OCMW. Dit is meer dan het dubbel als voor heel België."

dat van Charleroi en een stuk lager dan in Liège waar het aandeel uitzonderlijk hoog ligt (7,2 %) (tabel 3-4).

In het algemeen steeg het aantal leefloombegunstigden in België bijzonder sterk tussen 2009 en 2010 als gevolg van de moeilijke sociaaleconomische context door de economische en financiële crisis. De verslechtering van de arbeidsmarktsituatie trof voornamelijk de werknemers die zich in een precare situatie bevonden (uitzendkrachten, deeltijdsen, contracten voor bepaalde duur, ...). Dit is echter niet de enige reden want in de jaren voor de crisis kon de economische groei immers ook niet verhinderen dat het aantal leefloongerechtigden structureel toenam. Naast de economische conjunctuur zijn er nog andere elementen die de stijging van het aantal leefloombegunstigden kan verklaren: de verarming van bepaalde bevolkingsgroepen, de toevlucht van gesanctioneerde werklozen naar het OCMW, enz. (POD Maatschappelijke Integratie, Statistisch Rapport, april 2014).

Het aantal gerechtigden op respectievelijk het leefloon en het equivalent leefloon evolueert heel verschillend (tabel 3-5). Van 2008 tot 2012 steeg het aantal gerechtigden in beide categorieën, weliswaar met een heel verschillend groeipercentage. In 2013 kent daarentegen het aantal leefloongerechtigden een stijging van 4 % tegenover 2012, terwijl het aantal equivalent leefloongerechtigden sterk daalt (-16 %). Deze daling geldt voor heel België en wordt voor een

Tabel 3-4: Aantal en aandeel gerechtigden (18-65 jaar) op het leefloon en equivalent leefloon, België, de gewesten en de grote steden, januari 2013

	Aantal gerechtigden (18-64 jaar)			Aandeel in de bevolking ^[30] (18-64 jaar)		
	leefloon	equivalent leefloon	leefloon + equivalent	leefloon	equivalent leefloon	leefloon + equivalent
Brussels Gewest	27 086	8 819	35 905	3,7 %	1,2 %	4,9 %
Antwerpen	4 106	1 975	6 081	1,3 %	0,6 %	2,0 %
Gent	3 339	741	4 080	2,1 %	0,5 %	2,6 %
Charleroi	4 165	583	5 748	4,1 %	0,5 %	4,6 %
Liège	6 977	2 049	9 026	5,5 %	1,6 %	7,2 %
Wallonië	44 629	6 239	50 868	2,0 %	0,3 %	2,3 %
Vlaanderen	23 141	7 155	30 296	0,6 %	0,2 %	0,8 %
België	94 856	22 213	117 069	1,5 %	0,4 %	1,9 %

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, gegevens op 06/06/2014; Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Rijksregister 2013; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

[28] Andere voorwaarden liggen op het vlak van nationaliteit, verblijfplaats, leeftijd en werkbaarheid. Meer informatie vindt u onder andere op www.ocmw-info-cpas.be

[29] Eventuele echtgenoten of levenspartners van (equivalent) leefloongerechtigden met kinderen ten laste (dus gerechtigden met het statuut van gezinshoofd) worden niet geteld in de (equivalent) leefloonstatistieken. Wanneer de gerechtigde het statuut krijgt van gezinshoofd, ontvangt zijn/haar echtgeno(o)t(e) wanneer die eveneens niet over eigen inkomensbronnen beschikt, geen leefloon meer als samenwonende. De twee dossiers worden samengevoegd in één dossier op naam van het gezinshoofd.

[30] De noemer (bevolking 18-64 jaar) (zie tabel 3-4) is niet 100 % correct omdat de meerderheid van de gerechtigden op een equivalent leefloon niet opgenomen is in het Rijksregister.

groot deel verklaard door nieuwe maatregelen genomen op federaal niveau inzake het asielbeleid en migratie. De daling van het aantal asielaanvragers en vreemdelingen niet ingeschreven in het bevolkingsregister zorgt zo voor een daling van het aantal potentieel gerechtigden op een equivalent leefloon (POD Maatschappelijke Integratie, 2014c).

De demografische evolutie verklaart deels de stijging van het absoluut aantal (equivalent) leefloongerechtigden. Figuur 3-6 toont echter dat ook het aandeel (equivalent) leefloongerechtigden een stijging kende tussen 2008 en 2010 en dat dit aandeel sindsdien schommelt rond de 5 %.

Het aandeel (equivalent)leefloongerechtigden ligt opvallend hoog bij de jongvolwassenen in vergelijking met de andere leeftijdsklassen (figuur 3-7) met een aandeel dat dubbel zo hoog ligt als bij de totale bevolking op actieve leeftijd.

"Het aandeel gerechtigden op het (equivalent) leefloon ligt systematisch hoger bij de jongvolwassenen ten opzichte van de andere leeftijdscategorieën. In het Brussels Gewest heeft 9,9 % van de jongeren tussen 18 en 24 jaar een (equivalent) leefloon."

Het aandeel van de jongeren tussen 18 en 24 jaar onder de (equivalent) leefloongerechtigden steeg van 22,0 % in januari 2003 tot 27,2 % in januari 2013. Deze sterke stijging is deels te wijten aan de sterke stijging van het aantal studenten met een leefloon. Sinds de invoering van de wet van het Recht op Maatschappelijke Integratie (RMI) in 2002, hebben studenten die geen bron van inkomsten hebben recht op een leefloon (voorheen was daar geen wettelijk kader voor).

In januari 2013 is een derde (33,3 %) van de Brusselse (equivalent) leefloontrekkers tussen 18 en 24 jaar, een voltijds student (3 393 studenten). In januari 2013

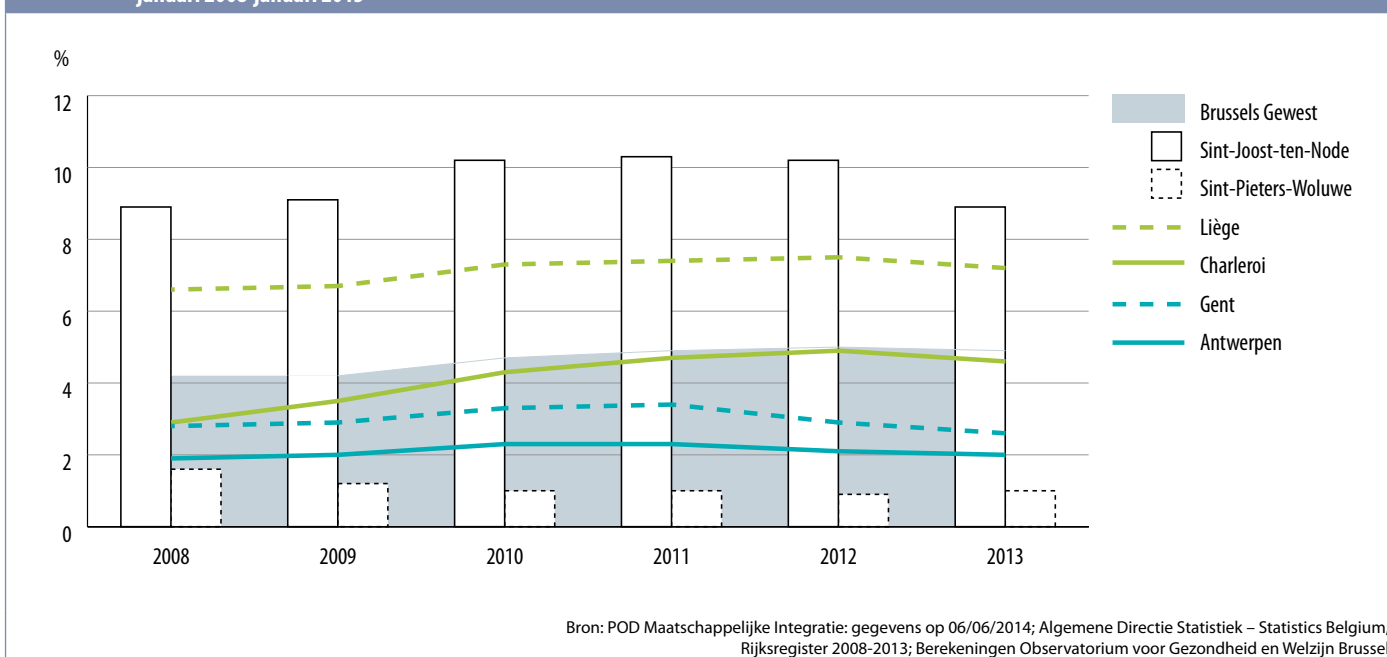
maakten voltijds studenten een derde (33,3 %) uit van het totaal aantal Brusselse (equivalent) leefloongerechtigden tussen 18 en 24 jaar. Ten opzichte van het totaal aantal (equivalent) leefloongerechtigden tussen 18 en 64 jaar vertegenwoordigen ze 3,3 %, wat lager is dan in Liège (4,4 %), maar hoger dan in Antwerpen (0,3 %), Gent (2,1 %) en Charleroi (1,5 %). Het is opmerkelijk dat het aandeel gerechtigden op een leefloon van

Tabel 3-5: Aantal gerechtigden (18-64 jaar) op het leefloon en equivalent leefloon en het jaarlijks groeipercentage, Brussels Gewest, evolutie 2008-2013

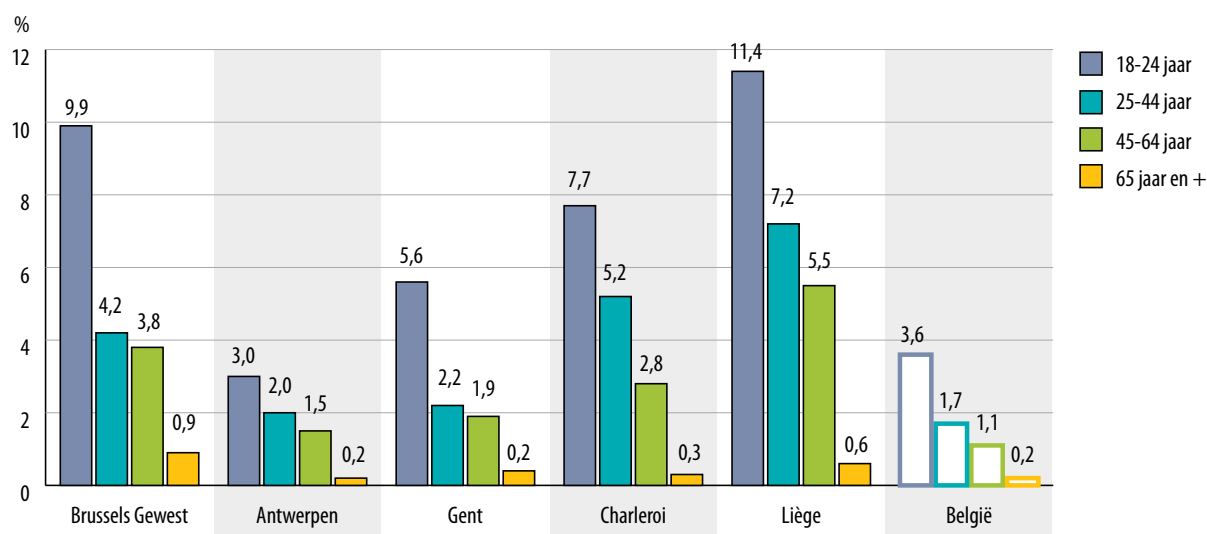
Absoluut aantal (equivalent) leefloon gerechtigden	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Leefloon + equivalent leefloon	27 884	29 034	32 724	35 482	36 684	35 905
Equivalent leefloon	6 024	6 052	7 409	9 790	10 613	8 819
Leefloon	21 860	22 982	25 315	25 692	26 071	27 086
Jaarlijks groeipercentage		2009-2008	2010-2009	2011-2010	2012-2011	2013-2012
Leefloon + equivalent leefloon		4,1 %	12,7 %	8,4 %	3,4 %	-2,1 %
Equivalent leefloon		0,5 %	22,4 %	32,1 %	8,4 %	-16,9 %
Leefloon		5,1 %	10,2 %	1,5 %	1,5 %	3,9 %

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, gegevens op 06/06/2014; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Figuur 3-6: Evolutie van het aandeel gerechtigden op het (equivalent) leefloon in de bevolking tussen 18 en 64 jaar, Brussels Gewest en de grote steden, januari 2008-januari 2013

Figuur 3-7: Aandeel gerechtigden op het leefloon en equivalent leefloon, naar leeftijd, België, Brussels Gewest en de grote steden, januari 2013

Bron: POD Maatschappelijke Integratie: gegevens op 06/06/2014; Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Rijksregister 2013; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

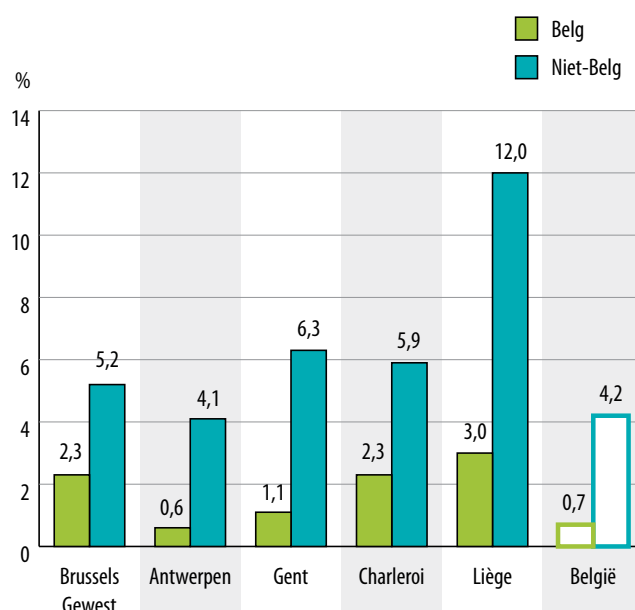
18-25 jaar, ook zonder dat men de studenten meetelt, in het Brussels Gewest het afgelopen decennium een stijging kende terwijl de percentages voor de twee andere gewesten stabiel bleven (De Wilde et al, 2011, p. 3).

“De sterke stijging van het aandeel jongeren onder de (equivalent) leefloongerechtigden is onder andere te wijten aan de sterke stijging van het aantal studenten met een leefloon. In het Brussels Gewest gaat het om 3 393 studenten in januari 2013.”

Meer dan een derde van het totaal aantal (equivalent) leefloongerechtigden is alleenstaand (39,1 %), 32,6 % is samenwonend en 28,3 % heeft personen ten laste.

Het aandeel gerechtigden op het leefloon of het equivalent leefloon^[31] ligt in januari 2013 iets hoger bij de Brusselse vrouwen (3,4 %) dan bij de mannen (3,0 %). Het aandeel gerechtigden op het (equivalent) leefloon varieert ook sterk naar nationaliteit (figuur 3-8). Tegenover het gemiddelde (3,2 %) ligt het percentage lager voor de Belgische Brusselaars (2,3 %) en opmerkelijk hoger voor de buitenlandse Brusselaars (5,2 %). Dit verschil tussen Belgen en niet-Belgen zien we in alle Belgische grote steden.

Figuur 3-8: Aandeel gerechtigden op het leefloon en equivalent leefloon naar nationaliteit, België, Brussels Gewest en de grote steden, januari 2013

Bron: POD Maatschappelijke Integratie: gegevens op 06/06/2014; Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Rijksregister 2013; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

“Het aandeel (equivalent) leefloongerechtigden ligt hoger bij niet-Belgen en een beetje hoger bij vrouwen.”

[31] Voor de gegevens in deze paragraaf kan het aandeel niet berekend worden voor de 18-64 jarigen en wordt de totale bevolking genomen. Dit verklaart waarom de percentages iets lager liggen in vergelijking met deze weergegeven in tabel 3-3, tabel 3-4 en figuur 3-6.

3.4 Mensen met recht op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging

Het aantal rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging (RVV) vormt een alternatieve indicator voor het aantal mensen dat in financieel moeilijke omstandigheden leeft. Er zijn sinds 2014 drie mogelijke voorwaarden die recht geven op deze verhoogde tegemoetkoming: (1) als rechthebbende op een specifieke uitkering (leefloon, equivalent leefloon, inkomensgarantie voor ouderen of gewaarborgd inkomen voor bejaarden, tegemoetkoming voor personen met een handicap, toeslag voor kinderen met een handicap of aandoening); (2) via de hoedanigheid als wees of als niet-begeleide minderjarige vreemdeling; of (3) op basis van een laag inkomen. Voor de eerste twee categorieën wordt het RVV automatisch toegekend. Personen met een laag inkomen die niet automatisch het RVV krijgen moeten een vraag indienen en krijgen dit recht na een inkomensonderzoek.

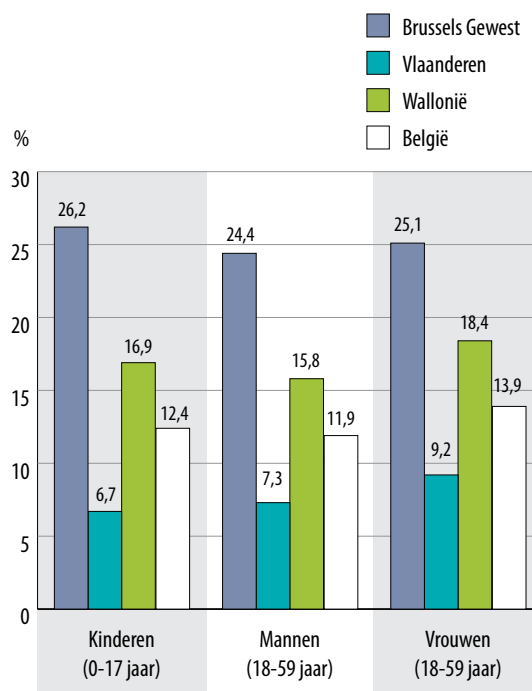
In januari 2014 hebben 281 340 personen recht op een verhoogde tegemoetkoming (tabel 3-6), dit zijn 740 personen minder dan in januari 2013. Dit betekent dat 24,2 % van de Brusselse bevolking een verhoogde tegemoetkoming krijgt, als gerechtigde of als persoon ten laste: 30,6 % van de min 18-jarigen, 25,8 % van de 18-24 jarigen, 19,9 % van de 25-64 jarigen en 30,0 % van de 65-jarigen en meer. Deze percentages zijn relatief stabiel ten opzichte van 1 januari 2013.

3.5 Leven in een huishouden zonder inkomen uit arbeid

Geen werk hebben, verhoogt het individuele risico op armoede, maar dit risico kan gecompenseerd worden wanneer andere leden van het huishouden wel een inkomen uit werk hebben. In het Brussels Gewest leeft één volwassene op vier en meer dan één kind op vier in een huishouden zonder een inkomen uit arbeid (figuur 3-9). Dit aandeel ligt systematisch hoger dan in de rest van het land: een Brussels kind loopt vier keer meer risico om in deze situatie te verkeren dan een kind in Vlaanderen.

“Een vierde van de Brusselse kinderen en volwassenen leeft in een huishouden zonder inkomen uit werk.”

Figuur 3-9: Bevolking in een huishouden zonder inkomen uit arbeid, naar leeftijd, geslacht en gewest, België en de gewesten, 2013 (NAPIncl)

Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2013

Tabel 3-6: Aantal en aandeel rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging, Brussels Gewest, 1 januari 2014

Leeftijdsklasse	Aantal gerechtigden en personen ten laste			% rechthebbende en personen ten laste		
	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal
0-17	41 671	39 366	81 038	30,8 %	30,5 %	30,6 %
18-24	12 595	13 802	26 397	25,3 %	26,2 %	25,8 %
25-64	57 585	69 898	127 484	18,0 %	21,7 %	19,9 %
≥ 65	16 328	30 092	46 421	26,6 %	32,3 %	30,0 %
Totaal	128 179	153 158	281 340	22,6 %	25,7 %	24,2 %

Bron: Kruispuntbank Sociale Zekerheid 2014; Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Rijksregister 2014; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

3.6 Overmatige schuldenlast

De Centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank van België is één van de instrumenten die door de Belgische overheid is opgericht om overmatige schuldenlast bij gezinnen te bestrijden. De Centrale registreert sinds 2003 alle consumentenkredieten en hypothecaire kredieten die in België door natuurlijke personen om privéredenen worden afgesloten. De Centrale registreert eveneens de eventuele betalingsachterstanden die uit deze kredieten voortvloeien.

In het Brussels Gewest kampte in 2013 9,0 % van de personen met een consumentenkrediet met een betalingsachterstand, in Wallonië 7,2 % en in Vlaanderen 3,9 %. Daarnaast ondervinden in Brussel 2,0 % van de personen met een hypothecair krediet problemen tot terugbetaling, tegenover 2,3 % in Wallonië en 1,0 % in Vlaanderen (Nationale Bank van België, 2014).

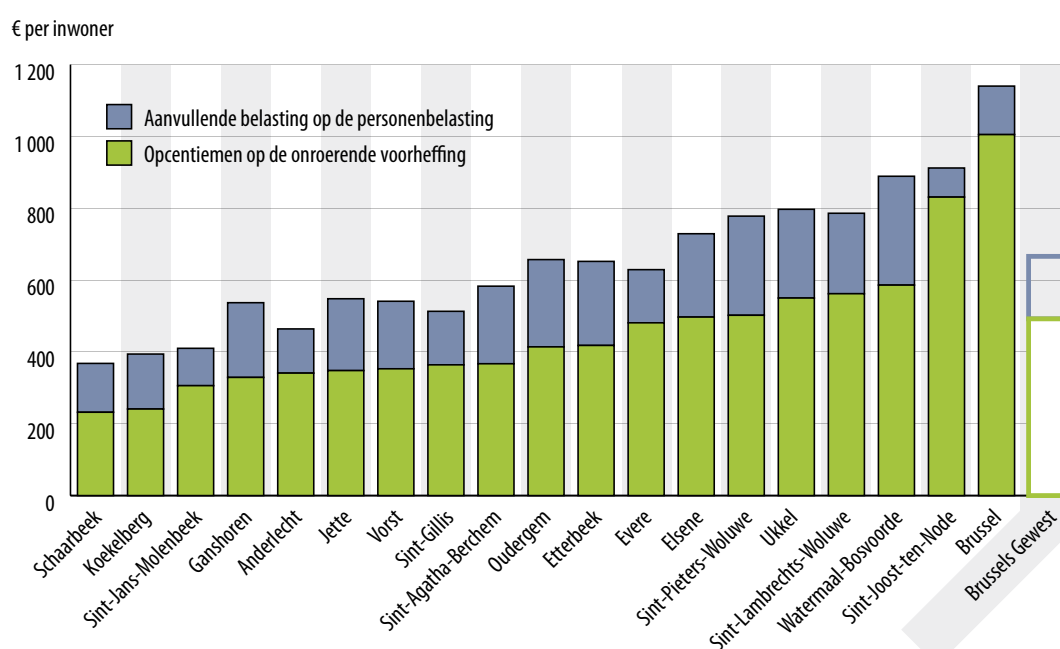
Sinds het uitbreken van de economische crisis zijn er niet alleen meer consumenten die geconfronteerd worden met betalingsmoeilijkheden, ook de omvang van het gemiddeld achterstallig bedrag loopt op. Het gemiddeld achterstallig bedrag varieert sterk tussen de verschillende regio's, vooral bij de hypothecaire kredieten. In Brussel bedraagt de betalingsachterstand bij een hypothecair krediet in 2013 gemiddeld € 52 947, in Vlaanderen € 42 280 en in Wallonië slechts € 27 357. Dit kan grotendeels verklaard worden door het prijsverschil in de immobiëliensector tussen de drie gewesten (Nationale Bank van België, 2014). Voor alle kredietvormen geldt zonder uitzondering dat betalingsachterstanden die sinds 2008 werden opgelopen, minder snel geregulariseerd worden (Nationale Bank van België, 2014).

Deze indicatoren omvatten enkel schulden inzake consumentenkredieten en hypothecaire leningen. Dat betekent dat andere soorten schulden zoals voor huur, gezondheidszorg, alimentatie, belastingen, energie en water niet worden geregistreerd.

3.7 Gemeentelijke opbrengsten uit de aanvullende belasting op de personenbelasting en de opcentiemen op de onroerende voorheffing

Er bestaan grote verschillen tussen de verschillende gemeenten in de opbrengsten uit de aanvullende belasting op de personenbelasting en de opcentiemen op de onroerende voorheffing. In elke gemeente zijn de opbrengsten uit de opcentiemen op de onroerende voorheffing echter belangrijker dan die uit de aanvullende belasting op de personenbelasting. Tussen 2011 en 2012 daalden deze opbrengsten voor heel het Brussels Gewest met 1,6 % (-12,2 % voor de aanvullende belastingen op de personenbelasting en +2,8 % voor de opcentiemen op de onroerende voorheffing).

Figuur 3-10: Opbrengst per inwoner van de aanvullende belasting op de personenbelasting en de opcentiemen op de onroerende voorheffing, per gemeente, Brussels Gewest, 2012

Bron: Bestuur Plaatselijke besturen, Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2012; Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Rijksregister 2012; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

4. DE ARBEIDSMARKT

Het risico op (financiële) armoede wordt in sterke mate bepaald door ongelijke arbeidsmarktsituaties: een regelmatig en toereikend inkomen uit werk vormt immers een belangrijke bescherming tegen armoede. Zo zien we in het Brussels Gewest dat het armoederisico bij werklozen (56,1 %) vijf keer hoger ligt dan bij werkenden (10,8 %) (EU-SILC 2011)^[32]. Deze vaststelling kan grotendeels verklaard worden door het feit dat de inkomens waar werklozen op terugvallen (vervangingsinkomen of sociale bijstandsuitkering) onder het niveau van de armoederisicogrens liggen (zie hoofdstuk 3). Bovendien ligt het armoederisico extreem hoog voor de personen die leven in een gezin waar niemand werkt of met een lage werkintensiteit^[33] (71,2 % voor gezinnen met kinderen in België (EU-SILC 2012))^[34].

"In het Brussels Gewest ligt het aandeel van de niet-werkende bevolking onder de armoederisicogrens vijf keer hoger dan bij de werkende bevolking."

Het is belangrijk op te merken dat niet alle werkzoekenden een uitkering krijgen van de RVA. In 2013 ontvingen 28,3 % van de niet-werkende werkzoekenden (NWW) – ingeschreven bij Actiris – geen werkloosheidsuitkering; 5,9 % van de NWW zijn jongeren in hun socioprofessionele inschakelingstijd en 22,4 % behoren

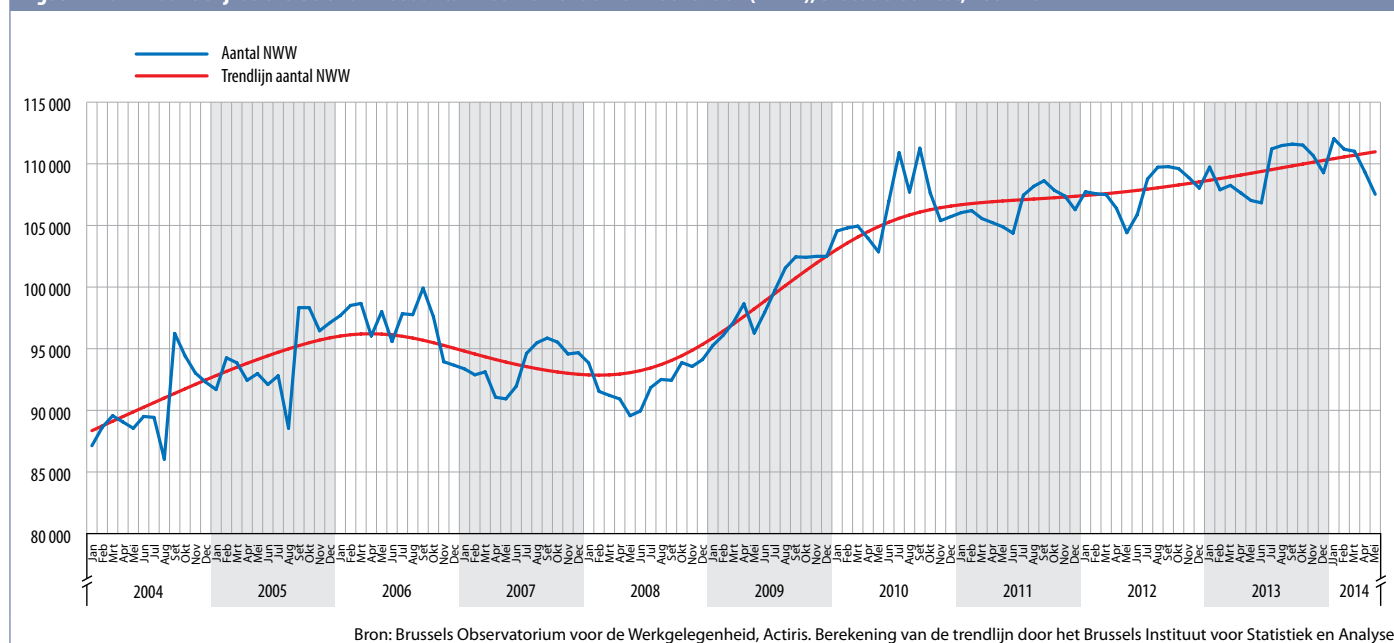
tot de categorie "andere NWW"^[35]. De categorie anderen bevat die NWW die een beslissing van de RVA afwachten inzake hun recht op een werkloosheidsuitkering, de NWW die een (equivalent) leefloon ontvangen van het OCMW of NWW die geen enkel vervangingsinkomen krijgen.

De tewerkstellingsmogelijkheden en –voorwaarden worden sterk beïnvloed door de "gezondheid" van de arbeidsmarkt. In het Brussels Gewest steeg de werkloosheid sinds het midden van de jaren '90 (parallel met de demografische groei van de Brusselse bevolking) sterker dan in het hele land met een blijvend hoge werkloosheidsgraad^[36] als gevolg.

4.1 Evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden

De laatste jaren werden getekend door de gevolgen van de financiële crisis van 2008. Het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW) steeg in het Brussels Gewest sterk tussen 2008 en 2010 (figuur 4-1). Na een stagnatie in 2011, was er in 2012 weer een stijging van het aantal NWW. Deze evoluties suggereren een structurele toename van de werkloosheid (BISA, 2013b). Naast deze tendens over enkele jaren heen, leiden

Figuur 4-1: Maandelijks evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW), Brussels Gewest, 2004-2014

[32] Deze cijfers moeten met het nodige voorbehoud geïnterpreteerd worden aangezien de steekproef van de EU-SILC enquête voor het Brussels Gewest beperkt is.

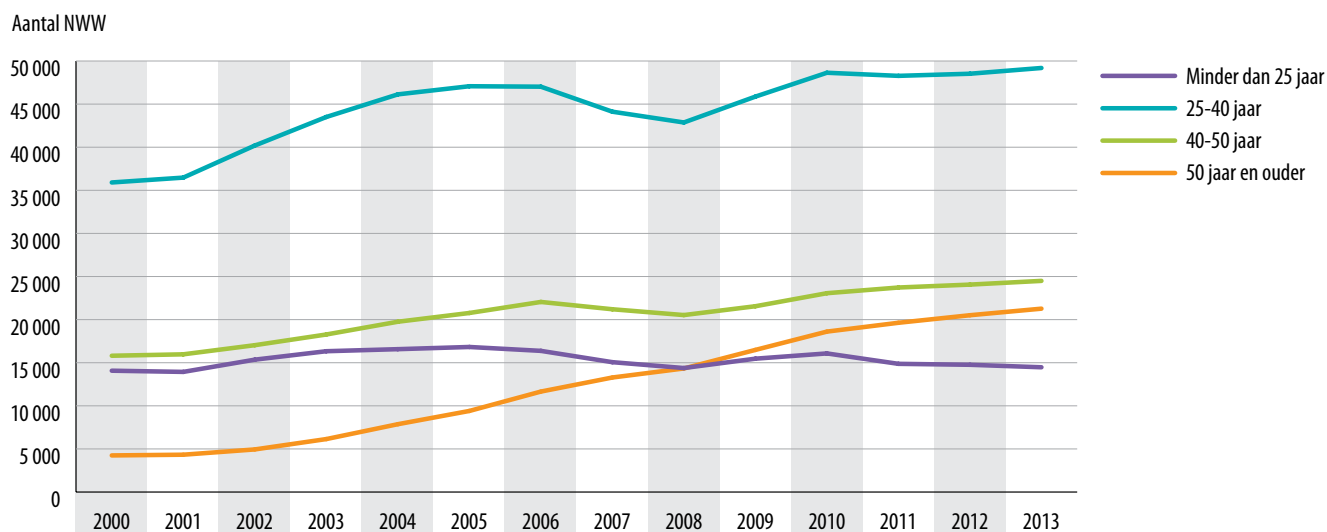
[33] Ter herinnering, een huishouden kent een lage werkintensiteit wanneer de personen van het huishouden op actieve leeftijd (tussen 18 en 59 jaar, zonder de studenten) tijdens het afgelopen jaar minder dan 20 % van de potentiële werktijd werkten.

[34] Bron: Interfederale armoedebaarometer 2014

[35] Bron: Brussels Observatorium voor de werkgelegenheid, Actiris; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

[36] Voor de definitie van de werkloosheidsgraad, zie kader 1, paragraaf 4.2

Figuur 4-2: Evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW) naar leeftijdsgroep, Brussels Gewest, 2000-2013

Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, Actiris

verschillende elementen tot fluctuaties op kortere termijn. Zo werd er bijvoorbeeld begin 2014 een sterke stijging vastgesteld van het aantal NWW. De verklaring hiervoor wordt gezocht in de nieuwe recessie in 2012-2013. Er verdwenen in die periode veel tewerkstellingsplaatsen en er kwamen slechts weinig nieuwe bij. Daarenboven telde Actiris een groter aantal inschrijvingen van Bulgaren en Roemenen (zij hebben sinds 1 januari 2014 vrij verkeer in de Europese Unie^[37] (BISA, 2014b)). In de lente van 2014 daalde het aantal NWW en de werkloosheid volgens administratieve gegevens weer, waardoor de indicatoren terugvielen op het niveau van begin 2013. In mei 2014 telde het Brussels Gewest 107 525 niet-werkende werkzoekenden.

De bevolking tussen 25 en 40 jaar vertegenwoordigt het grootste aandeel van de Brusselse NWW (45,0 %) (figuur 4-2). De stijging van het absolute aantal werklozen zet zich sinds de afgelopen tien jaar door bij alle leeftijdsklassen, met uitzondering van de min 25-jarigen (hun aantal blijft relatief stabiel)^[38]. De stijging is opvallend sterk bij de NWW ouder dan 50 jaar. Het

aantal NWW in de verschillende leeftijdsgroepen wordt sterk beïnvloed door specifieke tewerkstellingsmaatregelen, maar ook door een herdefiniëring van statuten of voorwaarden voor het recht hierop. Zo kan de sterke stijging van het aantal NWW ouder dan 50 jaar sinds 2002 deels verklaard worden door de afschaffing van de vrijstelling van inschrijving als werkzoekende voor werklozen jonger dan 60 jaar^[39] en recenter ook door een verstrenging van de voorwaarden voor het toekennen van het brugpensioen. Daarenboven blijken ondernemingen in tijden van crisis sneller oudere werknemers te ontslaan omdat hun loonkost zwaarder doorweegt (BISA, 2014b).

[37] Vrij verkeer van personen in de EU impliceert dat de verplichting tot het voorafgaand verkrijgen van een arbeidskaart verval.

[38] Merk op dat deze relatieve stabiliteit van het aantal jongere NWW zich in deze periode van demografische groei niet vertaalde in een daling van de werkloosheidsgraad bij de min 25-jarigen. Dit kan verklaard worden door de tendens van een dalende activiteitsgraad van de jongeren gedurende deze periode (zie paragraaf 4.2 voor een definitie van werkloosheids- en activiteitsgraad).

[39] Voor 1 juli 2002 konden werklozen van 50 jaar en ouder na één jaar werkloosheid een vrijstelling van inschrijving als werkzoekende vragen. Sinds 1 juli 2002 is deze vrijstelling enkel mogelijk onder strikte voorwaarden op vlak van leeftijd of het aantal gedane dienstjaren. Bron: RVA (2011).

4.2 De activiteits-, tewerkstellings- en werkloosheidsgraad

Om de situatie op de arbeidsmarkt te analyseren, worden doorgaans de activiteitsgraad, de tewerkstellingsgraad en de werkloosheidsgraad berekend (kader 1). Hiervoor kunnen administratieve gegevens of enquête gegevens gebruikt worden. De definitie van werkloosheid verschilt echter naargelang de gebruikte bron. Deze verschillen worden verduidelijkt in kader 2.

Kader 1: Definiëring van de activiteits-, tewerkstellings-, en werkloosheidsgraad

De activiteits-, tewerkstellings- en werkloosheidsgraad in het Brussels Gewest wordt berekend voor de mensen die in het Brussels Gewest wonen, ongeacht of ze in het Brussels Gewest werken of elders. Het schema hieronder (figuur 4-3) toont hoe de actieve bevolking (tussen 15 en 64 jaar) verdeeld wordt in categorieën op basis waarvan de verschillende graden berekend worden.

De **activiteitsgraad** komt overeen met het aandeel personen op actieve leeftijd (tussen 15 en 64 jaar) die beschikbaar zijn op de arbeidsmarkt, of ze nu werken of werkloos zijn. Een lage activiteitsgraad kan dan bijvoorbeeld verklaard worden door een groot

aandeel van de bevolking dat zogenaamd "inactief" is (bijvoorbeeld studenten, bruggepensioneerden, huismannen/vrouwen, invaliden, ...).

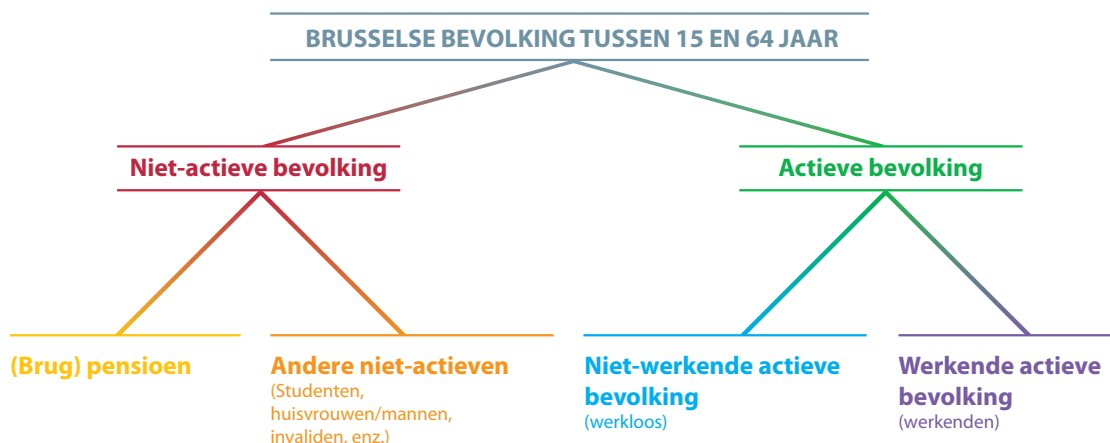
De **tewerkstellingsgraad** is het aandeel van de bevolking op actieve leeftijd (tussen 15 en 64 jaar) dat werkt. De tewerkstellingsgraad zal stijgen als de groei van het aantal werkenden hoger ligt dan de groei van de bevolking op actieve leeftijd.

De **werkloosheidsgraad** toont het aandeel werklozen (beschikbaar op de arbeidsmarkt) in de actieve bevolking. De werkloosheidsgraad kan op

twee verschillende manieren dalen: ofwel een daling van het aantal werklozen omwille van een hogere tewerkstelling, ofwel een daling van de actieve bevolking (bijvoorbeeld doordat iemand verandert van het statuut van werkloze naar inactieve) zonder dat deze een effect heeft op de tewerkstelling.

De werkloosheidsgraad kan dus onafhankelijk van de tewerkstellingsgraad variëren. De twee indicatoren geven andere informatie.

Figuur 4-3: De verschillende categorieën van de bevolking op actieve leeftijd

Activiteitsgraad: $(\text{Actieve bevolking} / \text{BEVOLKING 15-64}) \times 100$
Tewerkstellingsgraad: $(\text{Werkende actieve bevolking} / \text{BEVOLKING 15-64}) \times 100$
Werkloosheidsgraad: $(\text{Niet-werkende actieve bevolking} / \text{Actieve bevolking}) \times 100$

Kader 2: Vergelijking tussen de werkloosheidsgraad volgens het Internationaal Arbeidsbureau (IAB) en de werkloosheidsgraad gebaseerd op administratieve gegevens

Al naargelang de gebruikte gegevensbron zijn er verschillende definities voor werkloosheid, tewerkstelling en activiteit. We onderscheiden in het bijzonder de indicatoren op basis van de arbeidskrachtenenquête (EAK), waarvoor de definities zijn opgesteld door het Internationaal Arbeidsbureau (IAB) (zie paragraaf 4.2.1 en 4.2.2), en de indicatoren op basis van administratieve gegevens (zie paragraaf 4.1 en 4.2.3). Het kan interessant zijn om de werkloosheidsgraad volgens het IAB te vergelijken met de werkloosheidsgraad op basis van de administratieve gegevens omdat deze indicatoren andere informatie geven.

Voor het IAB wordt iemand als werkloos beschouwd als hij voldoet aan drie voorwaarden tijdens een bepaalde referentieperiode: geen werk hebben, beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt (de persoon kan binnen een termijn van 2 weken beginnen werken) en actief op zoek zijn naar werk. Om aan dit laatste criterium te beantwoorden polst de enquêteur naar

verschillende methoden van actief werk zoeken die toegepast zijn gedurende de vier weken voorafgaand aan de enquête. Een werkloze volgens IAB moet dus niet noodzakelijk ingeschreven zijn in een gewestelijk arbeidsbemiddelingskantoor (Actiris, Forem, VDAB of ADG). Omgekeerd wordt een persoon die wel is ingeschreven maar niet voldoet aan de drie bovenvernoemde criteria niet bij de werkloze bevolking gerekend. In dit laatste geval wordt die persoon voor het IAB als inactief beschouwd.

De **administratieve werkloosheid** baseert zich op de administratieve gegevens van de gewestelijke arbeidsbemiddelingsdiensten (Actiris in het Brussels Gewest). Op basis van deze gegevens wordt iemand als werkloos beschouwd als hij/zij ingeschreven is als *niet-werkende werkzoekende* (figuur 4-1).

Het aantal werklozen en de werkloosheidsgraad volgens IAB liggen in het algemeen lager dan het aantal *niet-werkende werkzoekenden* en de werkloosheidsgraad

volgens administratieve gegevens. In het Brussels Gewest is in 2013 19,3 % (17,5 % in 2012) van de actieve bevolking werkloos (IAB), terwijl de administratieve werkloosheidsgraad 20,4 % bedraagt (20,1 % in 2012). Het verschil tussen het aantal *WWW* en de IAB werklozen is minder groot in het Brussels Gewest dan in België.

De keuze voor administratieve of enquête gegevens hangt voornamelijk af van de beschikbaarheid van de gegevens. De werkloosheidsgraad per gemeente is bijvoorbeeld enkel beschikbaar op basis van administratieve gegevens, terwijl de werkloosheidsgraad (net zoals de activiteits- en tewerkstellingsgraad) naar bepaalde kenmerken (geslacht, diploma, nationaliteit, ...) beschikbaar is via de EAK (definities van het IAB). Deze laatste laat eveneens toe om enkele *NAPind* indicatoren te berekenen en laat internationale vergelijkingen toe.

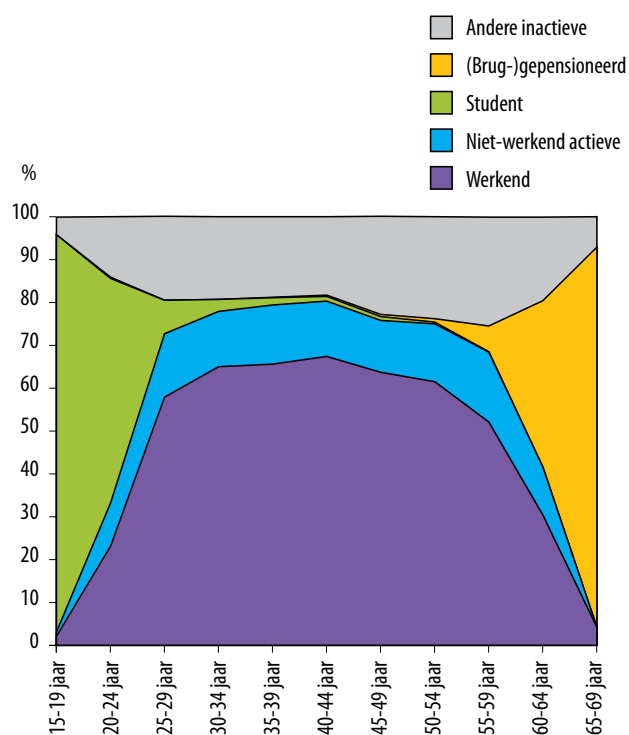
4.2.1 ALGEMENE SITUATIE

Het sociaaleconomisch statuut van de bevolking varieert naargelang de leeftijd. Figuur 4-4 toont de verdeling van de bevolking naar statuut en leeftijdsklasse van 5 jaar (werkend, niet-werkend actief, student, (brug)pensioenttrekkend en 'andere inactieven'). Men ziet een duidelijke stijging van het aandeel van de actieve bevolking tussen de eerste (15-19 jaar), tweede (20-24 jaar) en derde leeftijdsklasse (25-29 jaar); een illustratie van de intrede op de arbeidsmarkt na respectievelijk secundaire school en hogere studies. Deze verhouding blijft vervolgens relatief stabiel tot 49 jaar. Vanaf de leeftijd van 50 jaar zien we een lichte daling van de actieve bevolking als gevolg van een vervroegd uittreden uit de arbeidsmarkt. Vanaf de leeftijd van 60 jaar neemt het aandeel ten slotte sterk af.

"Slechts iets meer dan de helft van de Brusselse bevolking tussen 15 en 64 jaar is tewerkgesteld. Onder de actieve bevolking (beschikbaar op de arbeidsmarkt), is meer dan één op vijf werkloos."

De activiteitsgraad van de Brusselse bevolking tussen 15 en 64 jaar bedraagt 65,1 % in 2013 (figuur 4-5). Een derde (34,9 %) van de Brusselse bevolking is met andere woorden inactief, wat bijvoorbeeld betrekking kan hebben op studenten, mannen of vrouwen aan de haard, bruggepensioneerden enzovoort.

Figuur 4-4: Verdeling van de Brusselse bevolking naar sociaal-economische situatie per leeftijdsgroep van 5 jaar, 2013

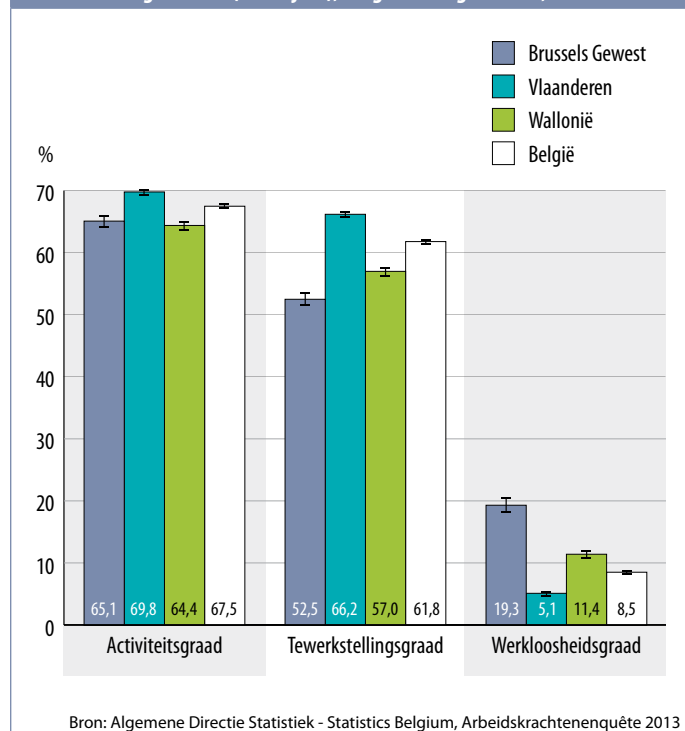

Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2013; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

De activiteitsgraad van de Brusselse bevolking ligt net onder het niveau van het hele land (67,5 %).

De tewerkstellingsgraad op zijn beurt ligt echter veel lager in het Brussels Gewest (52,5 %) dan in Vlaanderen (66,2 %) en Wallonië (57,0 %). De werkloosheidsgraad ligt opvallend hoger in het Brussels Gewest (19,3 % tegenover 5,1 % in Vlaanderen en 11,4 % in Wallonië). Deze laatste twee indicatoren getuigen van een minder gunstige arbeidsmarktsituatie van de Brusselse bevolking.

Figuur 4-5: Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad IAB (15-64 jaar), België en de gewesten, 2013

Het is belangrijk op te merken dat hoewel de werkloosheidsgraad suggereert dat er een groot tekort is aan arbeidsplaatsen geschikt voor de Brusselse inwoners, het Brussels Gewest wel een belangrijke interne tewerkstelling kent. Dit wordt verklaard door het feit dat meer dan de helft van de werknemers wel werkt in Brussel, maar woont in de twee andere gewesten. In 2013 telde het Brussels Gewest 709 111 tewerkstellingsplaatsen (interne tewerkstelling), waarvan 51,6 % wordt ingenomen door pendelaars. Onder de pendelaars die in Brussel werken, woont 63,0 % in Vlaanderen en 37,0 % in Wallonië. Onder de 412 563 actieve werkende Brusselaars, werkt 16,8 % buiten het Brussels Gewest (onder hen werkt 65,0 % in Vlaanderen, 30,3 % in Wallonië en 4,7 % in het buitenland) ^[40].

4.2.2 ONGELIJKHEDEN OP BASIS VAN VERSCHILLENDE SOCIODEMOGRAFISCHE KENMERKEN

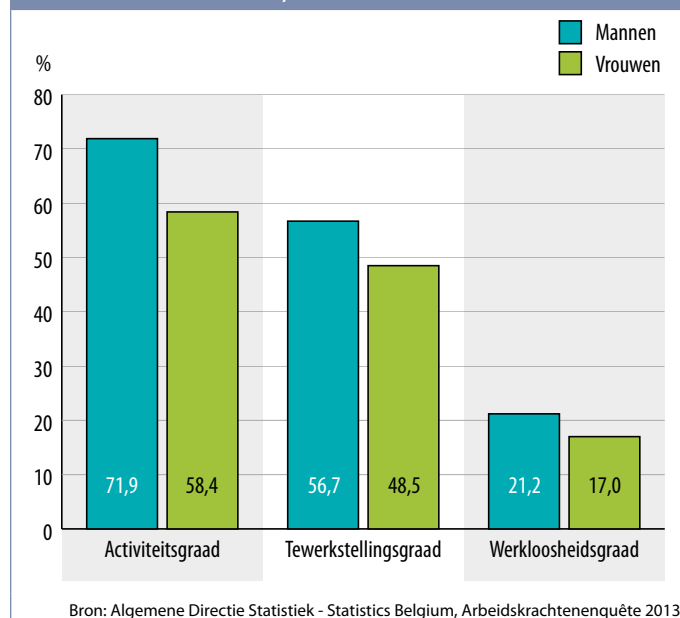
Binnen de Brusselse bevolking bestaan er belangrijke ongelijkheden op het vlak van participatie aan de arbeidsmarkt tussen verschillende bevolkingsgroepen (op basis van geslacht, leeftijd, nationaliteit, diploma of gezinstype).

Naar geslacht

De ongelijkheid tussen mannen en vrouwen op de Brusselse arbeidsmarkt laat zich voornamelijk voelen op vlak van arbeidsmarktparticipatie. De activiteitsgraad ligt veel lager bij vrouwen (58,4 %) dan bij mannen (71,9 %) (figuur 4-6). Deze ongelijkheden tussen mannen en vrouwen op het vlak van activiteitsgraad zijn groter in het Brussels Gewest dan in het hele land: in vergelijking met Brussel kent België een hogere activiteitsgraad voor vrouwen (62,3 % tegenover 72,7 % voor mannen).

In het Brussels Gewest hebben vrouwen echter, eens ze actief zijn op de arbeidsmarkt, een minder groot risico op werkloosheid (IAB) dan mannen (17,0 % tegenover 21,2 %). Dit vinden we niet terug voor heel België, waar de werkloosheidsgraad voor vrouwen ongeveer gelijk is aan deze voor mannen (8,2 % tegenover 8,7 %).

Figuur 4-6: Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB), naar geslacht (15-64 jaar), Brussels Gewest, 2013

“Onder de Brusselse bevolking is er voornamelijk een genderverschil op het vlak van arbeidsmarktparticipatie: de activiteitsgraad bij vrouwen ligt beduidend lager dan deze bij mannen. De Brusselse activiteitsgraad bij vrouwen ligt lager dan deze voor heel het land.”

[40] Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2013 en eigen berekening.

Het dient opgemerkt dat we deze Brusselse eigenheid (IAB werkloosheidsgraad van mannen hoger dan van vrouwen) niet terugvinden bij de administratieve werkloosheidsgraad. De administratieve werkloosheidsgraad van vrouwen (21,0 %) is zelfs een beetje hoger dan deze voor mannen (19,9 %).

Dit zou erop kunnen wijzen dat vrouwen die bij Actiris ingeschreven zijn als NWW, vaker dan mannen bij de inactieve bevolking worden gerekend volgens de IAB definitie (omdat ze niet beantwoorden aan de criteria die duiden op het actief zoeken naar werk) (cf. kader 2 hierboven).

Naar leeftijd

In vergelijking met België ligt de activiteitsgraad voor alle leeftijdscategorieën lager in het Brussels Gewest, behalve voor de bevolking tussen 50 en 64 jaar: deze bevolkingsgroep kent in het Brussels Gewest een iets hogere activiteitsgraad dan in de rest van België.

Tot de leeftijd van 60 jaar ligt de tewerkstellingsgraad lager in het Brussels Gewest dan in België. Vanaf 60 jaar telt het Brussels Gewest een hoger aandeel werkenden. In 2013 bedroeg de tewerkstellingsgraad voor de 60-64 jarigen 32,1 % in het Brussels Gewest tegenover 21,1 % in Vlaanderen en 23,7 % in Wallonië^[41]. Het aandeel personen op (brug)-pensioen onder de 60-64 jarigen ligt in Brussel (38,8 %) veel lager dan voor heel België (51,6 %).

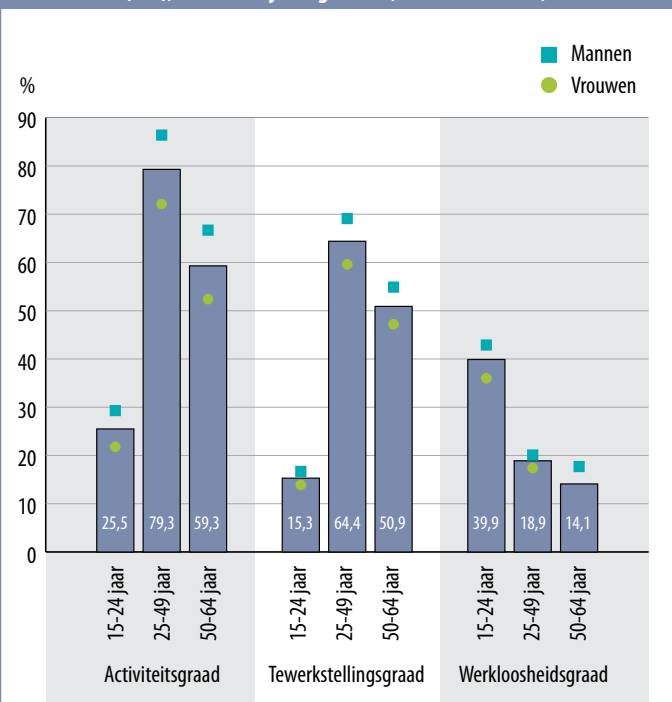
“De activiteitsgraad en tewerkstellingsgraad ligt lager in het Brussels Gewest dan in de rest van het land, uitgezonderd voor de oudere bevolking (60-64 jaar) waar het aandeel actieve en tewerkgestelde actieve ouderen hoger ligt dan in de rest van het land.”

De werkloosheidsgraad van jongeren tussen 15 en 24 jaar is opvallend hoog: in het Brussels Gewest zijn vier op de tien (39,9 %) jongeren werkloos, dit is meer dan het dubbel bij de groep 25-49-jarigen (18,9 %) en bijna 2,5 keer zoveel als bij de 50-64-jarigen (14,1 %) (figuur 4-7).

Het is belangrijk op te merken dat de tewerkstellings- en activiteitsgraad bij de jongeren tussen 15-24 jaar sterk beïnvloed wordt door het hoge aandeel studenten (dat het aandeel inactieven doet stijgen). Wanneer deze groep buiten beschouwing wordt gehouden, stijgt de tewerkstellingsgraad van de jongeren (15-24 jaar) van 15,3 % naar 44,0 %.

“Bij de jongeren tussen 15 en 24 jaar die beschikbaar zijn op de arbeidsmarkt, is bijna vier op tien werkloos.”

Figuur 4-7: Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB), naar leeftijd en geslacht, Brussels Gewest, 2013

Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid (gebaseerd op de Arbeidskrachtenenquête, 2013)

Opmerking: de werkloosheidsgraad bij vrouwen van 50-64 jaar is niet beschikbaar voor 2013 op basis van de arbeidskrachtenenquête (omwille van een te kleine steekproef).

Naar opleidingsniveau

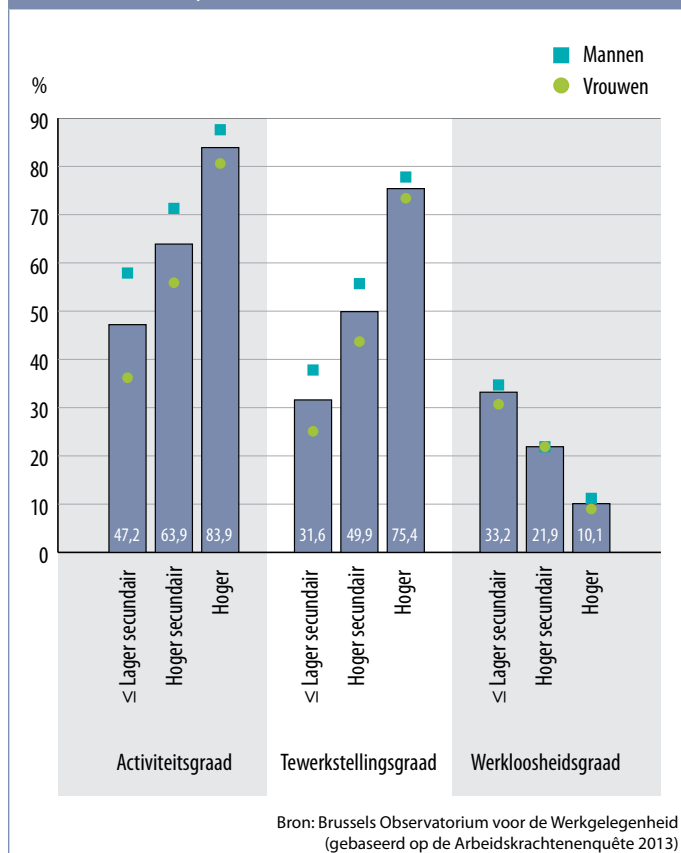
De verschillende arbeidsmarktindicatoren tonen grote ongelijkheden in functie van het opleidingsniveau: zowel de arbeidsmarktparticipatie als de kansen om werk te vinden nemen toe naargelang men een hoger opleidingsniveau heeft (figuur 4-8). Voor de actieve Brusselaars met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs loopt de werkloosheidsgraad op tot één op drie (33,2 %) in vergelijking met één op vijf (21,9 %) van de Brusselaars met maximaal een diploma van het hoger secundair onderwijs en één op tien (10,1 %) van de Brusselaars met een diploma van het hoger onderwijs.

Bij de activiteitsgraad zien we dat de ongelijkheden tussen mannen en vrouwen kleiner worden naargelang het opleidingsniveau hoger is: de ongelijkheden zijn het grootst voor Brusselaars met een laag opleidingsniveau.

“Eén Brusselaar op drie actief op de arbeidsmarkt met een laag opleidingsniveau is werkloos, tegenover één op zes voor zij met een hoog opleidingsniveau. De werkloosheidsgraad is hoger in het Brussels Gewest dan in België ongeacht het opleidingsniveau.”

[41] Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2013.

Figuur 4-8: Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB) naar opleidingsniveau en geslacht (15-64 jaar), Brussels Gewest, 2013

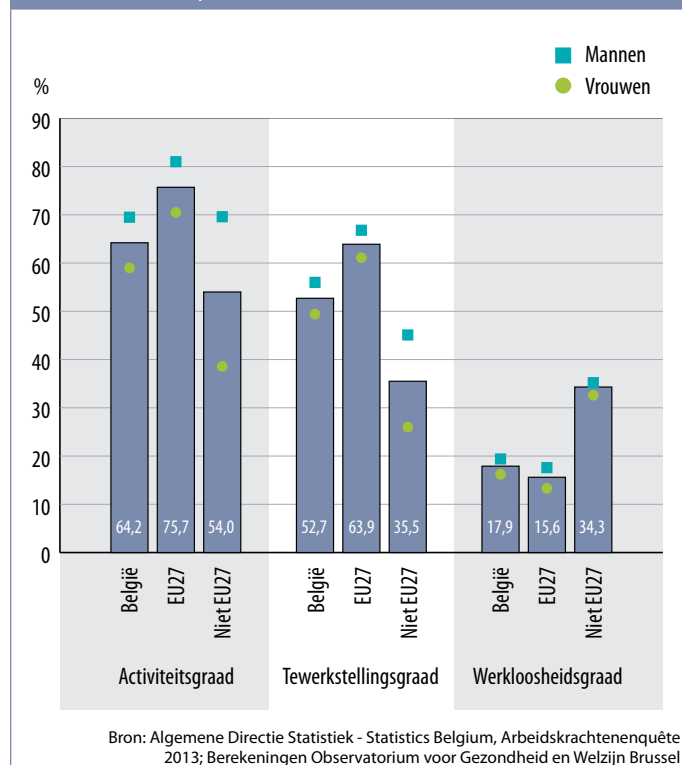
De werkloosheidsgraad ligt hoger in het Brussels Gewest dan voor heel België, ongeacht het opleidingsniveau (en in het algemeen onafhankelijk van andere sociodemografische variabelen). Deze vaststelling doet vermoeden dat er voor het Brussels Gewest specifieke factoren spelen met betrekking tot de vraag naar arbeidskrachten die de hoge werkloosheid kunnen verklaren, zoals bijvoorbeeld de vereisten op het vlak van tweetaligheid of discriminatie bij de aanwerving (Englert, 2013).

De indicatoren in figuur 4-8 zijn berekend op basis van de Arbeidskrachtenenquête, waarbij het opleidingsniveau gebaseerd is op de verklaring van de geïnterviewde personen. Het is hierbij belangrijk op te merken dat administratieve gegevens aangeven dat in 2013 niet minder dan 38,8 % van de niet-werkende werkzoekenden ingeschreven bij Actiris een diploma heeft dat niet erkend is in België (27,0 % heeft maximum een diploma lager secundair, 20,7 % een diploma hoger secundair en 13,5 % een diploma hoger onderwijs)^[42].

Naar nationaliteit

In het Brussels Gewest hebben de niet-Belgische Europeanen (EU27) de meest gunstige positie op de arbeidsmarkt, gevolgd door de personen met Belgische nationaliteit (figuur 4-9).

Figuur 4-9: Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB) naar nationaliteit en geslacht (15-64 jaar), Brussels Gewest, 2013

De personen met een **nationaliteit van buiten de EU27** bevinden zich in een erg precare arbeidsmarktpositie: meer dan één op de drie actieve niet-Europeanen is werkloos. Naast factoren als het opleidingsniveau of de kennis van het Nederlands of het Frans, tonen verschillende studies aan dat er een belangrijke discriminatie bestaat op de Brusselse arbeidsmarkt (zie bijvoorbeeld Martens et al, 2005). Bij gelijke kenmerken (opleidingsniveau, geslacht, leeftijd, gezinssituatie, enz.) heeft iemand met een niet-Europese nationaliteit of geboren in een land buiten de EU27 een hogere kans om werkloos te zijn dan iemand met de Belgische nationaliteit (of geboren in België) (Englert, 2013). Bovendien ligt de activiteitsgraad van vrouwen met een niet-Europese nationaliteit bijzonder laag.

“Personen afkomstig uit een land buiten de Europese Unie (EU27) bevinden zich in een erg moeilijke arbeidsmarktsituatie: in het Brussels Gewest is meer dan een op de drie actieve niet-Europeanen werkloos.”

[42] Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, Actiris; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

De relatief betere **situatie van Europese inwoners (EU27)** in vergelijking met personen met de Belgische nationaliteit is een Brusselse bijzonderheid. Hun hoger opleidingsniveau kan dit voor een deel verklaren, maar ook bij de laaggeschoolden zien we een betere arbeidsmarktsituatie. Door de rol van Brussel als hoofdstad van Europa worden er veel arbeidsplaatsen ingevuld door hoogopgeleide Europeanen. Voor de laaggeschoolden kan het zijn dat ze meer geneigd zijn om minder gunstige arbeidsvoorwaarden te aanvaarden dan hun Belgische collega's, terwijl ze minder worden blootgesteld aan discriminatie dan mensen uit landen buiten de EU27 (Englert, 2013). Tenslotte dient opgemerkt te worden dat de Brusselse bevolking met de Belgische nationaliteit erg heterogeen is en mensen met zeer diverse origines vertegenwoordigt, waaronder tot Belg genaturaliseerde niet-Europeanen; het is dan ook mogelijk dat deze personen met de Belgische nationaliteit getroffen worden door discriminatie.

Naar huishouden

De arbeidsmarktsituatie varieert eveneens naargelang het huishoudentype (figuur 4-10). Vooral de eenoudergezinnen (voornamelijk vrouwen) zijn erg kwetsbaar op de arbeidsmarkt: meer dan de helft van de alleenstaande ouders is inactief. Hun activiteitsgraad (46,0 %) en tewerkstellingsgraad (33,8 %) zijn bijgevolg erg laag. Onder de actieve bevolking is meer dan één alleenstaande ouder op vier (26,5 %) en meer dan één alleenstaande man op vier (27,6 %) werkloos.

De invloed van het huishoudentype op de arbeidsmarktsituatie van de personen legt onder andere grote genderverschillen

bloot: in het Brussels Gewest vermindert het hebben van een kind de activiteits- en de tewerkstellingsgraad van de vrouwen sterk, wat niet het geval is voor mannen^[43].

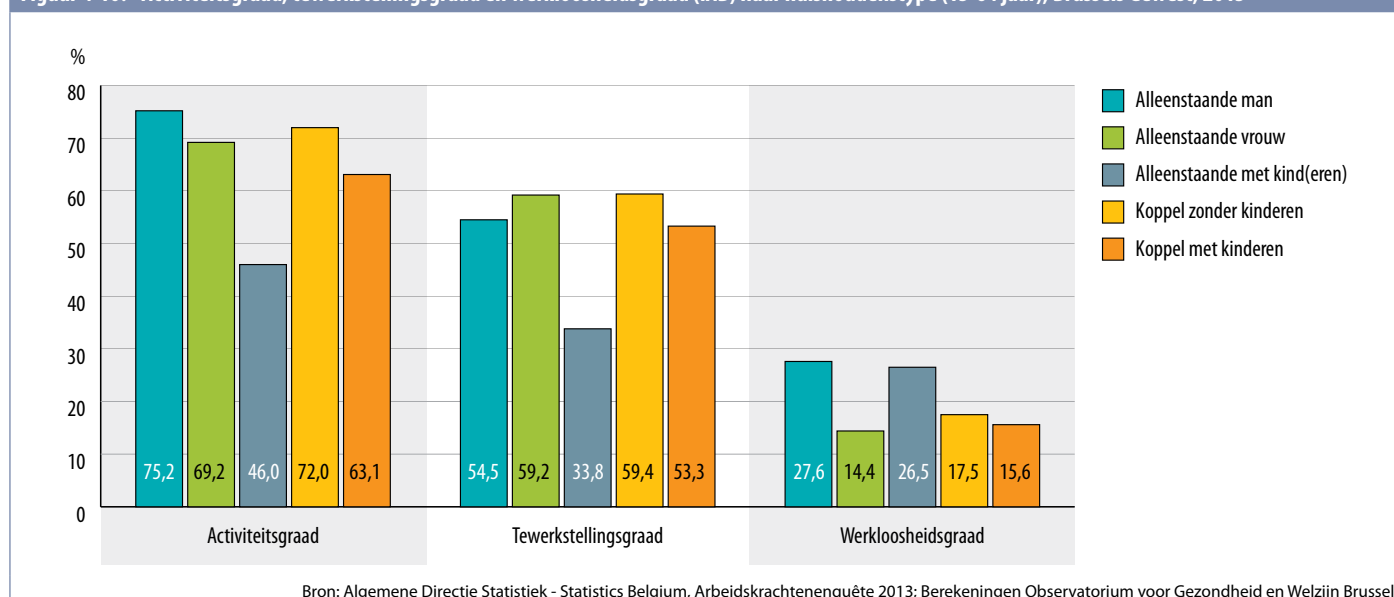
“Eénoudergezinnen zijn bijzonder kwetsbaar: meer dan één alleenstaande ouder op twee is inactief in het Brussels Gewest.”

4.2.3 DE WERKLOOSHEIDSGRAAD IN DE GROTE STEDEN EN NAAR GEMEENTE

Op basis van administratieve gegevens bereikte de werkloosheidsgraad in het Brussels Gewest 20,5 %^[44]. Dit ligt hoger dan de werkloosheidsgraad in de grote Vlaamse steden zoals Antwerpen (14,9 %) en Gent (11,4 %) en ligt lager dan in de Waalse grote steden zoals Luik (26,7 %) en Charleroi (25,7 %)^[45].

De werkloosheidsgraad varieert sterk tussen de Brusselse gemeenten. Figuur 4-11 ordent de gemeenten van laag naar hoog in functie van hun administratieve werkloosheidsgraad (gegevens van Actiris): de laagste werkloosheidsgraad is te noteren in Sint-Pieters-Woluwe (9,8 %) en de hoogste in Sint-Joost-ten-Node (29,1 %). Voor alle gemeenten ligt de administratieve werkloosheidsgraad lager bij mannen dan bij vrouwen, met uitzondering van Elsene en in mindere mate Sint-Gillis.

Figuur 4-10: Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB) naar huishoudentype (15-64 jaar), Brussels Gewest, 2013

[43] Zie Thematisch rapport 2014 van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, te verschijnen.

[44] Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, Actiris (werkloosheidsgraad in 2013)

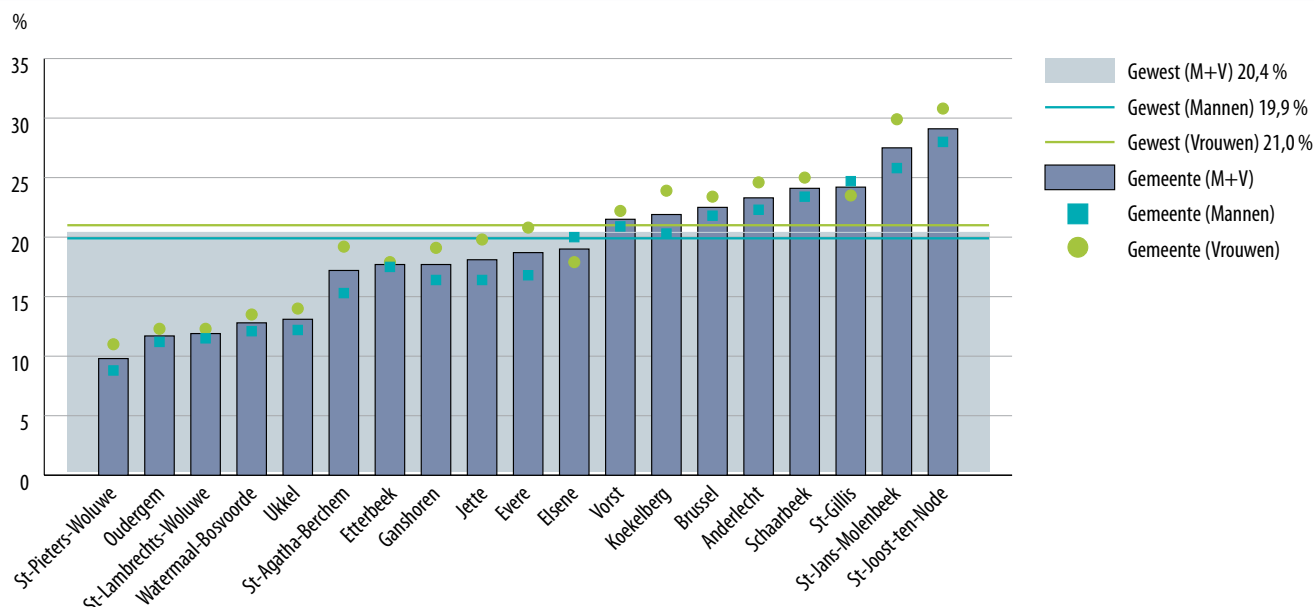
[45] Bron: Steunpunt WSE; cijfers beschikbaar op de website van het IWEPS: www.iweps.be (werkloosheidsgraad in 2012)

“De Brusselse gemeenten kennen grote variaties in de werkloosheidsgraad. Deze is bijvoorbeeld drie keer hoger in Sint-Joost-ten-Node dan in Sint-Pieters-Woluwe.”

Wanneer we kijken naar de werkloosheidsgraad bij jongeren (jonger dan 25 jaar), blijft de volgorde van de gemeenten quasi gelijk (figuur 4-12). In 2013 bedraagt de administratieve werkloosheidsgraad bij de jonge Brusselaars gemiddeld 30,3 %, gaande van 20,9 % in Sint-Pieters-Woluwe tot 35,9 % in Sint-

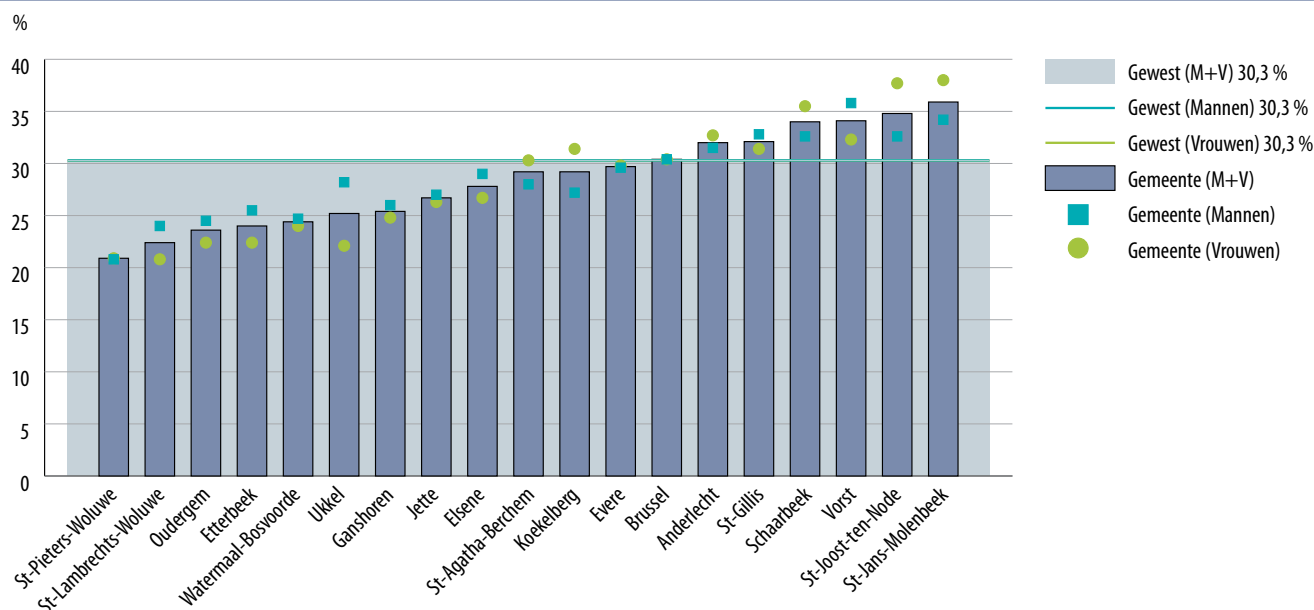
Jans-Molenbeek. In meer dan de helft van de gemeenten is de administratieve werkloosheidsgraad hoger bij jonge mannen dan bij jonge vrouwen (terwijl de administratieve werkloosheidsgraad van de hele bevolking bijna systematisch hoger ligt bij vrouwen, cfr. Figuur 4-11). Dit is voornamelijk het geval in de gemeenten met een lagere werkloosheidsgraad. Dit fenomeen kan verklaard worden door het feit dat in de jongere generaties de meisjes gemiddeld vaker slagen in hun studie, ze de school minder vaak vroegtijdig verlaten en bijgevolg minder moeilijkheden ondervinden om zich te integreren op de arbeidsmarkt wanneer ze beschikbaar zijn op de arbeidsmarkt (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 2009).

Figuur 4-11: Administratieve werkloosheidsgraad naar gemeente en geslacht, Brussels Gewest, 2013

Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, Actiris

Figuur 4-12: Administratieve werkloosheidsgraad bij jongeren (jonger dan 25 jaar), naar gemeente en geslacht, Brussels Gewest, 2013

Bron: Brussels Observatorium voor de werkgelegenheid, Actiris

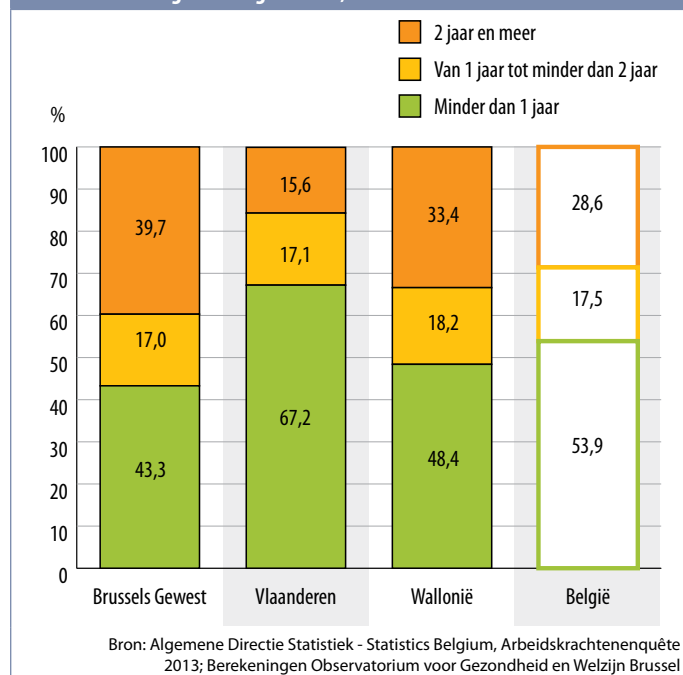
4.2.4 LANGDURIGE WERKLOOSHEID

In een context van een tekort aan beschikbare en geschikte jobs, is het voor Brusselse werklozen des te moeilijker om zich (opnieuw) te integreren in de arbeidsmarkt, ongeacht de voorafgaandelijke situatie – werkloosheid, studies of andere vormen van inactiviteit (Englert, 2013). Daarenboven verhoogt het feit dat men op een gegeven moment een periode van werkloosheid heeft doorgemaakt het risico om werkloos te blijven of om nog een aantal keer opnieuw werkloos te worden (het fenomeen van hardnekkige werkloosheid). Dit kan onder andere verklaard worden door de hoge vereisten van werkgevers op het vlak van werkervaring en een neiging om langdurige werklozen te stigmatiseren (Ganji, 2008). De (langdurige) afwezigheid van werk heeft bovendien een belangrijke invloed op de motivatie en de mentale gezondheid van personen (Herman en Bourguignon, 2008). Langdurige werkloosheid verhoogt ten slotte het risico om hierna meer precaire en slecht betaalde jobs te betrekken (Ganji, 2008).

Naar gewest

De langdurige werkloosheidsgraad (IAB) (van langer dan één jaar) bedraagt in 2013 11,0 % in het Brussels Gewest, tegenover 1,7 % in Vlaanderen en 5,9 % in Wallonië (3,9 % voor heel België)^[46]. Meer dan één werkloze (IAB) Brusselaar op twee (56,7 %) is al minstens één jaar werkloos, meer dan één op drie (39,7 %) is al gedurende minstens twee jaar werkloos (figuur 4-13).

Figuur 4-13: Verdeling van de werklozen (IAB) naar werkloosheidsduur, België en de gewesten, 2013

"In het Brussels Gewest is bijna 40 % van de werklozen al gedurende minstens twee jaar werkloos."

Naar huishouden

De verschillende huishoudentypes worden niet allemaal even hard getroffen door langdurige werkloosheid (figuur 4-14). In het Brussels Gewest werden in 2013 de éénoudergezinnen en de alleenstaande mannen het hardst getroffen. Onder de Brusselse actieve bevolking, is ongeveer één alleenstaande ouder op zes (16,4 %) al minstens één jaar werkloos en meer dan één op acht (13,1 %) is dit al minstens twee jaar. De langdurige werkloosheidsgraad bij alleenstaande mannen ligt even hoog als deze bij alleenstaande ouders (16,4 %). Enkel in het Brussels Gewest heeft ook een koppel met kinderen een hoog risico op langdurige werkloosheid (9,4 %). Dit ligt hoger dan bij een koppel zonder kinderen (8,1 %). In de andere gewesten kennen koppels met kinderen het laagste risico op langdurige werkloosheid (1,1 % in Vlaanderen en 3,8 % in Wallonië).

"In het Brussels Gewest lopen de éénoudergezinnen en alleenstaande mannen het grootste risico op langdurige werkloosheid. Onder de actieve Brusselse bevolking is ongeveer één alleenstaande ouder op zes en één alleenstaande man op zes al gedurende minstens één jaar werkloos."

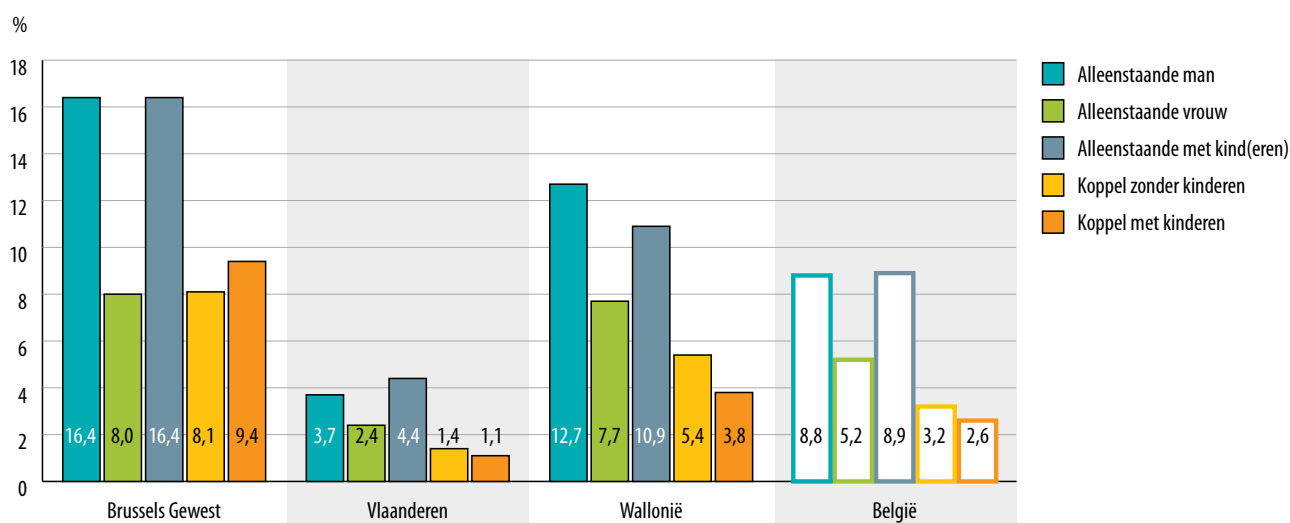
Naar geslacht, leeftijd, nationaliteit en opleidingsniveau

In 2013 ligt de langdurige werkloosheidsgraad (IAB), zoals de totale werkloosheidsgraad, net iets hoger bij mannen (11,9 %) dan bij vrouwen (9,8 %) (figuur 4-15). Leeftijd, nationaliteit en opleidingsniveau spelen wel een belangrijke rol: jongeren, personen met maximum een diploma lager secundair onderwijs en niet-Europeanen (EU27) worden veel vaker getroffen. 17,8 % van de jonge actieve bevolking tussen 15 en 24 jaar, 19,3 % van de actieve niet-Europese bevolking en 21,2 % van de actieve bevolking met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs is al gedurende minstens één jaar werkloos.

"Jongeren, personen met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs en niet-Europeanen worden het meest geraakt door langdurige werkloosheid."

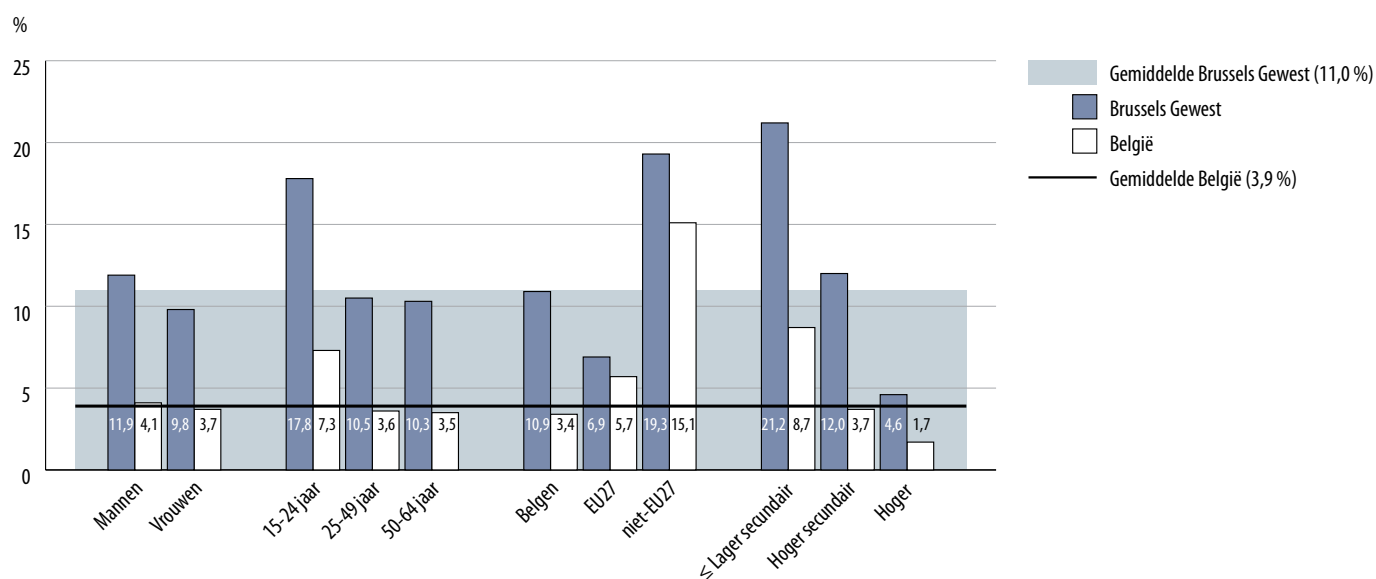
[46] Bron: Eurostat, Arbeidskrachtenenquête

Figuur 4-14: Langdurige werkloosheidsgraad (IAB) (1 jaar en meer) naar huishoudenstype, België en de gewesten, 2013 (NAPincl)

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2013; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Figuur 4-15: Langdurige werkloosheidsgraad (IAB) (1 jaar en meer) naar geslacht, leeftijd, nationaliteit en opleidingsniveau, België en Brussels Gewest, 2013 (NAPincl)

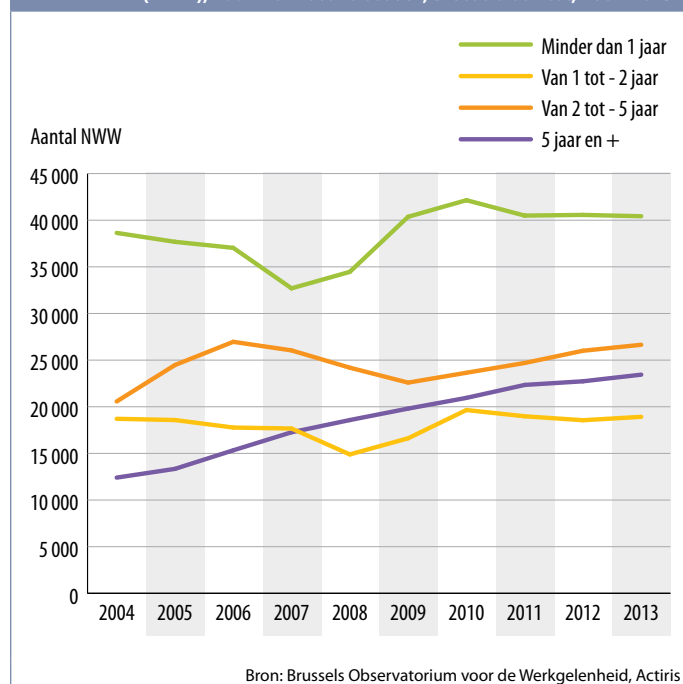
Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2013

De evolutie van de langdurige werkloosheid in het Brussels Gewest

Sinds het begin van de jaren 2000 stijgt het aantal NWW dat minstens vijf jaar geen werk heeft continu in het Brussels Gewest. In 2004 vertegenwoordigden ze slechts 13,7 % van de NWW, terwijl ze in 2013 21,4 % van de 109 429 NWW vertegenwoordigden. Voor deze personen die een langdurige periode van werkloosheid kennen, is het zeer moeilijk om nog werk te vinden.

"Het aantal langdurige niet-werkende werkzoekenden (minstens vijf jaar) steeg in het Brussels Gewest de afgelopen jaren constant. In 2012 vertegenwoordigden ze bijna één vijfde van de niet-werkende werkzoekenden."

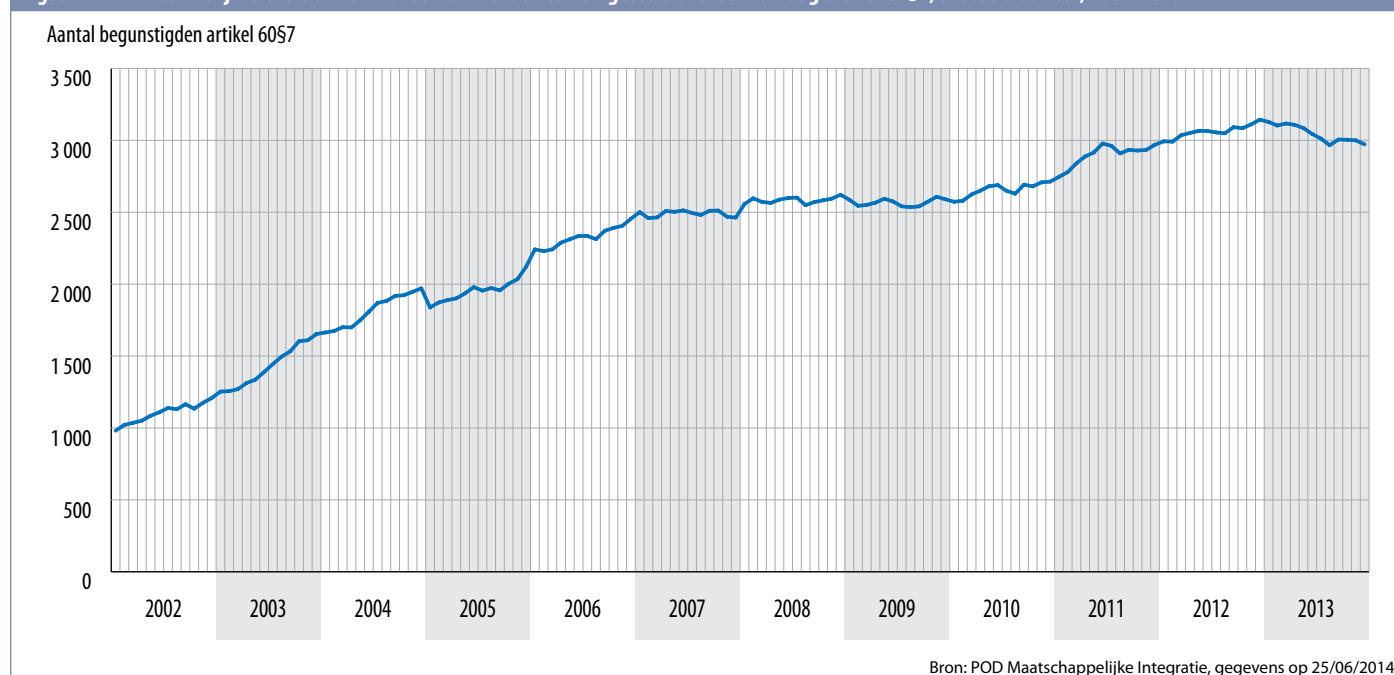
Figuur 4-16: Evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW), naar werkloosheidsduur, Brussels Gewest, 2004-2013

4.3 Artikel 60

De OCMW's kunnen verschillende activeringsmaatregelen hanteren om de socioprofessionele inschakeling van de personen die zich ver van de arbeidsmarkt bevinden, te bevorderen. De tewerkstelling via artikel 60§7 en artikel 61 zijn zulke instrumenten die het OCMW kan aanwenden om begunstigen van het (equivalent) leefloon aan werk te helpen. De doelstelling van deze maatregelen is om enerzijds de begunstigen werkervaring te laten opdoen en anderzijds laat het hen toe om achteraf hun rechten op een werkloosheidsuitkering te openen. In het kader van een artikel 60§7 is het OCMW de werkgever, bij een artikel 61 gaat het om een privéwerkgever. Artikel 60§7 is de meest gebruikte maatregel. Na een stabilisatie tussen 2012 en 2013 zien we vanaf 2013 een daling van het aantal tewerkgestelden via artikel 60§7. In december 2013 genoten 2 940 Brusselaars van deze maatregel (7,9 % van het totaal aantal (equivalent) leefloongerechtigden) (figuur 4-17).

Figuur 4-17: Maandelijks evolutie van het aantal mensen tewerkgesteld overeenkomstig artikel 60§7, Brussels Gewest, 2002-2013

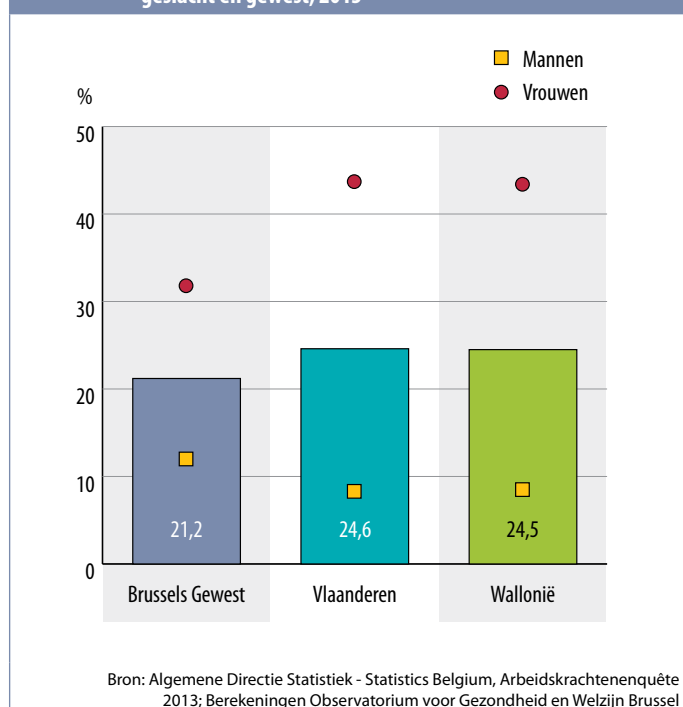
4.4 Armoede bij werkenden

Louter een job hebben, biedt op zich onvoldoende bescherming tegen armoede. Een laag loon, een beperkt aantal gepresteerde arbeidsuren of het feit dat iemand meerdere personen ten laste heeft, kunnen leiden tot armoede bij werkenden. Wanneer bijvoorbeeld een alleenstaande moeder met kinderen een inkomen (het kindergeld inbegrepen) heeft dat lager ligt dan € 1 600, heeft ze een inkomen dat onder de *armoederisicogrens* ligt. Ook deeltijds werken kan leiden tot een laag inkomen (Debels, 2008).

We beschikken niet over gedetailleerde gegevens om uit te maken hoeveel Brusselaars ondanks hun inkomen uit arbeid toch in armoede leven. De EAK geeft echter wel informatie over de mate dat deeltijdse en tijdelijke tewerkstelling voorkomt.

Deeltijds werk komt in het Brussels Gewest iets minder vaak voor dan in de twee andere gewesten (21,2 % tegenover 24,6 % in Vlaanderen en 24,5 % in Wallonië in 2013). In het algemeen werken meer vrouwen dan mannen deeltijds. In Brussel ligt het aandeel vrouwen dat deeltijds werkt wel lager dan het aandeel in Vlaanderen en Wallonië; het aandeel mannen met deeltijds werk ligt in het Brussels Gewest dan weer hoger (figuur 4-18).

Figuur 4-18: Aandeel deeltijds werk in de totale tewerkstelling per geslacht en gewest, 2013

Bij jongeren tussen 15 en 24 jaar ligt het aandeel deeltijds werkenden in het Brussels Gewest hoger dan in de andere gewesten (39,5 %^[47] tegenover 23,2 % in Vlaanderen en 31,1 % in Wallonië)^[48].

Onder de deeltijds werkenden verklaart bijna één op drie (28,4 %) zich in deze situatie te bevinden omdat ze geen voltijds werk vinden. In Vlaanderen en Wallonië wordt deze reden veel minder vaak opgegeven (respectievelijk 5,3 % en 12,3 % van de gevallen).

Meer dan één werkende Brusselaar op tien (12,2 %) heeft enkel tijdelijk werk (contract bepaalde duur, interimwerk, occasioneel werk, ...). Onder de jongeren tussen 15 en 24 jaar gaat het om bijna vier op de tien (37,3 %)^[49]. Meer dan acht op de tien werkende Brusselaars met tijdelijk werk geven aan zich in deze situatie te bevinden omdat ze geen werk met een contract van onbepaalde duur vinden.

"In het Brussels Gewest geven de deeltijds werkenden vaker dan in Vlaanderen en Wallonië aan dat ze zich in deze arbeidssituatie bevinden omdat ze geen voltijds werk vinden."

[47] De steekproef is zeer beperkt in het Brussels Gewest. Het betrouwbaarheidsinterval voor het aandeel deeltijds werkenden tussen de 15-24 jarigen in het Brussels Gewest ligt tussen 32,9 % en 46,0 % in 2013 (Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2013).

[48] Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2013; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

[49] Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2013; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

5. ONDERWIJS EN VORMING

Het verband tussen armoede en opleidingsniveau is complex. Zo lopen kinderen die opgroeien in armoede enerzijds een groter risico om een moeilijke schooltijd te doorlopen en anderzijds zullen jongeren die de school zonder diploma verlaten, op volwassen leeftijd geconfronteerd worden met een groter armoederisico; onder meer omdat zij vaker problemen ondervinden om een job te vinden (zie hoofdstuk 4) of vaak enkel toegang hebben tot slecht betaalde en instabiele jobs. De cijfers tonen twee belangrijke uitdagingen voor Brussel: in 2013 leefde meer dan een kwart van de Brusselse kinderen in een huishouden zonder inkomen uit arbeid (figuur 3-9) en behaalde meer dan een kwart van de Brusselaars tussen 25 en 34 jaar slechts ten hoogste een diploma lager secundair onderwijs (figuur 5-3).

Het Brussels Gewest kenmerkt zich ten opzichte van België door een oververtegenwoordiging van laag- en hooggediplomeerden en dit ten koste van diploma's van gemiddeld niveau. In 2013 had 31,7 % van de Brusselse bevolking van 20 tot 64 jaar maximaal een diploma van het lager secundair onderwijs, 29,2 % had een diploma van het hoger secundair onderwijs en 39,1 % een diploma hoger onderwijs. Voor België bedragen de percentages respectievelijk 26,2 %, 39,3 % en 34,5 %^[50]. Deze cijfers, gebaseerd op de arbeidskrachtenenquête, weerspiegelen het zelf verklaarde opleidingsniveau. Een groot deel van de geïmmigreerde bevolking studeerde in het buitenland en dit in het buitenland behaalde diploma wordt vaak niet erkend in België. Hoewel een diploma geen garantie geeft op een job, blijft de scholingsgraad een belangrijke rol spelen bij de kansen op de arbeidsmarkt. Doordat de buitenlandse studies vaak niet erkend worden, krijgen deze personen die voor de arbeidsmarkt als laaggediplomeerd beschouwd worden, net zoals personen zonder een diploma van het secundair onderwijs, dan ook minder kansen op de arbeidsmarkt. Dit geldt in het bijzonder op de Brusselse arbeidsmarkt die steeds meer eist in termen van opleidingsniveau (zie hoofdstuk 3).

5.1 Schoolachterstand

Jongeren die de school zonder diploma secundair onderwijs verlaten, kenden vaak een moeilijk schoolparcours. Een beschikbare indicator voor het Brussels Gewest die dit parcours in kaart tracht te brengen, meet het aandeel leerlingen dat 1, 2 of meerdere jaren schoolachterstand opgelopen heeft.

Verschillende elementen kunnen zo'n schoolachterstand verklaren, zonder daarom noodzakelijk een link te hebben met een armoedeproblematiek: een langdurig migratietraject, gezondheidsproblemen, moeilijkheden om de taal te begrijpen, leermoeilijkheden, kinderen die in het midden van het schooljaar vanuit het buitenland komen, culturele verschillen, weinig of geen ruimte thuis om huiswerk te doen, ... of nog andere, meer tijdelijke problemen. Een kleine schoolachterstand oplopen betekent bovendien niet per definitie dat het kind zijn of haar schooltijd niet met succes zal afronden. Het kan het gevolg zijn van een eenmalige tegenvaller of van een bewuste strategie van de school om leerlingen te helpen. Toch toont onderzoek (Visée-Leporcq, 2011) dat het opstapelen van schoolachterstand het risico verhoogt dat de leerling afhaakt en zijn of haar schooltijd niet succesvol afrondt.

Voor het schooljaar 2012-2013 had 16,2 % van de leerlingen bij aanvang van hun 1e jaar secundair onderwijs al minstens twee jaar schoolachterstand. Jongens hebben iets vaker een schoolachterstand (17,2 %) dan meisjes (15,0 %).

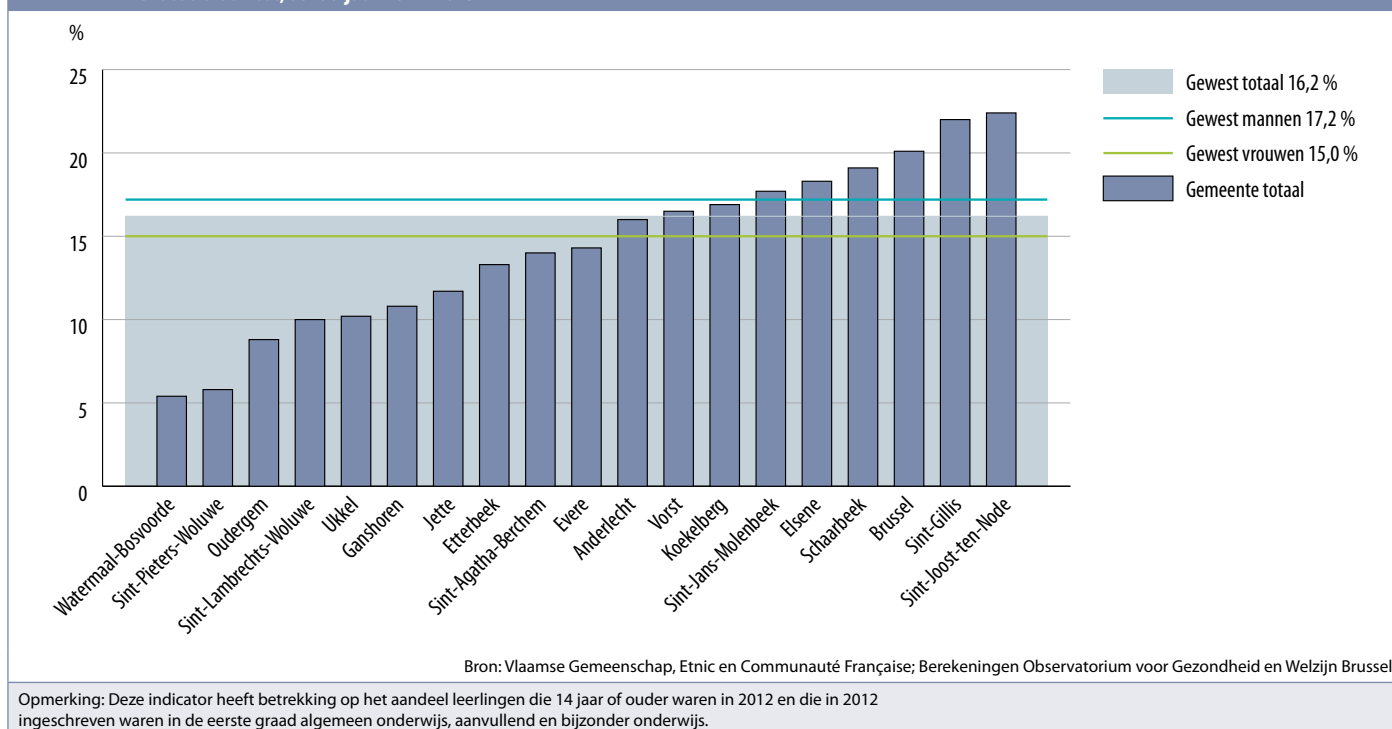
Het aandeel varieert sterk tussen de Brusselse gemeenten (figuur 5-1). Gemeenten met een laag sociaaleconomisch statuut kennen de hoogste aandelen leerlingen met schoolachterstand: Sint-Joost-ten-Node heeft het hoogste aandeel voor het schooljaar 2012-2013 (22,4 %). In de gemeenten met een hoog socio-economisch statuut vinden we de laagste aandelen terug, waarbij Sint-Pieters-Woluwe het laagste percentage (5,4 %) telt.

Deze verschillen tussen gemeenten houden verband met een hoger of lager aandeel kansarme kinderen (huishoudens zonder een inkomen uit werk, nieuwkomers, ...).

“Ongeveer één leerling op zes heeft in het Brussels Gewest minstens twee jaar schoolachterstand in het eerste jaar secundair onderwijs. Dit aandeel verschilt sterk tussen de Brusselse gemeenten en ligt in het bijzonder hoog in de armste gemeenten.”

[50] Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2013; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

Figuur 5-1: Aandeel leerlingen in het eerste jaar secundair onderwijs met minstens twee jaar schoolachterstand naar woonplaats en geslacht, Brussels Gewest, schooljaar 2012-2013

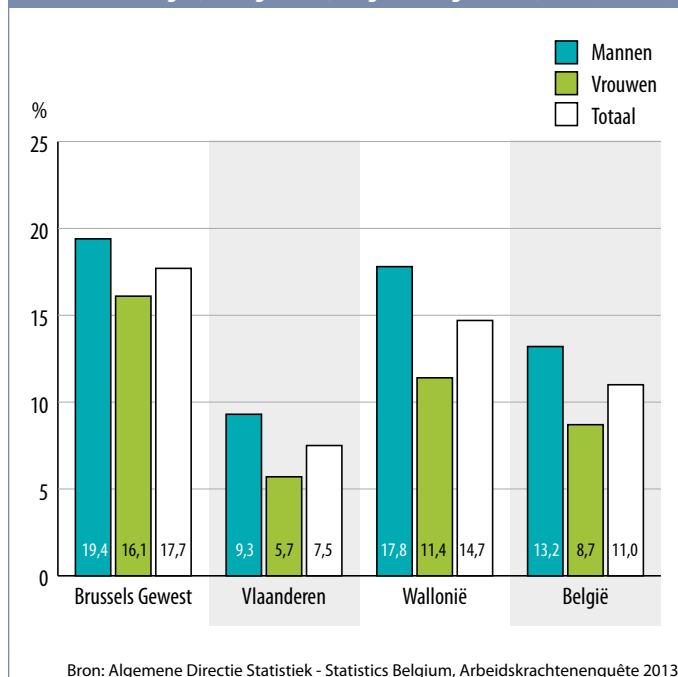

5.2 Laaggeschoolde jongeren (18-24 jaar)

In het Brussels Gewest ligt het aandeel jongeren tussen 18 en 24 jaar dat maximaal een diploma van het lager secundair onderwijs heeft en geen onderwijs meer volgt erg hoog. In totaal heeft bijna één Brusselse jongere op vijf de school vroegtijdig verlaten. Dit cijfer ligt hoger voor mannen dan voor vrouwen: ongeveer één jonge man op vijf en één jonge vrouw op zes volgt geen onderwijs meer en heeft geen diploma van het hoger secundair onderwijs. Deze aandelen liggen hoger in het Brussels Gewest dan in de rest van het land en dit zowel voor mannen als voor vrouwen. Deze laaggeschoolde jongeren zijn ofwel jongeren die in België school liepen en geen diploma hoger secundair onderwijs behaalden, ofwel jonge immigranten die zich in het gewest komen vestigen zonder een diploma van het hoger secundair onderwijs.

“In het Brussels Gewest verliet één jongen op vijf en één meisje op zes de school zonder een diploma van het hoger secundair onderwijs.”

Figuur 5-2: Aandeel jongeren tussen 18 en 24 jaar die vroegtijdig de school verlieten, met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs en die geen onderwijs of vorming meer volgen, naar geslacht, België en de gewesten, 2013 (NAPind)

5.3 Laaggeschoolde volwassenen (25 jaar en ouder)

Het aandeel laaggeschoolde volwassenen (met maximum een diploma lager secundair onderwijs) verschilt naargelang de leeftijd als gevolg van een generatie effect. Als we de cijfers voor elk gewest bekijken in figuur 5-3, dan zien we dat het aandeel laaggeschoolden het hoogst ligt bij de oudste leeftijdscategorieën en het laagst bij de jongere leeftijdscategorieën.

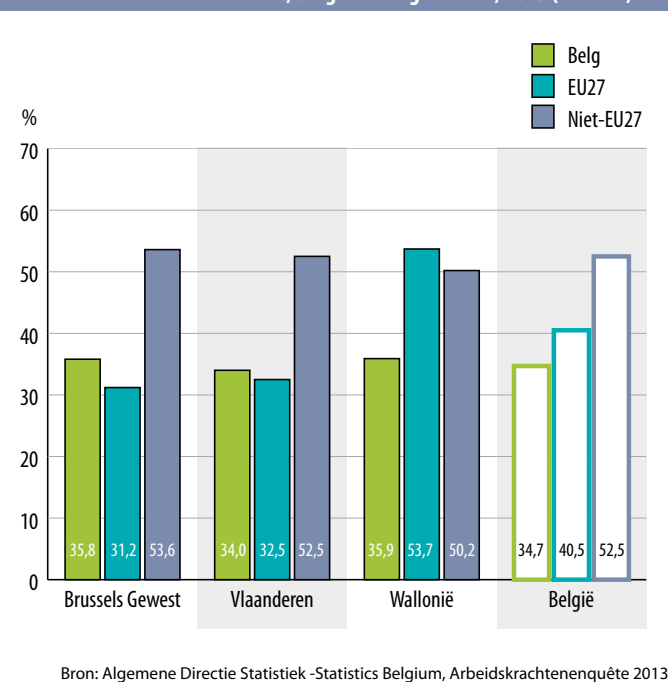
Het Brussels Gewest kent echter een bijzondere situatie: onder de bevolking ouder dan 55 jaar ligt het aandeel laaggeschoolden lager in vergelijking met België (figuur 5-3); bij de bevolking jonger dan 55 jaar ligt dit aandeel echter hoger dan in de rest van het land. Meer dan een vierde van de Brusselaars (27,4 %) tussen 25-34 jaar heeft maximum een diploma lager secundair onderwijs (18,3 % in België).

"Terwijl in het Brussels Gewest 55-plussers relatief hoger opgeleid zijn in vergelijking met het gemiddelde voor België, hebben de jongere generaties een lager opleidingsniveau."

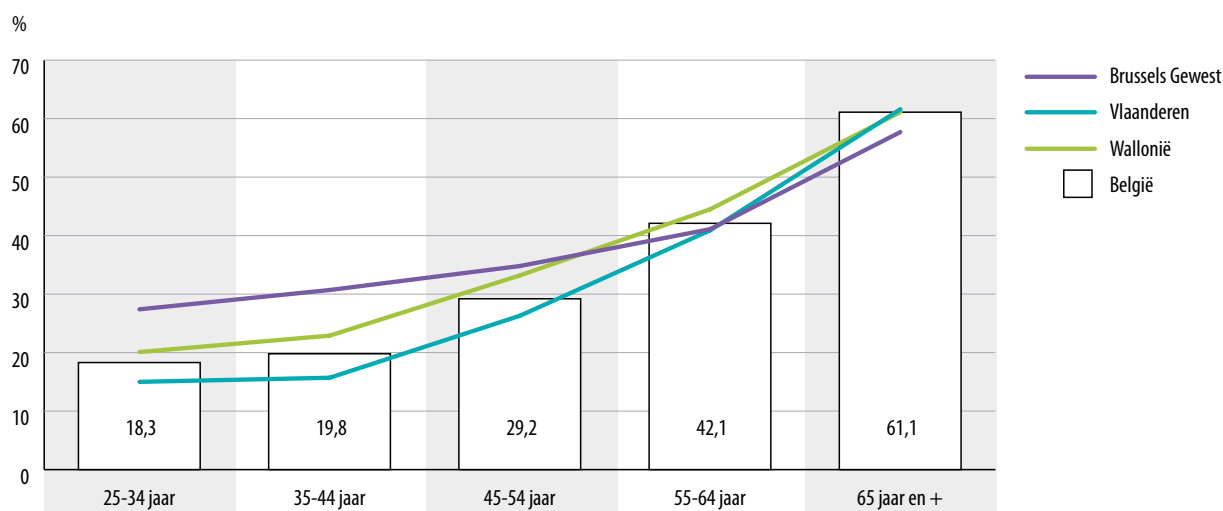
Er zijn belangrijke verschillen in het behaalde diploma al naargelang de nationaliteit. Bij de volwassen Brusselaars van 25 jaar en ouder ligt het aandeel laaggeschoolden (maximum een diploma lager secundair onderwijs) hoger bij de niet-Europeanen (53,6 %) dan bij de Europeanen (31,2 %) en de

Belgen (35,8 %). In Vlaanderen ligt het aandeel laaggeschoolden eveneens het hoogst bij de personen met een nationaliteit van buiten de EU27. In Wallonië ligt het aandeel laaggeschoolden dan weer het hoogst bij de personen met een EU27 nationaliteit (figuur 5-4).

Figuur 5-4: Aandeel van de bevolking van 25 jaar en ouder met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs naar nationaliteit, België en de gewesten, 2013 (NAPincl)

Figuur 5-3: Aandeel van de bevolking van 25 jaar en ouder met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs naar leeftijd, België en de gewesten, 2013 (NAPincl)

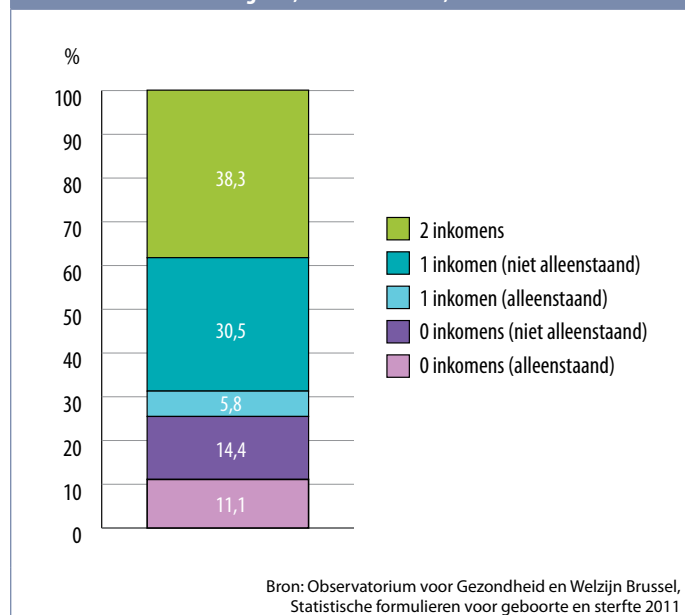
6. GEZONDHEID

Armoede en gezondheid zijn sterk met elkaar verbonden. Armoede kan leiden tot een slechtere gezondheid maar ook omgekeerd kan een slechte of verslechtering van de gezondheid een oorzaak zijn van armoede. Sociale gezondheidsongelijkheden zijn van alle leeftijden en vinden we terug voor de meeste gezondheidsproblemen. In dit hoofdstuk worden slechts enkele geactualiseerde cijfers weergegeven. De sociale gezondheidsongelijkheden in het Brussels Gewest worden immers uitvoerig geïllustreerd in het hoofdstuk "Sociale gezondheidsongelijkheden" van de Gezondheidsindicatoren 2010 van het Brussels Gewest (p. 129-203), op de website van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn in het deel "indicatoren" en in vorige edities van de Welzijnsbarometer (vanaf 2011).

6.1 Sociale gezondheidsongelijkheden van bij de geboorte

Sinds een tiental jaar wordt iets meer dan een vierde van de Brusselse kinderen geboren in een huishouden zonder inkomen uit werk (25,5 % in 2011). In 2010 leeft 16,6 % van de moeders alleen op het moment van de geboorte van hun kind en twee derde onder hen heeft geen inkomen uit werk (figuur 6-1).

Figuur 6-1: Verdeling van de geboortes naar het aantal inkomens uit werk in het gezin, Brussels Gewest, 2011

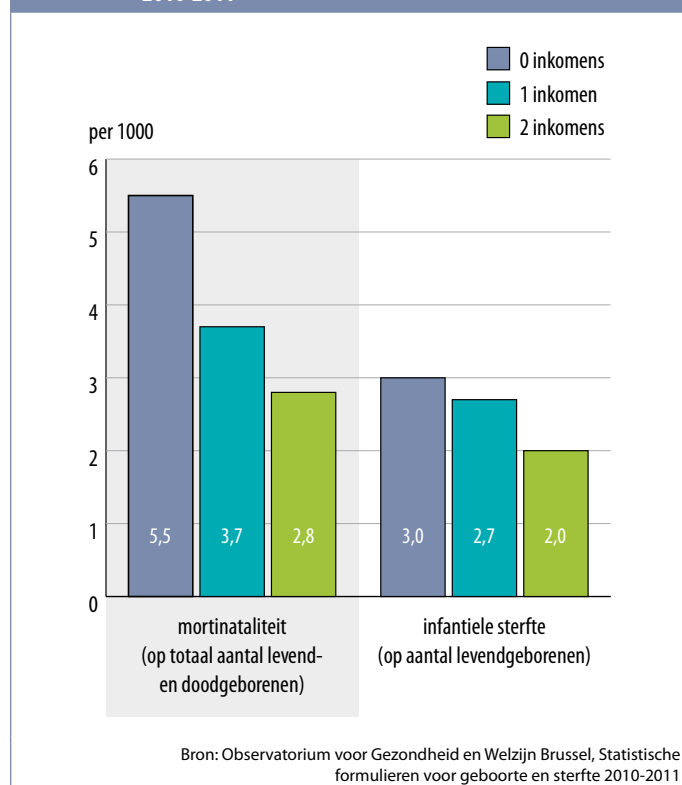

6.2 Sociale gezondheidsongelijkheden inzake sterfte

6.2.1 STERFTE BIJ ZUIGELINGEN

Figuur 6-2 toont de mortinataliteit^[51] en de infantiele mortaliteit^[52] in functie van het aantal inkomens in het huishouden. In de periode 2010-2011 lopen kinderen die geboren worden in een huishouden zonder inkomen uit werk twee keer meer risico om dood geboren te worden en, voor de levendgeborenen 1,5 keer meer risico om te sterven vóór het eerste levensjaar in vergelijking met kinderen geboren in een huishouden met twee inkomens uit werk.

Figuur 6-2: Mortinataliteit en infantiele mortaliteit naargelang het aantal inkomens uit arbeid in het gezin, Brussels Gewest, 2010-2011

[51] Mortinataliteit is het aantal doodgeboren kinderen voor 1 000 totale geboortes. Enkel de geboorten van levend of doodgeboren kinderen van minstens 500 gram worden meegeteld (KB 17 juni 1999).

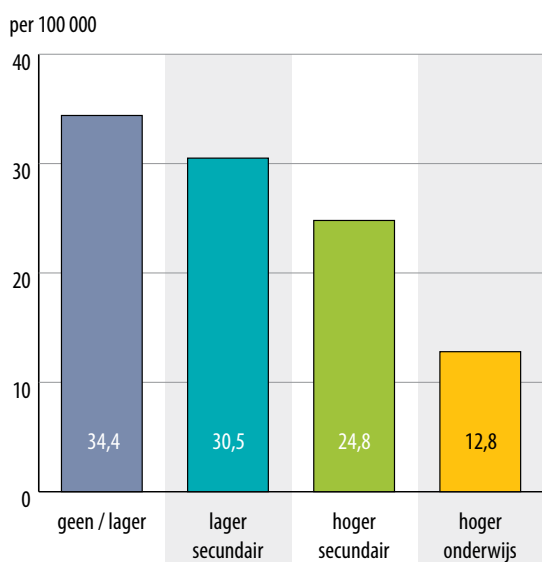
[52] De infantiele mortaliteit betreft het aantal levendgeborenen kinderen gestorven vóór hun 365ste levensdag per 1 000 aantal levendgeboorten.

6.2.2 STERFTE BIJ JONGVOLWASSENEN

Jongvolwassenen zijn vaker in goede gezondheid maar toch sterft er jaarlijks een honderdtal Brusselse jongeren tussen 15 en 34 jaar (De Grande et al., 2013). Het sterftecijfer verschilt naargelang de scholingsgraad. Het behaalde diploma wordt hier gebruikt als een proxy-variabele om het sociaaleconomisch niveau van de personen in te schatten.

Voor de periode 2001-2006 ligt de gestandaardiseerde sterfte bij Brusselse mannen tussen 15 en 34 jaar hoger naarmate het opleidingsniveau lager ligt^[53] (figuur 6-3).

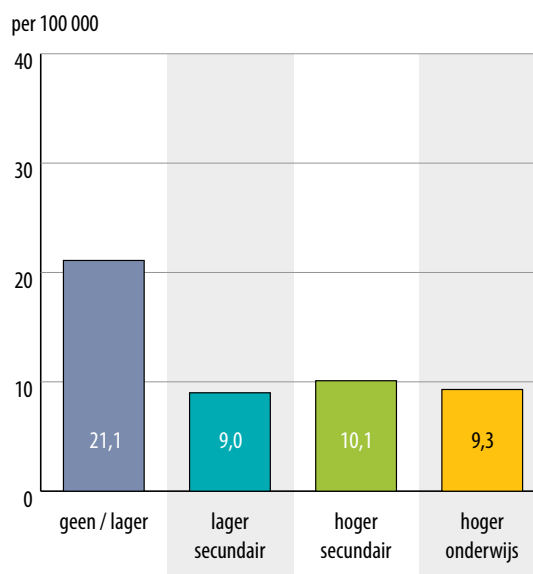
Figuur 6-3: Voor leeftijd gestandaardiseerde sterfte voor mannen van 15 tot 34 jaar oud, naar opleidingsniveau, Brussels Gewest, 2001-2006

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Census 2001; Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, Statistische formulieren voor overlijden 1998-2010; Berekening De Grande et al. 2013

Onder de jonge vrouwen verschilt de gestandaardiseerde sterfte tussen vrouwen met maximum een diploma lager onderwijs en de andere: de sterfte onder vrouwen met minimum een diploma van het lager secundair onderwijs ligt duidelijk lager dan de sterfte onder vrouwen met maximum een diploma lager onderwijs (Figuur 6-4).

Figuur 6-4: Voor leeftijd gestandaardiseerde sterfte, vrouwen van 15 tot 34 jaar oud, 2001-2006, Brussels Gewest

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Census 2001; Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, Statistische formulieren voor overlijden 1998-2010; Berekening De Grande et al. 2013

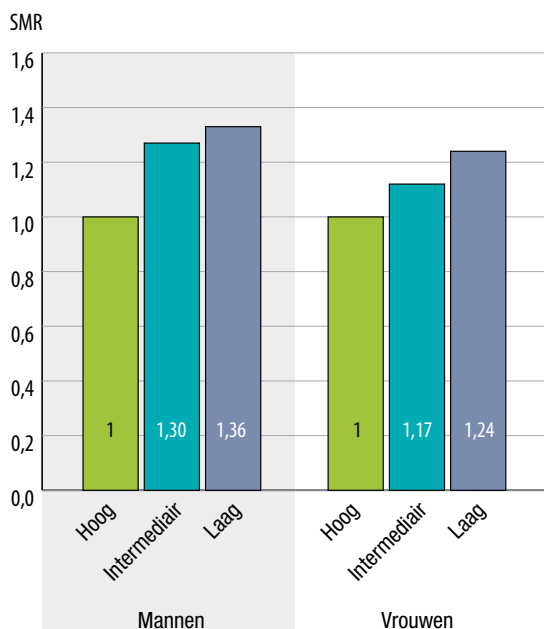
Op basis van dezelfde gegevens merken De Grande et al. op dat migrantenjongeren van de eerste generatie wonende in het Brussels Gewest in 2001, zich gezonder voelen en minder risico lopen om te sterven in vergelijking met de Belgische jongeren met eenzelfde opleidingsniveau. De jonge migranten van de tweede generatie kennen daarentegen een sterfte gelijk aan deze van de Belgische jongeren met eenzelfde opleidingsniveau (De Grande et al., 2014) (niet geïllustreerd).

[53] Jonge mannen met maximaal een diploma van het lager onderwijs hebben een vier keer zo groot risico om te sterven dan mannen die hogere studies hebben afgerond (De Grande et al., 2013). Dit risico werd berekend op basis van een "relatieve ongelijkheidsindex". Deze indicator meet het verschil in sterfte rekening houdende met het aantal en de aard van de observaties voor een bepaalde sociaaleconomische indicator (hier het opleidingsniveau).

6.2.3 VROEGTIJDIGE STERFTE

Wanneer een persoon sterft voor de leeftijd van 65 jaar spreekt men van vroegtijdige sterfte (soms wordt de leeftijdsgrens 75 jaar gehanteerd). Onderzoek naar vroegtijdige sterfte is belangrijk omdat het grootste deel van deze sterftes te vermijden zijn. Het risico om vroegtijdig te sterven (voor 65 jaar) neemt toe naarmate men daalt op de sociale ladder. De gestandaardiseerde mortaliteitsverhouding (GMV) varieert inderdaad sterk naargelang het sociaaleconomische niveau van de woongemeente^[54] (figuur 6-5).

Figuur 6-5: Gestandaardiseerde mortaliteitsratio (SMR) voor de leeftijdscategorie jonger dan 65 jaar naar socio-economisch statuut van de woongemeente en naar geslacht, Brussels Gewest, 2008-2012

Bron: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, Statistische formulieren voor overlijden 2008-2012

6.3 Maatregelen voor een verbeterde toegang tot de gezondheidszorg

In het Brussels Gewest verklaarde in de gezondheidsenquête 2008 meer dan een vierde van de huishoudens dat ze gezondheidszorgen uitstellen omwille van financiële redenen. Dit komt vaker voor bij huishoudens met een laag inkomen en vaker in het Brussels Gewest dan in Vlaanderen en Wallonië en dit ongeacht het inkomen van het huishouden (voor meer informatie zie Welzijnsbarometer 2011, p. 56). Er werden de afgelopen jaren verschillende maatregelen genomen om de toegang tot de gezondheidszorg te verbeteren.

Het statuut “recht op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging” (RVV) moet de financiële drempels tot de gezondheidszorg verlagen voor mensen met een laag inkomen. Het statuut geeft onder andere recht op een verlaging van het remgeld (Mimilidis et al., 2014, p. 15). De afgelopen jaren kregen steeds meer mensen toegang tot dit statuut dat wordt toegekend op basis van het sociaal statuut of het inkomensniveau. In 2014 had een kwart van de bevolking ingeschreven in het Rijksregister het RVV-statuu (zie hoofdstuk 3).

Daarnaast zijn er nog andere maatregelen die de toegang tot de gezondheidszorg voor maatschappelijk kwetsbare personen moeten verbeteren. Deze maatregelen worden georganiseerd binnen de Sociale Zekerheid (maximumfactuur, derdebetalerssysteem, forfait, Globaal Medisch Dossier (GMD), ...), via andere instellingen zoals de OCMW's of via algemene beleidsmaatregelen in de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting.

Er bestaan slechts zeer weinig gegevens over de effectiviteit van deze maatregelen. Hier geven we enkele analyses over het GMD en de gezondheidscentra. Om te kunnen inschatten in welke mate maatschappelijk kwetsbare personen genieten van deze maatregelen worden deze gegevens gekruist met het RVV-statuu, waarbij dit RVV-statuu dient als een indicator van het sociaaleconomisch statuut.

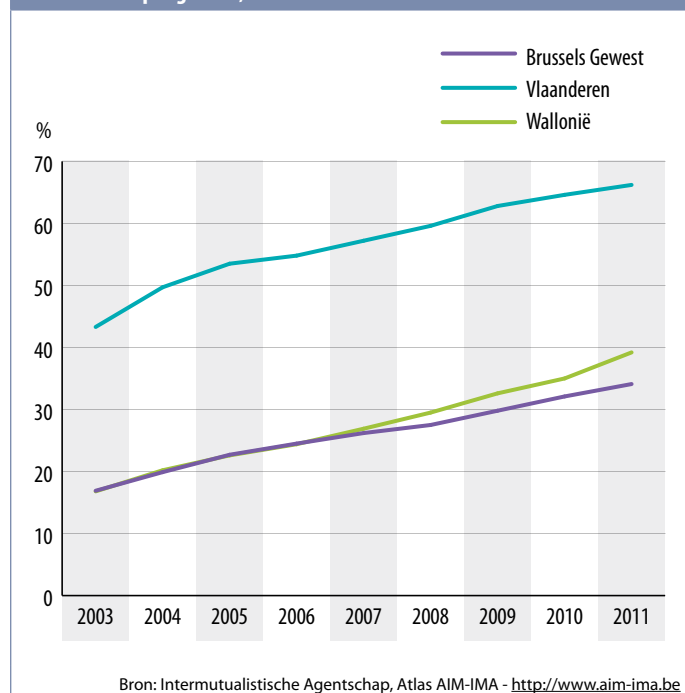
[54] De indeling in categorieën gebeurde op basis van drie indicatoren berekend in 2007: het gemiddeld inkomen per inwoner, het aandeel leefloontrekkers en het percentage langdurig werklozen bij de 50-plussers. In de categorie ‘hoog sociaaleconomisch statuut’ zijn vijf gemeenten terug te vinden: Oudergem, Ukkel, Watermaal-Bosvoorde, Sint-Lambrechts-Woluwe en Sint-Pieters-Woluwe. De categorie ‘laag sociaaleconomisch statuut’ omvat zes gemeenten: Anderlecht, Brussel, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Joost-ten-Node, Sint-Gillis en Schaarbeek. De acht andere gemeenten maken deel uit van de gemeenten met een ‘intermediair sociaaleconomisch statuut’.

6.3.1 HET GLOBAAL MEDISCH DOSSIER

Het Globaal Medisch Dossier (GMD)^[55] werd oorspronkelijk voorbehouden aan personen ouder dan 50 jaar, sinds 2002 kunnen echter alle sociaal verzekerden^[56] er gebruik van maken. Dit GMD brengt een bevoorrechte relatie tot stand tussen patiënt en arts (de patiënt is vrij in zijn keuze bij welke arts) en zorgt voor een betere individuele begeleiding en een *beter overleg tussen de artsen*^[57]. Naast een betere zorg, laat een GMD een hogere terugbetaling (tot 30 % meer) toe voor een raadpleging van de huisarts en onder bepaalde voorwaarden van een specialist.

Sinds 2002 is er een continue stijging van het aantal sociaal verzekerden met een Globaal Medisch Dossier in alle gewesten van het land (figuur 6-6). In het Brussels Gewest hebben 34 % van de sociaal verzekerden een GMD, tegenover 39 % in Wallonië en 66 % in Vlaanderen (Intermutualistisch Agentschap, 2013).

Figuur 6-6: Evolutie van het aandeel sociaal verzekerden met een GMD per gewest, 2003-2011

Personen die ingeschreven zijn in een wijkgezondheidscentrum hebben automatisch een GMD. Het aandeel sociaal verzekerden die beroep doen op een wijkgezondheidscentrum met forfaitair betalingssysteem ligt hoger in het Brussels Gewest: 8,4 % van de sociaal verzekerden in het Brussels Gewest is ingeschreven in een wijkgezondheidscentrum, in vergelijking met 3,0 % in Wallonië en 1,2 % in Vlaanderen (Intermutualistisch Agentschap, 2013). Als we de gerechtigden op een forfait mee in rekening brengen, telt het Brussels Gewest hetzelfde aandeel als in Wallonië (tabel 6-1).

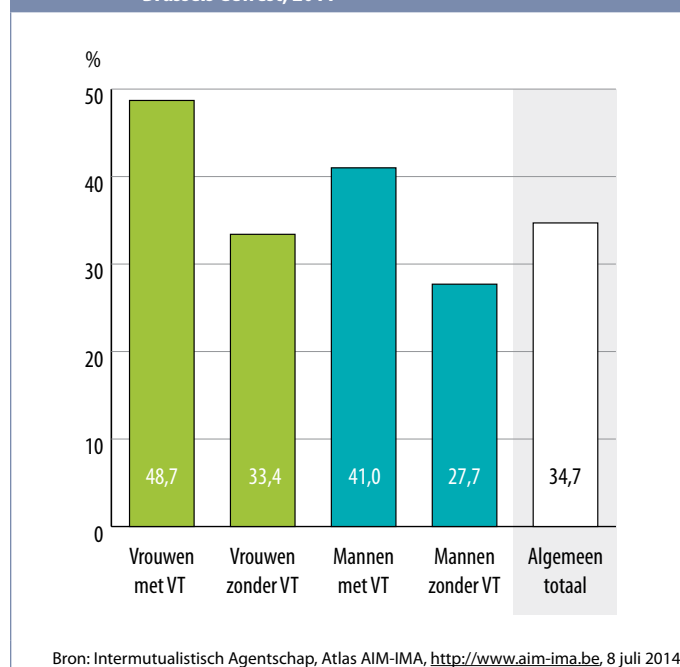
Tabel 6-1: Aandeel sociaal verzekerden met een GMD of een forfaitair betalingssysteem, per gewest, 2011

Gewest	GMD	Forfait	Totaal
Brussels Gewest	34,1 %	8,4 %	42,5 %
Vlaanderen	66,2 %	3,0 %	67,4 %
Wallonië	39,2 %	1,2 %	42,2 %

Bron: Intermutualistisch Agentschap 2013 - Atlas AIM-IMA - <http://www.aim-ima.be>

Het aandeel van de personen met een GMD in de totale bevolking varieert naargelang het geslacht en of de personen al dan niet recht hebben op een verhoogde tegemoetkoming. De personen met een RVV-statuuut hebben 1,5 keer vaker een GMD. Bijna de helft van de vrouwen met recht op een verhoogde tegemoetkoming heeft een GMD terwijl dit aandeel lager ligt bij de mannen (figuur 6-7).

Figuur 6-7: Percentage sociaal verzekerden met een globaal medisch dossier bij een huisarts, naar geslacht en het recht op een verhoogde tegemoetkoming van de rechthebbenden, Brussels Gewest, 2011

[55] Een medisch dossier (vaak digitaal) dat verschillende medische gegevens van de patiënt bevat (operaties, chronische ziekten, behandelingen, ...), de huisarts wordt door het RIZIV vergoed voor het beheer van dit GMD.

[56] Sociaal verzekerde is elke persoon die toegang heeft tot het systeem van de verzekering voor geneeskundige verzorging.

[57] Bron: Rijksdienst voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering, s.d.

6.3.2 WIJKGEZONDHEIDSCENTRA MET EEN FORFAITAIRE BETALING

Een wijkgezondheidscentrum wil werken zonder financiële drempel en realiseert dit door de zorgverlening te financieren via de regeling van “forfaitaire betaling”. Dit systeem laat aan de sociaal verzekerden die ingeschreven zijn in het wijkgezondheidscentrum toe om gratis beroep te doen op de consultaties van een multidisciplinair team (huisartsen, kinesisten en verpleegsters)^[58]. Zoals reeds vermeld, zijn er volgens de gegevens van het Intermutualistisch Agentschap in het Brussels Gewest in 2011 8,4 % van de sociaal verzekerden ingeschreven in een wijkgezondheidscentrum met een forfaitaire betaling (Intermutualistisch Agentschap, 2013).

De “tableau de bord” van de “Fédération des Maisons Médicales” (FMM) geeft aan dat er in het Brussels Gewest ongeveer 5 % van de sociaal verzekerden ingeschreven zijn in een wijkgezondheidscentrum aangesloten bij de FMM. Dit aandeel is het hoogst onder de personen met een RVV-statuut: ongeveer 8 % van de personen met recht op een verhoogde tegemoetkoming zijn ingeschreven in een forfaitair betalingssysteem, tegenover 4 % van de sociaal verzekerden zonder verhoogde tegemoetkoming (Fédération des Maisons Médicales, 2013).

Bij de Brusselse rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming hebben zes vrouwen op tien en één man op twee, een GMD of zitten in een forfaitair betalingssysteem. Zij genieten dan ook van een betere gezondheidszorg, in het bijzonder door hun bevoorrechte relatie met hun huisarts. Het is echter belangrijk op te merken dat, zoals beschreven in de Gezondheidsindicatoren 2010, personen in kansarmoede (die meestal recht hebben op het RVV-statuut) een slechtere gezondheid kennen en daarom intensiever gebruik moeten maken van de gezondheidszorg. Het is dus niet mogelijk om uit het feit dat proportioneel meer personen met een RVV-statuut gebruik maken van een GMD of een forfaitair betalingssysteem af te leiden dat zij ook een betere toegang hebben tot de gezondheidszorg.

[58] Voor meer informatie zie de website van de Fédération des Maisons Médicales (www.maisonmedicale.org) of van de Vereniging van de Wijkgezondheidscentra (www.vwgc.be)

7. HUISVESTING

De beperkte beschikbaarheid van gegevens maakt het moeilijk om de huisvestingsproblematiek waarmee het Brussels Gewest geconfronteerd wordt, nauwkeurig in kaart te brengen^[59]. De hoge huur- en aankooprijzen van woningen leggen zwaar beslag op het beschikbaar inkomen van de Brusselse bevolking en hebben tot gevolg dat een niet verwaarloosbaar deel van de bevolking in te dichtbevolkte woningen of in huisvesting van slechte kwaliteit woont of zich verplicht ziet te verhuizen naar buiten het Gewest.

Op het vlak van leefomgeving verklaart ongeveer 39 % van de Brusselaars in de gezondheidsenquête hinder te ondervinden op minstens één van de volgende zaken: luchtvervuiling, geurhinder (industrie, riolering, afval, bemesting), straatvuil, vochtproblemen, schimmels of zwammen, geluidshinder of trillingen. De kwaliteit van de huisvesting en de leefomgeving houdt sterk verband met het inkomensniveau. Onder de 20 % van de Brusselaars met het laagste inkomen, verklaart ongeveer 45 % problemen te ondervinden in verband met de woonomgeving, terwijl dit bij de 20 % van de Brusselaars met het hoogste inkomen 32 % is (Gezondheidsenquête 2008, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn).

Een studie uitgevoerd door het onderzoekscentrum HIVA (Schokaert et al, 2012) toonde aan dat de huisvestingssituatie van mensen zonder wettige verblijfsvergunning bijzonder precair is: ze ontbreken basiscomfort en vertonen ernstige gebreken. Deze niet-conforme woningen die vaak verhuurd worden zonder huurcontract zijn daarenboven niet of weinig zichtbaar in de statistieken.

7.1 Sociale huisvesting en aanverwante

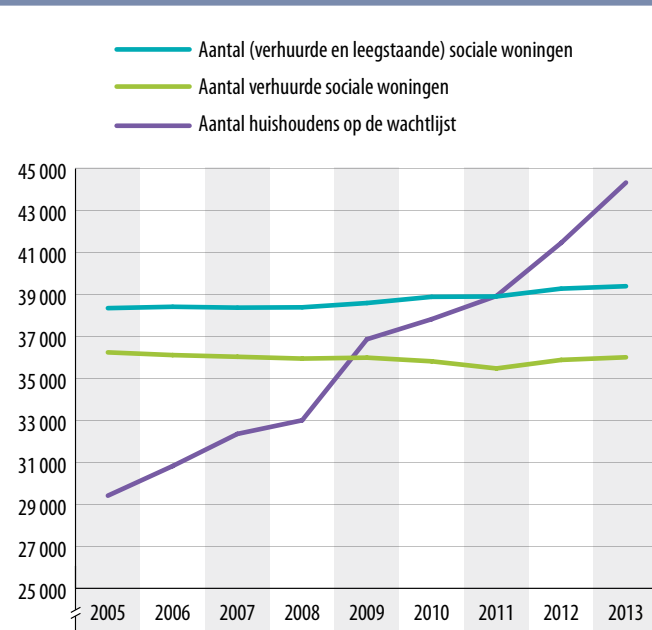
Op 31 december 2012 beheerde de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM) 39 280 sociale woningen waarvan 35 883 verhuurd en 3 397 onbewoond (renovatie of leegstand). Het sociale woningpark is met 374 woningen gestegen tegenover 31 december 2011^[60] en het aantal bewoonde woningen steeg met 407 eenheden.

"In het Brussels Gewest wordt slechts aan minder dan de helft van de vraag naar sociale woningen tegemoet gekomen."

Op 31 december 2012 bedroeg de verhouding van het aantal sociale woningen ten opzichte van het aantal huishoudens 7,3 %^[61]. Er zijn grote verschillen in het aandeel sociale woningen per gemeente: Watermaal-Bosvoorde is de gemeente met het hoogste aandeel sociale woningen (18,3 %)^[62], Elsene telt het laagste aandeel (3,4 %)^[63].

Daar waar het aantal verhuurde sociale woningen relatief stabiel blijft in de loop van de jaren, neemt het aantal huishoudens op de wachtlijst voor een sociale woning voortdurend toe. Deze aangroei is sterker tussen 2012 en 2013 dan tussen 2010 en 2012. Sinds december 2009 staan er meer huishoudens op de wachtlijst dan dat er sociale woningen bewoond zijn (figuur 7-1). Sinds december 2011 overstijgt het aantal huishoudens op de wachtlijst zelfs het totaal aantal sociale woningen (verhuurd en leegstaand). Wanneer men het aantal bewoonde woningen op 31 december 2012 (35 883) optelt bij het aantal personen op de wachtlijst (41 461), kan men stellen dat er in het Brussels Gewest vraag is naar 77 344 sociale woningen. Dit impliceert dat er slechts aan iets minder dan de helft van de vraag voldaan is (46,4 %).

Figuur 7-1: Aantal huishoudens op de wachtlijst voor een sociale woning en aantal (verhuurde) sociale woningen, Brussels Gewest, 31 december 2005-2013 (NAPind)

Bron: Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (2005-2012)

Nota: de gegevens voor 31 december 2013 zijn voorlopig, ze geven een indicatie over de grootteorde

[59] Één van de beschikbare informatiebronnen over de private huurmarkt is de enquête van het Observatiecentrum van de Huurprijzen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (zie paragraaf 7-2).

[60] De statistische tijdreeks over het aantal sociale woningen is aangepast tegenover de vorige welzijnsbarometers: vanaf nu worden enkel verhuurde en leegstaande sociale woningen meegeteld, andere soorten patrimonium zoals woningen ter beschikking gesteld aan conciërges worden niet langer mee in rekening gebracht. Op 31 december 2011, bedroeg het sociale woningpark 38 906 verhuurde en leegstaande wooneenheden.

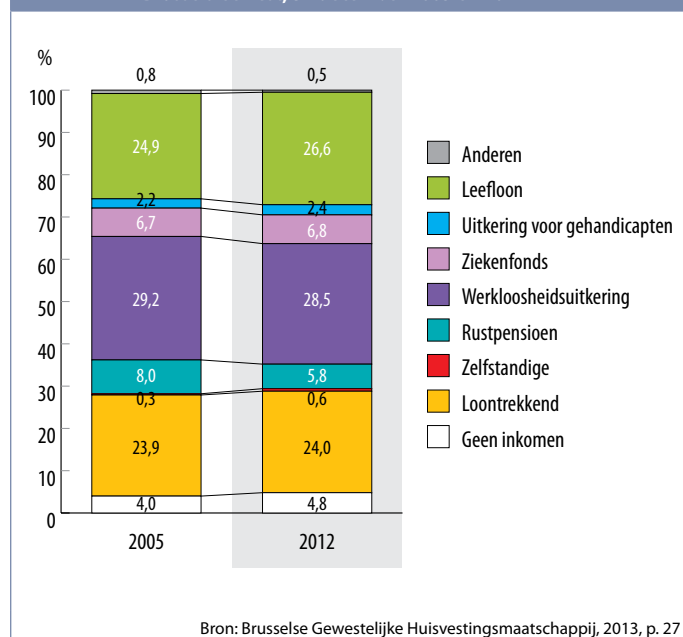
[61] Bron: Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij en Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

[62] In Watermaal-Bosvoorde gaat het voornamelijk om eengezinswoningen gebouwd vóór 1940.

[63] Bron: wijkmonitoring

De meeste kandidaat-huurders voor een sociale woning leven van een vervangingsinkomen. De aard van de inkomensbronnen van de kandidaat-huurders bleef de afgelopen 6 jaar quasi gelijk (zie figuur 7-2).

Figuur 7-2: Verdeling van de kandidaat-huurdersgezinnen voor een sociale woning naar inkomensbron van het gezinshoofd, Brussels Gewest, 31 december 2005 en 2012

Het sociale woningpark breidt wel uit met aanverwante woonformules. Op 30 september 2013 telde het Brussels Gewest 3 501 woningen die verhuurd worden door een sociaal verhuurkantoor (SVK)^[64]. Dit is een stijging van 9,4 % ten opzichte van 2012. Deze door SVK's beheerde woningen liggen het vaakst in de eerste kroon van het Brussels Gewest, terwijl er in de tweede kroon weinig door de SVK's beheerde woningen terug te vinden zijn (De Keersmaecker, 2012, p. 96).

Over andere huurwoningen met een sociaal karakter (bijvoorbeeld verhuurd door de gemeente of het OCMW aan vergelijkbare voorwaarden als in de sociale huisvesting) zijn geen cijfers beschikbaar.

7.2 Private huurmarkt

De belangrijkste kenmerken van de private huurmarkt worden geïnventariseerd en geanalyseerd door het Observatiecentrum van de Huurprijzen (in opdracht van de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij – BGHM). Zij voerden in de zomer van 2013 een enquête uit bij huurders van een representatieve steekproef van 3 072 huurwoningen in het Brussels Gewest (De Keersmaecker, 2014).

7.2.1 KENMERKEN VAN DE PRIVATE HUURMARKT

Traditioneel werd de aanwezigheid van een individuele badkamer en centrale verwarming gebruikt als indicator voor het comfort van de woning. Vandaag beschikken het merendeel van de woningen over centrale verwarming en zijn nagenoeg alle woningen uitgerust met een individuele badkamer (98 % in 2013). Deze indicatoren lijken dus voorbijgestreefd (De Keersmaecker, 2014) en zijn momenteel minder geschikt om sociale ongelijkheden aan te tonen. Ondanks deze verbeteringen van het algemene comfortpeil van de woningen, worden er nog verschillende problemen opgemerkt: 34 % van de huurders geeft aan niet tevreden te zijn over de staat waarin hun woning zich bevindt. Hoewel er een toename is van het aandeel woningen met dubbele beglazing (66 % van de woningen in 2013 tegenover 54 % in 2008), wordt de thermische isolatie als onvoldoende beoordeeld. De kwaliteit van de woningen varieert sterk binnen het Brussels Gewest. Zo bedraagt het percentage woningen met dubbele beglazing 62 % in de eerste kroon en 71 % in de tweede kroon. Voor het hele Brussels Gewest vonden 25 % van de bevroegde huurders bovendien dat de woning toe is aan nieuwe ramen en 17 % geeft aan dat er vochtproblemen zijn (De Keersmaecker, 2014)^[65].

“Op bepaalde vlakken is er een verbetering van de kwaliteit van het Brusselse woningbestand. Toch verklaart ongeveer de helft van de huurders niet tevreden te zijn met de staat van hun woning en kaart problemen aan op vlak van thermische isolatie.”

[64] Bron: Gewestelijke Overheidsdienst Brussel – Brussel Stedelijke Ontwikkeling, Directie Huisvesting

[65] Enkele cijfers vertonen grote verschillen met de resultaten in het rapport van 2011. Aangezien het gaat om gegevens uit een enquête, moeten de cijfers met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

7.2.2 FINANCIËLE TOEGANKELIJKHEID

Sinds 2004 kenden de huurprijzen in het Brussels Gewest regelmatig een sterkere stijging dan de *gezondheidsindex* (die de evolutie weergeeft van de prijs van consumptieartikelen^[66] en die als basis dient voor de loonindexatie en aanpassingen van pensioenen, bijstandsuitkeringen en vervangingsinkomens). Na een vrij gelijklopende evolutie van de huurprijzen met de *gezondheidsindex* tussen 2011 en 2012, stegen de huurprijzen tussen 2012 en 2013 opnieuw veel sterker. In 2013 bedroeg de gemiddelde huurprijs 695 € en de mediaanhuurprijs 650 €. Tussen 2004 en 2013 steeg de gemiddelde huurprijs, gecorrigeerd voor de inflatie, met 20 %. Dit betekent dat de huurprijsstijging zich per jaar met gemiddeld 2,25 % verwijderd van de *gezondheidsindex*.

Voor de leefloongerechtigden betekent een woning uit de private huursector betrekken dat men een groot deel van het beschikbaar inkomen moet spenderen aan de huur. Dit loopt op, afhankelijk van de gezinssituatie, tot de helft of zelfs twee derde van het leefloon) (tabel 7-1).

Tabel 7-2 geeft de evolutie weer van de toegankelijkheid van de private huurmarkt per *inkomensdeciël*^[67], veronderstellend dat de huurprijs niet meer mag bedragen dan 25 % van het

huishoudensbudget. Onder deze hypothese hebben de eerste zes decielen, ofwel 60 % van de bevolking, slechts toegang tot 10 % van de private huurmarkt in 2013 (tegenover 17 % in 2008). De toegang tot huisvesting wordt sterk bemoeilijkt door de snelle stijging van de huurprijzen gedurende de laatste jaren.

Tabel 7-2: Evolutie van het voor elk inkomensdeciël toegankelijke deel van het huurwoningenbestand, Brussels Gewest, 2008-2013

Inkomens-decielen	Toegankelijk aandeel van het huurwoningenbestand (%) indien huurprijs ≤ 25 % van het beschikbaar inkomen				
	2008	2010	2011	2012	2013
2	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
3	2 %	1 %	1 %	1 %	0 %
4	3 %	2 %	2 %	2 %	1 %
5	8 %	5 %	5 %	5 %	4 %
6	17 %	12 %	13 %	15 %	10 %
7	40 %	28 %	26 %	31 %	26 %
8	66 %	57 %	58 %	58 %	54 %
9	89 %	87 %	87 %	87 %	85 %

Bron: De Keersmaecker, 2014

Tabel 7-1: Aandeel van de huurprijs voor een appartement in het huishoudensbudget van Brusselaars met een leefloon, 2013

Huishoudenstype	Leefloon (1)	Kenmerken huurappartement (2)		Aandeel van de huur in het budget	Budget na de betaling van de huur
		Aantal slaapkamers	Mediane huurprijs		
Alleenstaande	817,36 €	0	550 €	67,3 %	267,36 €
		1	575 €	70,3 %	242,36 €
Gezin: alleenstaande met kind(eren) of koppel met of zonder kind(eren)	1 089,82 €	1	575 €	52,8 %	514,82 €
		2	700 €	64,2 %	389,82 €

(1) Bedrag op 01/09/2013. In deze tabel wordt geen rekening gehouden met andere inkomsten, zoals kinderbijslag, onderhoudsuitkering, ...

(2) Cijfers van het Observatiecentrum van de Huurprijzen 2013 (De Keersmaecker, 2014).

Bron: POD Maatschappelijke Integratie en De Keersmaecker, 2014

"De afgelopen jaren stegen de huurprijzen in het Brussels Gewest sterker dan de gezondheidsindex. Het aandeel van het huishoudensbudget dat naar de huur gaat steeg sterk en bijgevolg daalde de toegang tot de huurmarkt aanzienlijk, in het bijzonder voor gezinnen met lage inkomens."

[66] Zonder rekening te houden met alcoholische dranken, tabak en brandstoffen (met uitzondering van LPG).

[67] Op basis van het netto belastbaar inkomen (fiscale statistieken)

7.3 Dak- en thuislozen

Net als in andere grote steden vormt de aanwezigheid van dak- en thuislozen in het Brusselse stadsbeeld een van de meest zichtbare vormen van armoede. Het verliezen van huisvesting is vaak het resultaat van een langdurig en complex proces. Thuislozen worden dan ook geconfronteerd met een meervoudige problematiek die zich uitstrekt over meerdere levensdomeinen (la Strada, 2013).

7.3.1 ONTHAALTEHUIZEN EN CENTRA VOOR DRINGEND ONTHAAL

Dak- en thuislozen kunnen in het Brussels Gewest het hele jaar door opgevangen worden in een onthaaltehuis of in een opvangcentrum. Daar krijgen ze naast onderdak ook sociale begeleiding. Enkele diensten geven echter aan een groot aantal personen te moeten weigeren, wat wijst op een tekort aan opvangplaatsen in het Brussels Gewest (zie verder).

In het Brussels Gewest zijn er 27 erkende centra samen goed voor een opvangcapaciteit van 1 160 plaatsen (gegevens van 2011). La Strada organiseert een centrale registratie bij onthaaltehuizen en centra voor dringend onthaal, 22 opvangcentra van de 27 geven hun gegevens door in het kader van deze registratie, dit vertegenwoordigt ongeveer drie vierde van de plaatsen in de 27 erkende centra^[68]. In de loop van 2011 werden 1 833 gezinshoofden (volwassenen en minderjarigen) en 859 kinderen opgevangen in deze 22 verschillende opvangcentra^[69]. In het rapport dat la Strada in 2013 opstelde op basis van cijfers van 2011 worden de sociaaldemografische kenmerken en het parcours van de personen die minstens één nacht in een centrum verbleven geanalyseerd (zie Welzijnsbarometer 2013). Momenteel is la Strada bezig met de actualisering van dit rapport op basis van gegevens van 2012.

Samusocial ving in 2013, inclusief de winteropvang, 7 008 verschillende personen op (144 072 overnachtingen waarvan 110 191 gedurende de winterperiode). Onder de 2 333 opgevangen personen buiten de winteropvang, telt Samusocial 51,8 % alleenstaande mannen, 24,8 % alleenstaande vrouwen en 23,2 % personen in gezinsverband (waarvan 292 kinderen). Alleenstaande mannen zijn het talrijkst, maar vrouwen en gezinnen verblijven gemiddeld langer: het overwicht van vrouwen in het aantal nachten wordt onder andere verklaard door het beleid van Samusocial om geen enkele vrouw te weigeren. Samusocial is omwille van plaatsgebrek genoodzaakt om een groot aantal gezinnen te weigeren. Wat betreft de mannen, de grootste groep onder de daklozen, worden buiten de winterperiode enkel de meest kwetsbare mannen opgevangen.

Van de opgevangen personen heeft 33,2 % geen enkele inkomensbron, 25,9 % zijn leefloongerechtigd, 11,2 % hebben een loon, 8,3 % ontvangen een werkloosheidsuitkering en 8,3 % een tegemoetkoming voor personen met een handicap of een arbeidsongeschiktheidsuitkering (Samusocial, 2014b).

Deze cijfers geven informatie over het effectief opgevangen publiek maar niet over de nood aan opvang. Er bestaan echter geen betrouwbare en gecentraliseerde cijfers over de vraag naar opvang, toch wijst het aantal weigeringen opgetekend door een aantal diensten op een grote discrepantie tussen vraag en aanbod.

Sinds verschillende jaren stelt Samusocial een algemene stijging van het aantal daklozen in het Brussels Gewest vast. Het aantal opgevangen gezinnen is verdubbeld tussen 2007 en 2013, zonder de talrijke gezinnen mee te tellen die niet werden opgevangen omwille van een structureel gebrek aan plaatsen. Het aantal alleenstaande vrouwen is eveneens sterk toegenomen (+ 56,3 % tussen 2007 en 2013). Er wordt een stijging vastgesteld van het aantal mensen zonder papieren en mensen met een precair statuut (zoals vrouwen die slachtoffer zijn van huiselijk geweld en die het risico lopen om hun verblijfsvergunning te verliezen bij scheiding). Samusocial stelt eveneens een stijging vast van het aantal personen die zich in een erg kwetsbare situatie bevinden (zieken, ouderen, gezinnen met kinderen ...) voor wie één nacht op straat een direct gevaar betekent (Samusocial, 2014b).

7.3.2 WINTEROPVANG

Verschillende diensten voor noodopvang of dagopvang verhogen tijdens de koude wintermaanden hun capaciteit en hun werking (Samusocial, OCMW's, het project "Winter 86.400" dat 13 diensten omvat die dagopvang voor dak- en thuislozen organiseren, project containers Bij Ons/Hoeksteen, enz.) (la Strada, 2013b).

Tijdens deze wintermaanden wordt er in het Brussels Gewest eveneens een groot winteropvangplan georganiseerd door Samusocial. Zij worden bijgestaan door Dokters van de Wereld die verpleegkundige en medische consultaties verstrekken. Naast het gewestelijk noodopvangplan (van 21 november 2013 tot 31 maart 2014^[70]) omvatten de winteractiviteiten van de Samusocial eveneens de werking van hun mobiele teams (de maraudes) en het federaal noodopvangplan (van 2 december 2013 tot 31 maart 2014). De cijfers die hier worden voorgesteld gaan over het geheel aan wintermaatregelen, ongeacht binnen welk plan (Samusocial, 2013).

[68] Exclusief de bijzondere maatregelen (zoals winteropvang, transit, ...). De Samusocial behoort niet tot één van de 22 centra die hun gegevens doorgeven aan de centrale registratie van la Strada (la Strada, 2013).

[69] De centra met gemengde plaatsen (mannen en vrouwen) zijn ondervertegenwoordigd in deze registratie (la Strada, 2013).

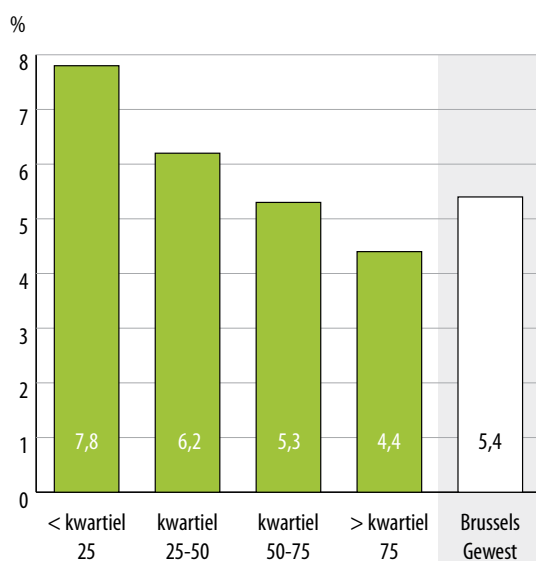
[70] Er werd een verlenging van het gewestelijk winteropvangplan goedgekeurd voor gezinnen met kinderen tot 31 juni (Samusocial, 2014).

In de winter van 2013-2014 werd er dringende opvang voorzien aan 4 039 verschillende personen, goed voor 101 573 nachtverblijven. Hiermee werden er per nacht gemiddeld 781 personen opgevangen. Van de 4 039 personen die werden opgevangen, is er 79,7 % alleenstaande mannen, 9,9 % alleenstaande vrouwen en 13,7 % personen in gezinsverband (kinderen meegeteld). 23 % heeft een Belgische nationaliteit, 24 % heeft een nationaliteit van een land van de EU en 50 % heeft een nationaliteit van buiten de EU. 52,9 % van de opgevangen personen beschikt over geen enkele bron van inkomen (Samusocial, 2014).

7.4 Water- en energievoorziening

Het gebruik van elektriciteit en gas vormt een belangrijke kost voor de huishoudens. In 2012 spendeerde een Brussels gezin gemiddeld 5,4 % van haar huishoudensbudget aan verwarming, verlichting en water. Voor de 25 % armste gezinnen van Brussel, loopt dit aandeel op tot 7,8 % van hun budget (figuur 7-3).

Figuur 7-3: Aandeel van de kosten voor verwarming, verlichting en water in het totale huishoudensbudget per inkomenskwartiel, Brussels Gewest, 2012

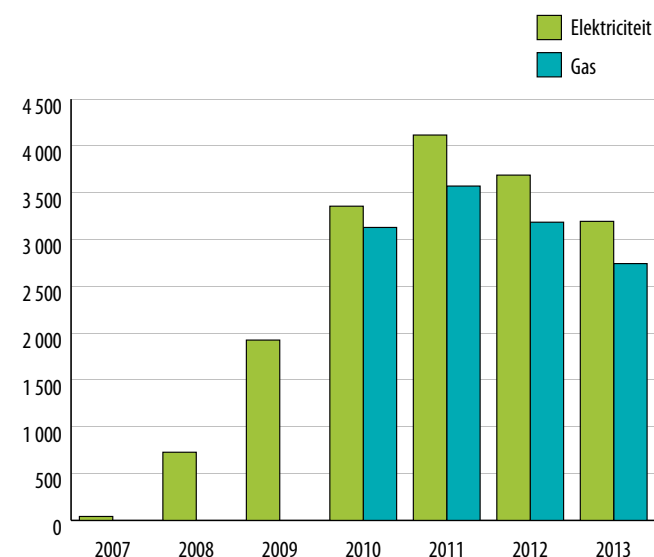

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Huishoudbudgetonderzoek 2012

Voor het Brussels Gewest levert Sibelga^[71] stroom aan verbruikers in moeilijkheden die het statuut van "beschermd klant" kregen: wanneer een verbruiker in betalingsmoeilijkheden raakt bij zijn of haar commerciële leverancier, neemt Sibelga de taak over als sociaal leverancier.

In 2013 betrof dit in het Brussels Gewest 5 937 leveringspunten (gas en elektriciteit). Dit systeem werd ingevoerd in het Brussels Gewest in 2007, parallel met de vrijmaking van de energiemarkt. Het aantal "beschermd klanten" steeg voortdurend tussen 2007 en 2011. Sinds 2012 is er een dalende tendens die zich doorzet in 2013 (figuur 7-4). Dit wordt enerzijds verklaard door toegenomen controles (die nagaan of klanten nog altijd recht hebben op het statuut) en anderzijds door het feit dat de OCMW's klanten in energiearmoede sneller oriënteren naar andere oplossingen (Brugel, 2014).

Figuur 7-4: Aantal "beschermd klanten" bij Sibelga, Brussels Gewest, 2007-2012

Bron: Brugel (2013) en Sibelga (2013 en 2014)

Nota: Voor gas zijn er geen gegevens beschikbaar voor 2007-2009

Een federale maatregel om de energiekosten betaalbaar te houden, betreft de toepassing van een maxumprijs, ook wel "sociaal tarief"^[72] genoemd. Het sociaal tarief wordt toegekend aan bepaalde uitkeringsgerechtigden ((equivalent) leefloon, IGO, tegemoetkoming voor personen met een handicap ...).

[71] Distributiebeheerder voor gas en elektriciteit in het Brussels Gewest.

[72] Het sociaal tarief biedt, op het moment van de bepaling, het laagste commerciële tarief op de leveranciersmarkt van elektriciteit en aardgas. Het vastleggen van de prijs gebeurt om de zes maanden door de federale energieregulator (CREG). In het verleden moest men als rechthebbende zelf stappen zetten om van het sociaal tarief te kunnen genieten, maar sinds juli 2009 past de energieleverancier, in de meeste gevallen, het sociaal tarief voor aardgas en/of elektriciteit automatisch toe. De informatie over wie hierop recht heeft, wordt gegeven door de FOD Economie (Bron: FOD Economie, www.economie.fgov.be).

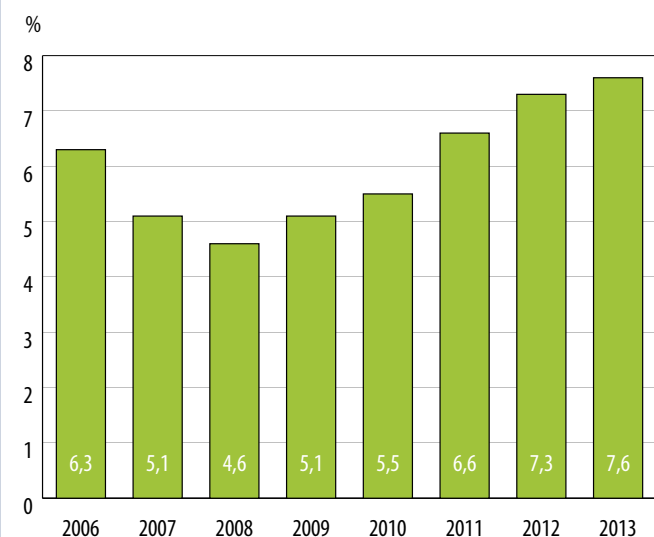
In Brussel genoten in 2010 31 272 gezinnen van het sociaal tarief (Brugel, 2010).

In 2013 werden er 21 007 vermogensbegrenzers gebruikt (tegenover 20 594 in 2012). Dit is een systeem dat het elektrisch vermogen van de elektriciteitsmeter beperkt maar wel zorgt voor een minimale continue stroomvoorziening. Het wordt op aanvraag van de energieleverancier geplaatst wanneer een klant betalingsmoeilijkheden heeft. Bovendien werden er 355 "winterklanten" geteld (tegenover 186 in 2012). Winterklanten zijn personen bij wie de toevoer op vraag van een vrederechter moet worden afgesloten maar die gedurende de winterperiode tijdelijk door Sibelga van energie worden voorzien.

Voor personen die moeilijkheden hebben om hun waterfactuur te betalen, biedt HYDROBRU^[73] twee mogelijke oplossingen: het Sociaal Fonds en afbetalingsplannen (betaling gespreid over enkele maanden). Het Sociaal Fonds wordt beheerd door de Brusselse OCMW's en aangewend voor de betaling van de waterfactuur van de meest kwetsbare personen. Het totale bedrag dat de OCMW's in dit kader uitgaven bedroeg ongeveer 1,9 miljoen Euro in 2013, tegenover 1,8 miljoen Euro in 2012. In 2013 werden er 22 302 afbetalingsplannen toegekend, dit zijn er 1 348 meer dan in 2012. Dit maakt dat 7,6 % van de huishoudelijke waterfacturen via een afbetalingsplan gebeurde^[74] (figuur 7-5). HYDROBRU verwacht dat het aantal verzoeken om afbetalingsplannen nog zal toenemen (Activiteitenrapport HYDROBRU, 2014).

Wanneer de facturen onbetaald blijven, ook na herhaaldelijke herinneringen, communiceert HYDROBRU een advies tot onderbreking aan de burgemeester en de OCMW voorzitters van de gemeenten waar de betrokken personen wonen. In 2013 werden er 2 369 aanvragen tot onderbreking ingediend, wat op basis van een oordeel van een rechter leidde tot een onderbreking van de watervoorziening voor 494 huishoudens (in 2009 ging het om 257 huishoudens) (HYDROBRU, 2014).

Figuur 7-5: Evolutie van het aandeel afbetalingsplannen voor water op het totaal aantal particuliere waterfacturen, Brussels Gewest, 2006-2013

Bron: HYDROBRU, 2013 en 2014

[73] Brusselse intercommunale voor waterdistributie en sanering.

[74] De percentages die worden gegeven in de Welzijnsbarometer 2013 verschillen licht. Dit komt omdat de noemer hier het totaal aantal gebruikers (huishoudelijk en niet-huishoudelijk) bevat.

8. MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE EN PARTICIPATIE

De laatste dimensie die in deze barometer aan bod komt, betreft de maatschappelijke participatie. Ondanks het rijke sociale en verenigingsleven in het Brussels Gewest, is het niet voor iedereen even toegankelijk.

8.1 Sociale contacten en ontspanningsmogelijkheden

Een eerste NAPincl-indicator^[75] benadert het thema van maatschappelijke participatie aan de hand van de frequentie en de kwaliteit van sociale contacten die mensen hebben en hun deelname aan het verenigingsleven. Slechts een vijfde (19,5 %) van de Brusselaars (16 jaar en ouder) neemt deel aan sportieve, recreatieve (jeugdbeweging, gepensioneerdenvbond, vrijetijdsverenigingen) of artistieke activiteiten (muziek, theater, plastische kunsten). Dit is veel minder dan in Vlaanderen (37,0 %) en iets minder dan in Wallonië (23,1 %) (NAPincl, EU-SILC 2011).

In de Brusselse gemeenten met een laag sociaaleconomisch niveau zijn er in verhouding meer personen die ver af staan van alle vormen van culturele activiteiten dan in gemeenten met een hoog sociaaleconomisch niveau (Callier & Hanquinet, 2012).

Een tweede NAPincl-indicator benadert het thema vanuit de mogelijkheid om al dan niet met vakantie te kunnen gaan. Slechts 57,8 % van de Brusselaars kan zich minstens één week vakantie weg van huis veroorloven. Dat is minder dan in Wallonië (62,4 %) en veel minder dan in Vlaanderen (80,4 %) (NAPincl, EU-SILC 2011).

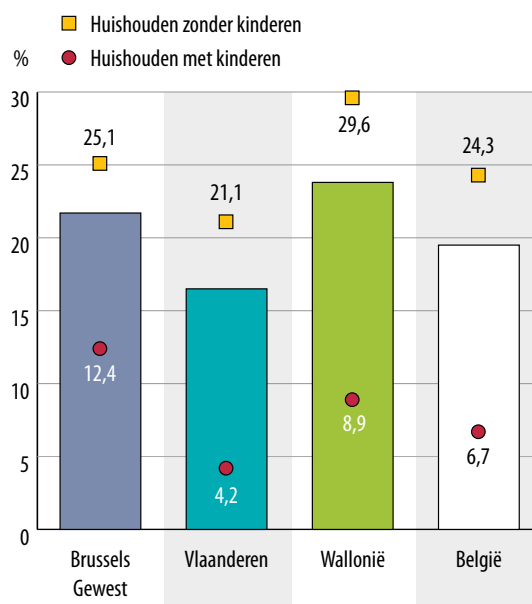
8.2 Geen internetverbinding hebben

Toegang hebben tot informatie- en communicatietechnologie (ICT) en deze kunnen gebruiken, is een belangrijk element ter bevordering van de sociale integratie: het zoeken naar werk, informatie, bepaalde administratieve handelingen maar ook andere dagelijkse activiteiten worden vaak vergemakkelijkt via het internet.

Gezien het toenemend belang van ICT werd een specifieke module toegevoegd aan de Arbeidskrachtenenquête: één lid van een huishouden dat minstens één persoon bevat tussen 16 en 74 jaar werd ondervraagd over de toegang en het gebruik van ICT.

In 2013 had 21,7 % van de Brusselse huishoudens geen internetverbinding, dit percentage ligt iets hoger dan voor heel België (19,5 %). Wanneer men specifiek naar huishoudens met kinderen kijkt, dan blijkt dat in het Brussels Gewest een veel hoger aandeel huishoudens (12,4 %) geen internetverbinding heeft in vergelijking met heel België (6,7 %), Vlaanderen (4,2 %) en Wallonië (8,9 %). Voor huishoudens zonder kinderen zijn de verschillen minder groot: 25,1 % in het Brussels Gewest tegenover 24,3 % voor heel België (figuur 8-1). Bij alleenstaanden is het aandeel personen zonder internet dan weer groter in België (36,0 %) dan in het Brussels Gewest (29,4 %) (niet geïllustreerd).

Figuur 8-1: Aandeel van de huishoudens zonder internetverbinding, naar huishoudenstype, België en de gewesten, 2013

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2013

In 2011 gaf 38,9 % van de Brusselse huishoudens zonder internetconnectie aan dat het voor hen te duur was (tegenover 21,2 % in Vlaanderen, 21,6 % in Wallonië en 23,6 % in heel België).

“Het aandeel huishoudens met kinderen zonder internetverbinding ligt bijna dubbel zo hoog in het Brussels Gewest dan in heel België.”

[75] Er zijn voor de indicatoren die in dit hoofdstuk aan bod komen geen betrouwbaarheidsintervallen beschikbaar; aangezien het aantal observaties voor het Brussels Gewest relatief laag is, moeten de percentages met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. De indicatoren in dit deel zijn gebaseerd op de EU-SILC enquête 2011 en zijn identiek aan deze die in de Welzijnsbarometer 2013 staan. De indicatoren werden niet berekend voor de EU-SILC enquête 2012 en zijn dus niet beschikbaar.

9. BESLUIT EN SAMENVATTING

De Welzijnsbarometer verzamelt jaarlijks een reeks indicatoren die verschillende aspecten van armoede in het Brussels Gewest belichten. De sociaaleconomische situatie van de Brusselaar wordt geschetst en waar mogelijk worden de armoede-indicatoren die ontwikkeld zijn in het kader van de open coördinatiemethode inzake sociale bescherming en sociale inclusie van de Europese Unie weergegeven. De Welzijnsbarometer heeft niet als doelstelling om de directe impact van het beleid op armoede te evalueren. De Welzijnsbarometer schetst wel de globale context waarin het armoedebestrijdingsbeleid zich ontwikkelt en de uitdagingen die zich stellen.

Vooraleer enkele kerncijfers te geven, is het belangrijk op te merken dat een deel van de personen die in armoede leven waarschijnlijk in veel statistieken niet aanwezig zijn en dit geldt in het bijzonder voor de personen die illegaal in het land verblijven. Om deze fenomenen te vatten zijn we aangewezen op kwalitatief onderzoek en is de kennis van de hulpverleners een onontbeerlijke informatiebron. Deze informatie wordt o.a. verzameld in het kader van de “thematische rapporten” en de “Gekruiste blikken” van de Brusselse armoederapporten.

Enkele kerncijfers

Het aandeel personen met “een risico op armoede of sociale uitsluiting” ligt in het Brussels Gewest rond de 41,2 %. Ongeveer een derde van de Brusselaars (32,5 %) moet zien rond te komen met een inkomen onder de armoederisicogrens. Het aandeel van de bevolking onder de armoederisicogrens is ongeveer vijf keer zo hoog bij de werkloze Brusselaars als bij de werkenden. Bij de Brusselaars die actief zijn op de arbeidsmarkt is één op vijf (20,4 %) en bij de jongvolwassenen (jonger dan 25 jaar) één op drie (30,3 %) niet-werkend werkzoekend.

Een vierde van de Brusselse baby's wordt geboren in een huishouden zonder inkomen uit werk (25,5 %) en meer dan een kwart van de kinderen jonger dan 18 jaar (26,2 %) groeit op in deze situatie.

Het aandeel van de bevolking met recht op een werkloosheidsuitkering of een bijstandsuitkering ligt in het Brussels Gewest hoog: het betreft een vijfde (19,6 %) van de Brusselse bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar) en 17,1 % van de oudere personen (65 jaar en ouder).

Ongeveer vijf procent (4,9 %) van de Brusselse bevolking op actieve leeftijd krijgt een (equivalent) leefloon en dit aandeel is dubbel zo hoog bij de jongvolwassenen (9,9 %). Onder de ouderen krijgt 9,9 % een inkomensgarantie voor ouderen (IGO). Dit maakt dat in het Brussels Gewest één jongere op tien en één oudere op tien over geen andere inkomensbron beschikt dan hun bijstandsuitkering.

Bijna een vierde van de Brusselse bevolking (24,2 %) heeft recht op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging (RVV).

In het Brussels Gewest verlaat één jonge man (18-24 jaar) op vijf en één jonge vrouw op zes de school vroegtijdig wat wil zeggen zonder diploma hoger secundair onderwijs. Personen zonder een diploma van het secundair onderwijs ondervinden ongeacht hun leeftijd vaak grote moeilijkheden om zich in te schakelen op de arbeidsmarkt: één actieve Brusselaar op drie met een diploma van maximaal het lager secundair onderwijs is werkloos (33,2 %).

De hoge huisvestingskosten, die steeds blijven toenemen, leggen zwaar beslag op het beschikbaar inkomen van de Brusselse gezinnen. Tussen 2004 en 2013 steeg de gemiddelde huurprijs gecorrigeerd voor de inflatie met 20 %. De toegang tot huisvesting voor personen met een laag inkomen wordt hierdoor steeds moeilijker. Het toenemend aantal gezinnen op de wachtlijst voor een sociale woning (41 461) getuigt van het stijgende tekort aan sociale woningen: er wordt aan minder dan de helft (46,4 %) van de vragen voldaan. De beschikbare gegevens over de huisvestingssituatie van personen in armoede in het Brussels Gewest zijn zeer beperkt of hebben slechts betrekking op een gedeelte van de huisvestingsmarkt, dit maakt het heel moeilijk om de huisvestingsproblematiek in kaart te brengen.

De meeste armoede-indicatoren wijzen erop dat in het Brussels Gewest een hoger aandeel personen in armoede leven dan in de twee andere gewesten. Een vergelijking met de andere Belgische grote steden toont echter dat de sociaaleconomische situatie minder gunstig is in de Waalse steden in vergelijking met het Brussels Gewest.

Sociaal-ruimtelijke ongelijkheden

De algemene cijfers voor het Brussels Gewest verbergen een grote sociaalruimtelijke dualiteit, er zijn immers grote verschillen tussen de Brusselse gemeenten inzake armoede-indicatoren.

De werkloosheidsgraad in het Brussels Gewest varieert sterk tussen de gemeenten: ze is het hoogst in Sint-Joost-ten-Node (29,1 %) en het laagst in Sint-Pieters-Woluwe (9,8 %). Het mediaan inkomen per aangifte, beïnvloed door de werkloosheidsgraad, verschilt sterk van gemeente tot gemeente: deze bedraagt € 14 033 in Sint-Joost-ten-Node en € 23 454 in Sint-Pieters-Woluwe.

In het Brussels Gewest heeft 16,2 % van de leerlingen in het eerste jaar secundair onderwijs al twee jaar schoolachterstand opgelopen, dit aandeel ligt echter in de armste gemeenten nabij de 20 % - met het hoogste aandeel in Sint-Joost-ten-Node (22,4 %). Het aandeel ligt opmerkelijk lager in de gemeenten met een hoog sociaaleconomisch statuut zoals Watermaal-Bosvoorde (5,4 %).

Sociale gezondheidsongelijkheden

De sociaaleconomische situatie waarin een persoon zich bevindt, beïnvloedt in belangrijke mate zijn/haar gezondheidssituatie. De grote sociale heterogeniteit die het Brussels Gewest kenmerkt, weerspiegelt zich dan ook in belangrijke ongelijkheden op het vlak van gezondheid.

De ongelijkheden inzake sterfte tonen de top van de ijsberg: zowel het risico om te overlijden in het eerste levensjaar, als het risico op vroegtijdige mortaliteit (vóór 65 jaar) neemt toe naarmate men daalt op de sociale ladder. Kinderen die geboren worden in een gezin zonder inkomen uit werk lopen 1,5 keer meer risico om te sterven in het eerste levensjaar dan kinderen geboren in een gezin met twee inkomens uit werk.

Enkele evoluties... niet altijd evident om te vatten

Het is niet evident om de evolutie van de armoede in het Brussels Gewest te meten.

De indicatoren zoals gedefinieerd op Europees niveau zijn gebaseerd op de EU-SILC enquête. Indicatoren zoals het aandeel van de bevolking met een 'risico op armoede of sociale uitsluiting' kan men enkel verkrijgen op basis van deze enquête. Door de kleine steekproef zijn er in het Brussels Gewest echter grote betrouwbaarheidsintervallen en dit beperkt in belangrijke mate het berekenen van evoluties.

Daarnaast zijn er vaak trendbreuken bij indicatoren gebaseerd op administratieve gegevens ten gevolge van veranderingen in wetgeving (bijvoorbeeld de fiscale wetgeving) die de interpretatie bemoeilijken.

De evolutie van het aantal rechthebbenden op een bijstandsuitkering kan daarenboven een gevolg zijn van wijzigingen in de praktijk of aanpassingen van de wetgeving (voorwaarden om recht te hebben op een (equivalent) leefloon, werkloosheidsuitkering, enz.) en daarom weerspiegelen ze niet altijd veranderingen in het aantal personen in moeilijkheden.

Tot slot zijn er onder de maatschappelijk meest kwetsbare personen, bepaalde groepen die amper of helemaal niet in de beschikbare statistieken aanwezig zijn. De evolutie van hun aantal is daarom al helemaal moeilijk te evalueren.

RECENTE EVOLUTIE

Tussen januari 2012 en januari 2013 blijft het bevolkingsaantal van het Brussels Gewest stijgen (+1,4%), deze stijging is sterker dan gemiddeld in België maar kent wel een trager ritme dan tussen 2011 en 2012 (+1,8%). De werkloosheidsgraad op basis van administratieve gegevens is relatief stabiel gebleven, maar het aantal rechthebbenden (18-64 jaar) op een werkloosheidsuitkering daalt licht (-4,0%). Parallel met deze daling, stijgt het aantal personen in dezelfde leeftijdsklasse met recht op een leefloon (+3,9%), net zoals het aantal personen met een tegemoetkoming voor personen met een handicap

(+3,0%). Het totaal aantal personen (18-64 jaar) met een werkloosheidsuitkering, een leefloon of een tegemoetkoming voor personen met een handicap daalde licht (-1,8%).

Er is een belangrijke daling van het aantal gerechtigden (18-64 jaar) op een equivalent leefloon in het Brussels Gewest (-16,9%). Deze daling vinden we terug in heel België en wordt voornamelijk verklaard door de nieuwe federale maatregelen: de daling van het aantal asielaanvragers en vreemdelingen niet ingeschreven in het bevolkingsregister zorgt voor een daling van het aantal potentieel gerechtigden op een equivalent leefloon.

Onder de ouderen (65 jaar en ouder) steeg het aantal personen met een IGO (+5,6%).

EVOLUTIE VAN DE AFGELOPEN JAREN

In de afgelopen zes jaar, periode van economische crisis, steeg de werkloosheidsgraad gebaseerd op administratieve gegevens in het Brussels Gewest van 18,7% in 2008 tot 20,4% in 2013. Het aandeel gerechtigden op een (equivalent) leefloon in de bevolking tussen 18 en 64 jaar steeg van 4,2% in 2008 tot 4,9% in 2013.

Na de introductie van de maatregel "recht op een verhoogde tegemoetkoming voor geneeskundige zorgen" steeg het aantal rechthebbenden sterk (14,9% in januari 2007 tegenover 24,2 in januari 2014). Tussen januari 2013 en januari 2014 is er echter quasi geen evolutie meer van het aandeel.

De gegeven indicatoren laten niet toe om de sociale mobiliteit in het Brussels Gewest te evalueren door personen te volgen doorheen de tijd en de ruimte. Zijn de personen waarvan aangenomen wordt dat ze een risico hebben op armoede jaar na jaar dezelfde? Om op deze vraag te antwoorden moet er rekening gehouden worden met de migratiestromen tussen de Brusselse gemeenten en tussen het Brussels Gewest en de rest van België en het buitenland.

De evolutie van de sociaaleconomische situatie van de Brusselaars moet geïnterpreteerd worden in het licht van belangrijke migratiebewegingen, de continue verjonging en internationalisering van de bevolking en de (globale) economische conjunctuur.

De armoede-indicatoren tonen dat een groot aantal Brusselaars leven in moeilijke omstandigheden. In het kader van een sterke demografische groei en de overdracht van bepaalde bevoegdheden van de federale overheid naar de deelstaten, wordt het Brussels Gewest geconfronteerd met belangrijke uitdagingen op vlak van huisvesting, tewerkstelling, scholing, gezondheid en bijstand aan personen zoals aangetoond wordt door de indicatoren van deze Welzijnsbarometer.

10. WOORDENLIJST

Arbeidsongeschiktheidsuitkering en invaliditeitsuitkering: verschillende regelingen zijn van toepassing wanneer iemand omwille van een ongeval of ziekte niet kan werken. Loontrekkenden hebben in de beginperiode (maximum één maand) recht op het volledige loon, betaald door de werkgever. Wanneer de arbeidsongeschiktheid langer duurt dan één maand, betaalt de mutualiteit gedurende één jaar een arbeidsongeschiktheidsuitkering die overeenkomt met 60 % van het geplafonneerd vroegere bruto inkomen. Wanneer de ongeschiktheid langer duurt dan één jaar, spreekt men van invaliditeit en krijgt de persoon een invaliditeitsuitkering. Deze bedraagt 65 % van het geplafonneerd vroegere bruto-inkomen voor een persoon met minimum één persoon ten laste, 55 % voor een alleenstaande werknemer en 40 % voor een samenwonende. Voor meer informatie zie: www.socialsecurity.be

Armoederisicogrens: inkomensgrens vastgelegd op 60 % van het nationaal mediaan equivalent beschikbaar inkomen (EU-SILC).

Artikel 60§7 en 61: het artikel 60§7 en het artikel 61 zijn tewerkstellingsmaatregelen die het OCMW toelaat om uitkeringsgerechtigden van een leefloon of equivalent leefloon gedurende een bepaalde periode te tewerkstellen. Het doel van deze maatregel is om personen een werkervaring aan te bieden die hen later toelaat om het recht op een werkloosheidsuitkering te heropenen. Bij een artikel 60 is het OCMW zelf de werkgever (het OCMW kan de persoon tewerkstellen in de eigen diensten of ter beschikking stellen aan een derde), bij een artikel 61 is een privaat organisme de werkgever. De OCMW's krijgen een subsidie van de federale overheid voor de duur van de tewerkstelling en genieten als werkgever van een vrijstelling van werkgeversbijdragen. Op dit ogenblik worden een groot deel van de tewerkstellingsmaatregelen geregionaliseerd in het kader van de zesde staatshervorming. Voor meer informatie: www.mi-is.be

Betrouwbaarheidsinterval: interval om de nauwkeurigheid in te schatten van cijfers en indicatoren die berekend zijn op basis van gegevens van enquêtes. Het brede betrouwbaarheidsinterval voor het armoederisico in het Brussels Gewest is te wijten aan de beperkte grootte van de steekproef van de EU-SILC enquête. Het armoederisicopercentage van 32,5 % voor het Brussels Gewest is slechts een schatting. Met 95 % zekerheid kan gesteld worden dat het armoederisicopercentage tussen 26,2 % en 38,8 % ligt. Omwille van het brede betrouwbaarheidsinterval is het niet mogelijk om een nauwkeurige vergelijking te maken met de andere gewesten, noch om de evolutie in de tijd te analyseren. In de figuren wordt het betrouwbaarheidsinterval met boven- en ondergrens als volgt weergegeven:

Bruto Binnenlands Product (BBP) per inwoner: het bruto binnenlands product is een belangrijke indicator van de nationale rekeningen die de gerealiseerde economische activiteit meet (de waarde van het geheel van geproduceerde goederen en diensten) over een bepaalde periode en binnen een bepaald gebied. Het bruto binnenlands product per inwoner is de verhouding tussen deze indicator en het aantal inwoners van het betreffende gebied. In een gewest als het Brusselse, is het

BBP per inwoner erg hoog dankzij de bijdrage van de pendelaars aan het BBP.

Consumptieprijsindex: deze index van de consumptieprijzen is een economische indicator die maandelijks de evolutie nagaat van de prijzen aan de hand van de waarde van een korf met consumptiegoederen en diensten die een gemiddeld gezin gebruikt. Het verloop van de indexcijfers toont de evolutie van de levensduurte voor de gezinnen.

Equivalent beschikbaar inkomen (definitie EU-SILC): het equivalent beschikbaar inkomen komt overeen met het totale inkomen waarover een huishouden beschikt (lonen, sociale voordelen, pensioenen, inkomen vanuit eigendom, kindergeld, kapitaalsinstrenten,...), na belastingen en gedeeld door het aantal leden van het gezin omgezet naar het equivalent voor volwassenen. Dit equivalent tussen de gezinsleden wordt bekomen na een weging in functie van de leeftijd: 1 voor de eerste volwassene, 0,5 voor elk ander gezinslid ouder dan 14 jaar en 0,3 voor kinderen jonger dan 14 jaar. Op deze manier kan bijvoorbeeld het inkomen van iemand die samenwoont en twee kinderen heeft, vergeleken worden met het inkomen van een alleenstaande. Meer informatie op: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Equivalent leefloon: het equivalent van het leefloon is een financiële hulp die in het kader van het Recht op Maatschappelijke Hulp (wet van 2 april 1965) die door het OCMW toegekend wordt aan mensen die om bepaalde redenen (bijvoorbeeld nationaliteit) niet in aanmerking komen voor het recht op maatschappelijke integratie. De bedragen zijn dezelfde als die van het leefloon.

EU12/EU15/EU27/EU28: de Europese Unie (EU) werd opgericht in 1993. Ze telde toen 12 lidstaten: België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Portugal, Spanje en het Verenigd Koninkrijk (EU12). In 1995 vervoegden Finland, Oostenrijk en Zweden de EU (EU15). De EU werd in 2004 uitgebreid met Cyprus, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Slovenië, Slowakije en de Tsjechische Republiek (EU25) en in 2007 met Bulgarije en Roemenië (EU27). Sinds juli 2013 is ook Kroatië toegetreden tot de Europese Unie (UE28). Meer informatie op: www.europa.eu

Europa 2020: Europa 2020 is de groeistrategie van Europa voor de komende 10 jaar. De EU moet een slimme, duurzame en inclusieve economie worden. Hiervoor zijn vijf becijferde doelstellingen vastgelegd over werkgelegenheid, innovatie, onderwijs, sociale samenhang, energie en klimaat. Elke lidstaat heeft zijn nationale doelstellingen bepaald op elk van deze gebieden. De nationale hervormingsprogramma's bevatten meer specifiek de prioritaire acties die het land moet nemen in antwoord op de sociaaleconomische aandachtspunten geïdentificeerd in het kader van de Europa 2020 strategie. Voor meer informatie: www.be2020.eu

Fiscale inkomens: de fiscale inkomens bevatten informatie over de fiscale aangiften van fiscale huishoudens. Om deze te kunnen interpreteren moet men rekening houden met een aantal zaken. De gegevens hebben enkel betrekking tot de inkomens die onderworpen zijn aan een personenbelasting. Sommige zeer

lage inkomens zijn niet belastbaar en worden dus niet mee opgenomen in de fiscale statistieken. Dit betekent dat sommige sociale transfers (het leefloon, equivalent leefloon en kindergeld in het bijzonder) vrijgesteld zijn van belastingen en dus niet mee opgenomen worden in het belastbaar inkomen. Ook enkele personen met een zeer hoog inkomen zijn niet belastbaar via het nationaal systeem, zoals de buitenlandse diplomaten of Europese ambtenaren. Daarenboven onderschatten fiscale statistieken de inkomens uit kapitaal (roerende goederen en vastgoed). Daarnaast kunnen fiscale statistieken moeilijk gebruikt worden om evoluties te bestuderen omdat een wijziging in fiscale wetgeving de verdeling van de fiscale inkomens kan beïnvloeden. Vanaf 2004 worden bijvoorbeeld ook enkele categorieën van zeer lage inkomens mee opgenomen, waardoor er een sterke stijging is van de lage inkomensklassen. Tot slot worden indicatoren op basis van fiscale statistieken voornamelijk bekeken per aangifte (individuele of gezamenlijke aangiften). Er wordt dus geen rekening gehouden met de samenstelling van de gezinnen of het aantal personen ten laste.

Gemiddeld inkomen per aangifte: verhouding tussen het totaal netto belastbaar inkomen en het aantal aangiften van belastbare inkomens.

Gemiddeld inkomen per inwoner: het totaal netto belastbaar inkomen gedeeld door het aantal inwoners (totale bevolking dus inclusief de personen die niet aan de personenbelasting zijn onderworpen of met een nulinkomen).

Gestandaardiseerde mortaliteitsverhouding (GMV): deze verhouding verkrijgt men door een indirecte standaardisering van de mortaliteitsgraad: men berekent eerst het aantal "verwachte" sterfgevallen door de mortaliteitscijfers per leeftijdsklasse van een referentiepopulatie te berekenen op het aantal personen van elke leeftijdsklasse van de onderzoekspopulatie. Vervolgens wordt de verhouding berekend tussen de werkelijk waargenomen sterfgevallen en dit aantal «verwachte» sterfgevallen. Zo verkrijgen we een "gestandaardiseerde mortaliteitsverhouding (of -ratio)" (GMV). Als de GMV van een onderzoekspopulatie hoger is dan 1, betekent dit dat het sterftecijfer in de onderzoekspopulatie hoger ligt dan in de referentiepopulatie, rekening houdend met de leeftijd.

Gestandaardiseerde sterfte: het sterftecijfer voor een bevolkingsgroep met een standaard leeftijdsverdeling. Het grootste deel van de sterfteoorzaken is leeftijds- en geslachtsafhankelijk. Daarom is het gemakkelijker om de gestandaardiseerde sterftecijfers te vergelijken over de tijd of tussen landen. Ondanks verschillen in leeftijdsstructuur kan op die manier de sterfte becijferd worden.

Gezondheidsindex: de gezondheidsindex wordt bekomen door bepaalde producten uit de korf van de consumptieprijsindex weg te laten, meer bepaald alcoholische dranken, tabak en brandstoffen (uitgezonderd LPG). De evolutie van de gezondheidsindex wordt gebruikt voor de indexatie van de huur, lonen, pensioenen en sociale uitkeringen.

Inkomensdeciel: zie inkomenskwartiel.

Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO): het is een uitkering, toegekend door de Rijksdienst voor pensioenen die tot doel heeft financiële hulp te bieden aan personen ouder dan 65 jaar die niet over voldoende middelen beschikken.

Inkomenskwartiel: dit zijn de waarden (de inkomens) die toelaten om de bevolking in te delen in vier even grote groepen, geordend in stijgende lijn in functie van hun inkomen. De inkomens van het eerste kwartiel bepalen de bovengrens voor een vierde van de bevolking met een inkomen kleiner of gelijk aan dit inkomen. Het derde kwartiel bepaalt de ondergrens voor een vierde van de bevolking met een inkomen hoger dan deze waarde. Men kan ook andere indelingen gebruiken, men kan de bevolking in vijf gelijke groepen indelen (dan spreekt men over 'kwintielen'), in tien gelijke groepen ('decielen') enz.

Inkomensvervangende tegemoetkoming (IVT): de inkomensvervangende tegemoetkoming wordt toegekend aan de persoon met een handicap (tussen 21 en 65 jaar) van wie is vastgesteld dat zijn lichamelijke of psychische toestand zijn verdienvermogen sterk heeft verminderd. Het recht op deze uitkering gaat gepaard met enkele voorwaarden, zoals de medische bepaling van de graad van handicap en het gezinsinkomen. Voor meer informatie: <http://handicap.fgov.be/nl/tegemoetkomingen/voor-volwassenen>

Inschakelingsuitkering: de inschakelingsuitkering (vroegere "wachttuitkering") worden door de RVA uitgekeerd aan jongeren die niet meer studeren en nog niet gewerkt hebben. Het bedrag is afhankelijk van de leeftijd en gezinssituatie, maar ligt lager dan de werkeloosheidsuitkering. De uitkering wordt pas toegekend na een wachtperiode, deze periode wordt socioprofessionele inschakelingsstijd genoemd. De uitkering wordt voor een periode van maximaal 36 maanden toegekend, maar is onder bepaalde voorwaarden verlengbaar. Meer informatie: www.rva.be

Leefloon: het leefloon is een minimuminkomen, toegekend door het OCMW, voor mensen die niet over toereikende bestaansmiddelen beschikken, noch aanspraak op kunnen maken, noch in staat zijn deze hetzij door eigen inspanningen, hetzij op een andere manier te verwerven. Het leefloon is een specifieke vorm van het RMI, de begunstigde moet voldoen aan de voorwaarden voor het RMI. Voor meer informatie: www.ocmw-info-cpas.be

Mediaan inkomen: wanneer men alle aangiftes rangschikt van het kleinste tot het hoogste bedrag, is het mediaan inkomen het bedrag in het midden van de rangschikking. Dit betekent dat de helft van de inkomens lager is dan het mediaan inkomen en de andere helft hoger is. De mediaan wordt in tegenstelling tot het gemiddelde niet beïnvloed door extreme waarden (zeer hoog of zeer laag). De armoederisicogrens werd vastgelegd op 60 % van het nationale mediaan equivalent beschikbare inkomen.

Nationaal Actieplan Sociale Insluiting (NAPincl): het NAPincl is een deel van het strategisch rapport van de sociale bescherming en sociale insluiting. Op vraag van de Europese Unie, in het kader van de Open Methode van Coördinatie (OMC), produceren de lidstaten regelmatig rapporten over de vordering in het bereiken van de gezamenlijk opgestelde doelstellingen (eerst in het kader van de Lissabon strategie en daarna in de strategie voor

Europa 2020). Deze rapporten werden aanvankelijk elke drie jaar opgesteld, sinds 2012 gaat het om jaarlijkse rapporten. De nieuwe nationale sociale hervormingsprogramma's vullen de nationale hervormingsprogramma's aan. In dit kader wordt een indicatorenset (die in het bijzonder de "indicatoren van Laken" gedefinieerd in 2001 bevatten) gevolgd. De rapporten zijn beschikbaar op de website van de FOD Sociale Zekerheid: www.socialsecurity.fgov.be

Niet-werkende werkzoekenden (NWW): personen zonder bezoldigd werk die ingeschreven zijn als werkzoekende bij een gewestelijke openbare dienst voor arbeidsbemiddeling. Het gaat zowel om uitkeringsgerechtigde werklozen, als om jongeren in de socioprofessionele inschakelingstijd, vrij ingeschreven werkzoekenden en verplicht ingeschreven werkzoekenden (bijvoorbeeld doorverwezen door een OCMW).

Overlevingspensioen: uitkering voor de partner van de overleden echtgeno(o)t(e) gebaseerd op het loon en de werkperiode van de overledene. Voor meer informatie: www.onprvp.fgov.be

Recht op een Verhoogde tegemoetkoming van de Verzekering voor geneeskundige verzorging (RVV): om personen met een laag inkomen financieel toegang te geven tot de gezondheidszorg wordt voor verschillende categorieën van de bevolking voorzien in een verhoogde tegemoetkoming van de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en dus in een verlaging van het remgeld. Er zijn sinds 2014 drie mogelijke voorwaarden die recht geven op deze verhoogde tegemoetkoming: (1) als rechthebbende op een specifieke uitkering (leefloon, equivalent leefloon, inkomensgarantie voor ouderen of gewaarborgd inkomen voor bejaarden, tegemoetkoming voor personen met een handicap, toeslag voor kinderen met een handicap of aandoening); (2) via de hoedanigheid als wees of als niet-begeleide minderjarige vreemdeling; of (3) op basis van een laag inkomen. Voor de eerste twee categorieën wordt het RVV automatisch toegekend. Personen met een laag inkomen die niet automatisch het RVV krijgen, moeten een aanvraag indienen en krijgen dit recht na een inkomensonderzoek. Deze hervorming van het recht op een verhoogde tegemoetkoming is het resultaat van een fusie van het oude RVV en OMNIO.

Recht op Maatschappelijke Hulp (RMH): mensen die niet in aanmerking komen voor het RMI omdat niet voldaan is aan de voorwaarden inzake nationaliteit, leeftijd of inkomen, kunnen beroep doen op het Recht op Maatschappelijke Hulp. Het zijn hoofdzakelijk kandidaat-vluchtelingen en vreemdelingen met recht op verblijf die niet in het bevolkingsregister staan ingeschreven die genieten van het RMH. Deze personen hebben onder andere recht op financiële steun equivalent aan het leefloon en kunnen worden ingeschakeld via een tewerkstellingsmaatregel (o.a. in het kader van artikel 60§7). Voor meer informatie zie <http://www.mi-is.be> of www.ocmw-info-cpas.be.

Recht op maatschappelijke integratie (RMI): het RMI is van kracht sinds de invoering van de wet op maatschappelijke integratie in oktober 2002 en kwam in de plaats van het recht op het bestaansminimum. Het RMI gaat verder dan de

zuiver financiële bijstand van het bestaansminimum: het RMI streeft naar een maximale integratie en participatie aan het maatschappelijk leven. Hiervoor beschikt het OCMW over drie belangrijke instrumenten: tewerkstelling (o.a. in het kader van artikel 60§7), een leefloon en een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI), al dan niet gecombineerd. Het hoofddoel is in de mate van het mogelijke de integratie door tewerkstelling te verwezenlijken en mensen te helpen om autonoom te leven. De RMI-begunstigden moeten voldoen aan bepaalde voorwaarden op vlak van nationaliteit, woonplaats, leeftijd, gebrek aan bestaansmiddelen, bereidwilligheid om te werken en uitputting van sociale rechten. Voor meer informatie zie: www.mi-is.be of www.ocmwinfo-cpas.be

Significant (statistische significantie): wanneer een verschil (of de samenhang) tussen twee cijfers als statistisch significant wordt omschreven, duidt dit erop dat de kans zeer groot is dat dit verschil reëel is en niet beschouwd kan worden als het resultaat van toevalsfactoren of de onnauwkeurigheid van de schatting (cfr. betrouwbaarheidsintervallen). Belangrijk om te onthouden is dat statistische significantie niets zegt over de relevantie of de grootte van het verschil (of de samenhang). Wanneer een verschil significant is, betekent dit niet noodzakelijk dat het ook gaat om een groot verschil.

Socioprofessionele inschakelingstijd (voordien wachttijd): na hun studies hebben jongeren die zich inschrijven als werkzoekende niet onmiddellijk recht op een uitkering. De socioprofessionele inschakelingstijd refereert naar de periode (310 dagen) tussen het verlaten van de school en het moment waarop men een inschakelingsuitkering van de RVA krijgt (voordien wachttuitkering), ook gedurende deze periode moet de jongere een "actieve beschikbaarheid" op de arbeidsmarkt kunnen aantonen.

Tegemoetkomingen voor personen met een handicap: de tegemoetkomingen voor personen ouder dan 21 jaar met een handicap zijn ten laste van de Staat. De tegemoetkomingen garanderen een inkomen voor personen die omwille van hun handicap niet in staat zijn om zelf een voldoende hoog inkomen te verwerven en compenseren in zekere mate de bijkomende kosten die te wijten zijn aan de handicap. Ze worden toegekend onder bepaalde voorwaarden, zoals de inkomenssituatie en de medische erkenning van de handicap. Er zijn drie types tegemoetkomingen. Voor de personen tussen 21 en 64 jaar is er de inkomensvervangende tegemoetkoming en de integratietegemoetkoming. Deze twee tegemoetkomingen zijn cumuleerbaar en worden onafhankelijk van elkaar toegekend. Personen ouder dan 65 jaar krijgen een tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden. Voor meer informatie zie: www.socialsecurity.be

Tewerkstellingsmaatregelen OCMW: het OCMW kan tewerkstelling bevorderen van personen ver van de arbeidsmarkt, ofwel direct (zie Artikel 60§7 en 61) ofwel door tussenkomst in de kosten die gelinkt zijn aan de professionele inschakeling van een rechthebbende op een leefloon (of onder bepaalde voorwaarden op een equivalent leefloon). In dit laatste geval wordt een deel van het loon gedekt, gecombineerd met een vermindering van de werkgeversbijdragen. Men spreekt van activeringsmaatregelen omdat op deze manier financiële

middeelen van het OCMW worden geactiveerd, of – vaker nog – de *werkloosheidsuitkering* door ze te gebruiken om een deel van de salariskosten te dekken. Dit is het geval voor het Plan Activa, de initiatieven voor sociale inschakeling (sector van de sociale economie), de programma's voor professionele transitie (werkgevers die willen tegemoetkomen aan een vraag van algemeen belang die niet via het reguliere arbeidscircuit wordt vervuld) en de inschakelingsinterim.

Werkloosheidsuitkering: de werkloosheidsuitkeringen worden uitgekeerd door de RVA. Om recht te hebben op een werkloosheidsuitkering moet men gedurende een bepaald aantal dagen gewerkt hebben (het aantal dagen is afhankelijk van de leeftijd) ofwel de *socioprofessionele inschakelingstijd* hebben doorlopen (waarna men spreekt over een *inschakelingsuitkering*), ofwel reeds werkloosheidsuitkeringen hebben ontvangen in het recente verleden. Er zijn verschillende voorwaarden voor de uitkering, onder andere ingeschreven zijn in een gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling (FOREM, ACTIRIS, ADG of VDAB) en aantonen dat men actief op zoek is naar werk. Het bedrag van de werkloosheidsuitkering is afhankelijk van het laatste loon, de duurtijd van de werkloosheid en de gezinssituatie. Als aan de voorwaarden wordt voldaan, wordt de werkloosheidsuitkering in principe voor onbepaalde duur uitgekeerd. Sinds 2012 bestaat er wel een degressief systeem waarbij het bedrag daalt met de werkloosheidsduur. Voortaan wordt er bij een werkloosheidsduur van meer dan 48 maanden voor de meeste werklozen geen rekening meer gehouden met het vroegere loon maar is het een vast bedrag dat lager ligt dan de *armoederisicogrens*. Meer informatie op <http://www.rva.be> en <http://www.werk.belgie.be>

II. LIJST VAN DE ACRONIEMEN

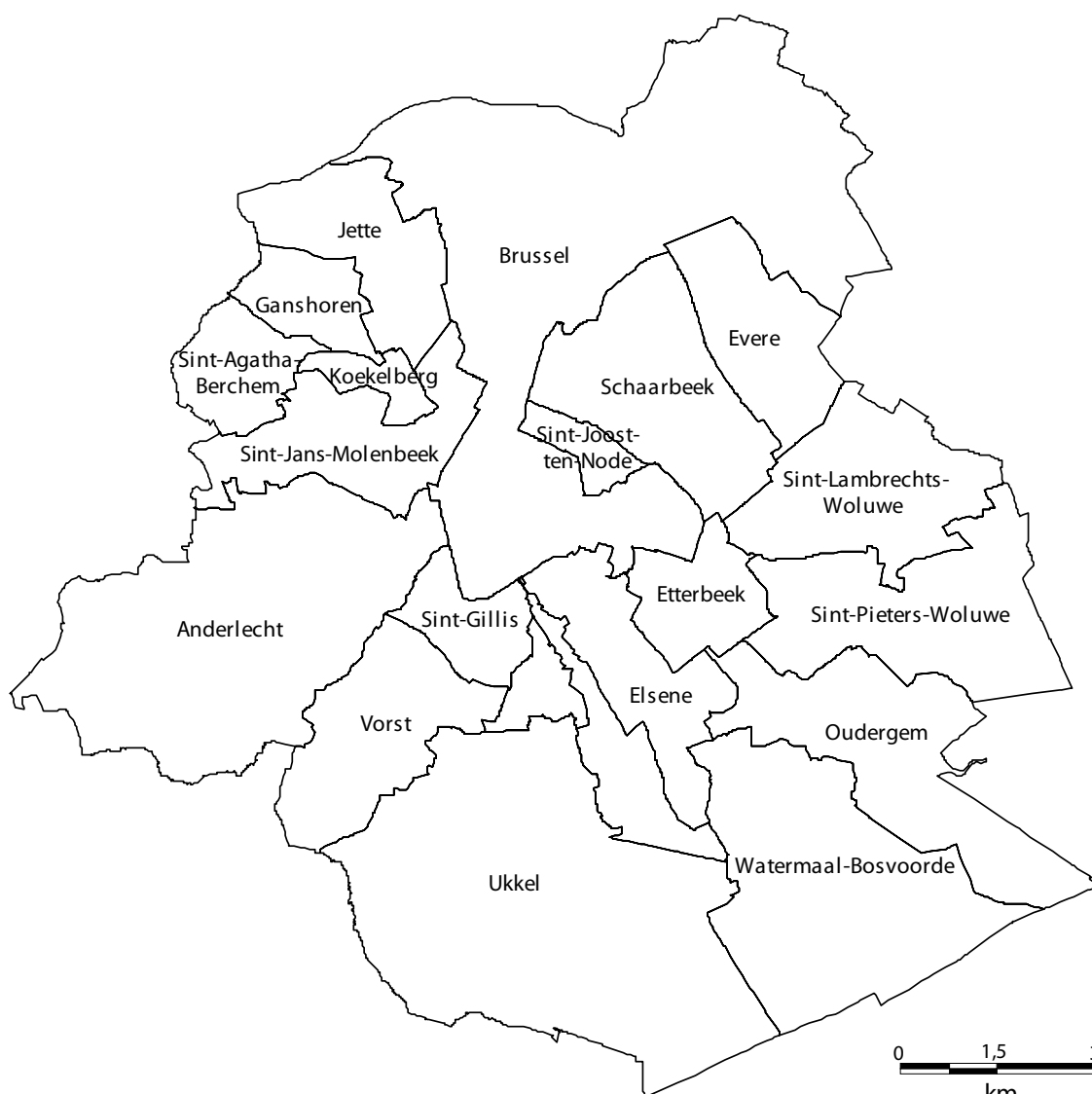
Actiris	Brusselse gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling	IWEPS	Institut wallon de l'Évaluation de la Prospective et de la Statistique
ADG	Dienst voor arbeidsbemiddeling van de Duitstalige Gemeenschap	KB	Koninklijk Besluit
BBP	Bruto binnenlands product	KSZ	Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid
BGHM	Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij	NAPincl	Nationaal Actieplan Sociale Inclusie
BISA	Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse	NWW	Niet-werkende werkzoekende
EAK	Arbeidskrachtenenquête	OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
EU	Europese Unie	OMC	Open Methode van Coördinatie
EU-SILC	European Union – Statistics on Income and Living Conditions	POD	Programmatorische Overheidsdienst
FOD	Federale Overheidsdienst	RIZIV	Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering
FOREM	Office wallon de la Formation professionnelle et de l'Emploi	RMH	Recht op maatschappelijke hulp
FMM	Fédération des Maisons Médicales	RMI	Recht op maatschappelijke integratie
GGC	Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie	RVA	Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening
GMD	Globaal Medisch Dossier	RVV	Recht op een Verhoogde tegemoetkoming van de Verzekering voor geneeskundige verzorging
GMV	Gestandaardiseerde mortaliteitsverhouding	SVK	Sociaal Verhuurkantoor
IAB	Internationaal Arbeidsbureau	VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
ICT	Informatie- en communicatietechnologie	WIV	Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid
IGO	Inkomensgarantie voor Ouderen		

12. REFERENTIES

- Intermutualistisch Agentschap (2013), Atlas AIM-IMA. Beschikbaar op: www.aim-ima.be
- Nationale Bank van België (2014), *Statistieken 2013 van de Centrale voor kredieten aan particulieren*. Brussel: Nationale Bank van België.
- Federaal Planbureau (2011), *Welvaartsbinding van sociale en bijstandsuitkeringen*, Working paper 4-11, maart 2011.
- Federaal Planbureau en Algemene Directie Statistiek (2014), *Bevolkingsvoorzichten 2013-2060*, april 2014. Beschikbaar op: <http://www.plan.be/> en <http://statbel.fgov.be>
- Brugel (2010), *Verslag van Brugel 2010*, Brussel: Brugel.
- Brugel (2013), *De Brusselse elektriciteits- en gasmarkten in cijfers voor het 1ste kwartaal 2013*, Brussel: Brugel.
- Callier L., Hanquinet L., Genard J. L., & Guérin M. (2012), *Etude approfondie des pratiques et consommation culturelles de la population en Fédération Wallonie-Bruxelles: Les publics de la culture*, Bruxelles: Observatoire des politiques culturelles.
- Cantillon B., Van Lancker W., Goedemé T., Verbist G., Salanauskaite L., De Maesschalck V., Van Mechelen N. (2013), *Bouwen aan een nieuwe toekomst voor de kinderbijlagen: een must voor al wie het ernstig neemt met armoedebestrijding*, Centrum voor sociaal beleid, Universiteit Antwerpen, mei 2013.
- Hoge Raad voor de Werkgelegenheid (2009). *De inschakeling van jongeren in de arbeidsmarkt: verslag 2009*. Brussel: Hoge Raad voor de Werkgelegenheid.
- Debels A. (2008), Maakt een flexibele job arm ? In: Vranken J., Campaert G., De Boyser K., De Wilde C., Dierckx D., eds. *Armoede en sociale uitsluiting: Jaarboek 2008*. Leuven: Acco (pp. 177-197).
- Defeyt P. en Guio A.-C. (2011), *Pauvreté: une définition limitée, une politique à revoir*, Institut pour un Développement Durable, mars 2011.
- De Grande H., Deboosere P., Vandenheede H. (2013), *Evolution of educational inequalities in mortality among young adults in an urban setting*, Public Health 58, p. 825-835
- De Grande H., Vandenheede H., Gadeyne S., Deboosere P. (2014), *Health status and mortality rates of adolescents and young adults in the Brussels-Capital Region: differences according to region of origin and migration history*, Ethnicity and Health 19, p. 122-143.
- De Keersmaecker M.-L. (2012), *Observatiecentrum van de Huurprijzen: Enquête 2011*. Brussel: Observatiecentrum voor de Huisvesting van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.
- De Keersmaecker M.-L. (2014), *Observatiecentrum van de Huurprijzen: Enquête 2013*. Brussel: Observatiecentrum voor de Huisvesting van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.
- De Wilde M., De Groof M., Carpentier S., Torfs D. (2011), *Studenten en het Recht op Maatschappelijke Integratie of Maatschappelijke Hulp*, Centrum voor Sociaal Beleid, LUCAS (KU Leuven), University of Antwerp Law Research School (UALS), studie uitgevoerd op vraag van POD Maatschappelijke Integratie, december 2011.
- Englert M. (2013), *Analyse des déterminants du chômage urbain et politique de rééquilibrage entre l'offre et la demande de travail en Région de Bruxelles-Capitale*, Working Paper DULBEA, Research series, N°13-03, januari 2013.
- Fédération des Maisons Médicales (2013), *Tableau de bord de la Fédération des maisons médicales*, Brussel: Fédération des Maisons Médicales.
- Gangji A. (2008), *Analyse micro-économique du coût du chômage en Belgique: Réflexions en matière de perspectives sur le marché du travail et de pauvreté*, thèse de doctorat, Brussel: Université Libre de Bruxelles, Faculté des sciences sociales, politiques et économiques - Sciences économiques.
- Guio A.-C. et Mahy C. (2013), *Regards sur la pauvreté et les inégalités en Wallonie*, Working paper de l'IWEPS n°16, Institut Wallon de l'Evaluation, de la Prospective et de la Statistique.
- Herman G. & Bourguignon D. (2008), *Les politiques d'emploi à la lumière de la santé mentale des chômeurs*, L'Observatoire, janvier 2008.
- HYDROBRU (2013), *Activiteitenverslag 2012*, Brussel: HYDROBRU.
- HYDROBRU (2014), *Activiteitenverslag 2013*, Brussel: HYDROBRU.
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2013), *Economische activiteit in Brussel: welke evolutie op middellange termijn?* Focus 01, december 2013.
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2013b), *Conjunctuurbarometer van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, N°25, april 2013.
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2014), *Le mouvement de la population en Région de Bruxelles-Capitale, «À la Une»*, juli 2014.
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2014b), *Conjunctuurbarometer van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, N°27, april 2014.
- la Strada (2013), *Centrale registratie voor de onthaalhuizen en centra voor dringend onthaal in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: Gegevens over de opvang van thuislozen in 2011*. Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.
- la Strada (2013b), *De winteropvang van de thuislozenzorg in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 2012-2013*. Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.

- Martens A., Ouali N., Van de Maele M., Vertommen S., Dryon P. Verhoeven H. (2005), *Discrimination des étrangers et des personnes d'origine étrangère sur le marché du travail de la Région de Bruxelles-Capitale*, Rapport de synthèse, Recherche dans le cadre du Pacte Social pour l'emploi des Bruxellois.
- Mimilidis H., Demarest S., Tafforeau J., Van der Heyden J. (2014), *Projet de couplage de données issues de l'Enquête de Santé 2008 et des Organismes Assureurs*, Studie in opdracht van het RIZIV (No. 2014/018), Wetenschappelijk Instituut voor Volksgezondheid, Brussel.
- Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2010), *Gezondheidsindicatoren van het Brussels Gewest 2010*, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, Brussel.
- Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (2011), *Evolutie van de uitkeringstrekkers van 50 jaar en meer*, beschikbaar op: www.rva.be.
- Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (2014), *De RVA in 2013. Volume 2: indicatoren van de arbeidsmarkt en evolutie van de uitkeringen*. Beschikbaar op: www.rva.be.
- Samusocial (2014), *Verslag winter 2013-2014: activiteitenverslag*. Mei 2014. Beschikbaar op: www.samusocial.be.
- Samusocial (2014b), *Activiteitenverslag 2013*. Beschikbaar op: www.samusocial.be.
- Schockaert I., Morissens A., Cincinnato S., Nicaise I. (2012), *Armoede tussen de plooiën: aanvullingen en correcties op EU-SILC voor verborgen groepen armen*, Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA), onderzoek uitgevoerd in het kader van het federaal wetenschapsbeleid, in opdracht van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.
- Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2013), *Sociale bescherming en armoede: een bijdrage aan politiek debat en politieke actie*, Tweejaarlijks verslag 2012-2013, Brussel, december 2013.
- Sibelga (2013), *Activiteitenverslag 2012*. Brussel: Sibelga.
- Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (2005-2012), "Statistieken en inlichtingen" op 31 december 2005-2012. Brussel: BGHM.
- Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (2013), *Jaarverslag 2012*. Brussel: BGHM.
- POD Maatschappelijke Integratie (2014a), *Interfederaal armoede-barometer 2014*. Beschikbaar op: <http://barometer.mi-is.be/fr/>
- POD Maatschappelijke Integratie (2014b), *Focus: RVA sanctie en doorstroming naar de OCMW's*, Statistisch kwartaalblad N°8, juli 2014.
- POD Maatschappelijke Integratie (2014c), *Statistisch Verslag*, april 2014.
- Storms B., Van den Bosch K. (2009), *Wat heeft een gezin minimaal nodig? Een budgetstandaard voor Vlaanderen*. Leuven: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, Katholieke Hogeschool Kempen.
- Storms B. et Van den Bosch K. (2010), *Quel est le revenu minimum nécessaire pour une vie digne ? Les budgets de référence et la protection du revenu minimal*, Pensée plurielle, n° 25, p. 63-73.
- Storms B. (2012), *Referentiebudgetten voor maatschappelijke participatie*, Doctoraatsthesis, Departement Politieke en Sociale Wetenschappen, Universiteit Antwerpen.
- Van Hamme G., Wertz I. & Biot V. (2011) *La croissance économique sans le progrès social: l'état des lieux à Bruxelles*, Brussels Studies, n°48.
- Van Hecke E., Halleux J.M., Decroly J.M. & Mérenne-Schoumaker B. (2007) *Woonkernen en stadsgewesten in een verstedelijkt België*. Brussel: FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie.
- Van Meeteren M., Van San M. & Engbersen G. (2007), *Irreguliere immigranten in België: inbedding, uitsluiting en criminaliteit*, Erasmus Universiteit, Rotterdam.
- Visée-Leporcq D. (2011), *Décrochage scolaire et pauvreté*. Bruxelles: ATD Quart Monde, collection 'Connaissance et Engagement: Analyses et études'. Beschikbaar op: <http://atd-quartmonde.be>

Referentiekart: De Brusselse gemeenten

Bron: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Welzijnsbarometer 2014

De Welzijnsbarometer is het statistisch deel van het Brussels armoederapport. In de barometer staan indicatoren die de situatie van de Brusselaars weergeven in relatie met verschillende aspecten van het leven: inkomen, werk, opleiding, gezondheid, huisvesting en maatschappelijke participatie. De meest recente gegevens beschikbaar op het ogenblik van de analyse worden telkens weergegeven. De Welzijnsbarometer verschijnt jaarlijks en maakt het zo mogelijk om de socio-economische situatie van de Brusselaars op te volgen in de tijd. Het is in de eerste plaats een beleidsondersteunend instrument.

www.observatbru.be

Dit document is ook beschikbaar in het Frans.

Ce document est également disponible en français sous le titre :
“Baromètre social, Rapport bruxellois sur l'état de la pauvreté 2014”